

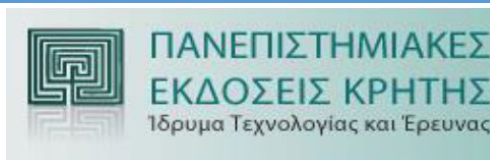
ΙΣΤ1.2 Η Επανάσταση του 1821.

Ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας

3^η
Εβδομάδα

**Τα πριν επηρεάζουν τα μετά:
Η ελληνική κοινωνία σε μετάβαση
και ζύμωση**

<http://mathesis.cup.gr/>

Διδάσκουσα: Μαρία Ευθυμίου

Περιεχόμενα

3: Τα πριν επηρεάζουν τα μετά: Η ελληνική κοινωνία σε μετάβαση και ζύμωση	4
3.1: Στερεά Ελλάδα: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση	4
V3.1.1: Οι αρματολοί της Στερεάς Ελλάδας ως διοικητικοί οθωμανοί υπάλληλοι	4
V3.1.2: “Χτυπώ, εκβιάζω, προσκυνώ, επανακτώ τη θέση μου”. Μία μακρά πρακτική αρματολικής επιβίωσης στην Στερεά Ελλάδα	6
V3.1.3: Στερεά Ελλάδα: Αρματολοί στα βουνά, προύχοντες στον κάμπο	9
V3.1.4: Οι αρματολοί και τα "καπάκια" τους κατά τον Αγώνα του '21	10
V3.1.5: Γ. Καραϊσκάκης	12
V3.1.6: Οδ. Ανδρούτσος	15
3.2: Πελοπόννησος και νησιά: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση	18
V3.2.1 Επισκόπηση της Πελοποννήσου επί Τουρκοκρατίας	18
V3.2.2: Οι μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου και οι κάποι τους	19
V3.2.3: Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Πελοπόννησο και ο συνολικότερος πολιτικός ρόλος των κοτζαμπάσηδων στον Μοριά	22
V3.2.4: «Ο καλός καιρός», τα Ορλωφικά (1770) και ο κατατρεγμός των κλεφτών της Πελοποννήσου (1806)	25
V3.2.5: Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου και η Επανάσταση του '21	28
V3.2.6: Πλευρές της στάσης των Πελοποννησίων προυχόντων κατά τον Αγώνα	31
V3.2.7: Οι νησιώτες και ο Αγώνας: Η Σάμος. Οι Κυκλάδες. Τα νησιά του Αργοσαρωνικού.	34
3.3: Έλληνες και Αλβανοί στο '21	37
V3.3.1: Οι Σουλιώτες	37
V3.3.2: Οι Αρβανίτες του ελληνικού χώρου.	39
V3.3.3: “Σουλιωτοαλβανική” και “Ελληνοαλβανική” συμμαχία στις παραμονές του Αγώνα ..	41
V3.3.4: Έλληνες και Αλβανοί	44
V3.3.5: Προνομιούχες περιοχές και άτομα επί Τουρκοκρατίας, στον Αγώνα του '21	45
3.4: Οι Φαναριώτες	48
V3.4.1: Φαναριώτες: οι κατ' εξοχήν “ετερόχθονες”	48
V3.4.2: Αλ. Μαυροκορδάτος	49
V3.4.3: Δ. Υψηλάντης	52
V3.4.4: Ποιος θα μπορούσε να ήταν δυνάμει ο αρχηγός;	54

Περιεχόμενα βίντεο

(Κάνοντας κλικ σε κάθε σύνδεσμο παρακάτω, παρακολουθείτε το αντίστοιχο βίντεο)

3.1: Στερεά Ελλάδα: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση

[V3.1.1: Οι αρματολοί της Στερεάς Ελλάδας ως διοικητικοί οθωμανοί υπάλληλοι. \(10'\)](#)

[V3.1.2: «Χτυπώ, εκβιάζω, προσκυνώ, επανακτώ τη θέση μου». Μία μακρά πρακτική αρματολικής επιβίωσης στην Στερεά Ελλάδα. \(10'\)](#)

[V3.1.3: Στερεά Ελλάδα: Αρματολοί στα βουνά, προύχοντες στον κάμπο. \(8'\)](#)

[V3.1.4: Οι αρματολοί και τα «καπάκια» τους κατά τον Αγώνα του '21. \(7'\)](#)

[V3.1.5: Γ. Καραϊσκάκης. \(13'\)](#)

[V3.1.6: Οδ. Ανδρούτσος. \(7'\)](#)

3.2: Πελοπόννησος και νησιά: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση

[V3.2.1: Επισκόπηση της Πελοποννήσου επί Τουρκοκρατίας. \(8'\)](#)

[V3.2.2: Οι μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου και οι κάποι τους. \(13'\)](#)

[V3.2.3: Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Πελοπόννησο και ο συνολικότερος πολιτικός ρόλος των κοτζαμπάσηδων στον Μοριά. \(11'\)](#)

[V3.2.4: «Ο καλός καιρός», τα Ορλωφικά \(1770\) και ο κατατρεγμός των κλεφτών της Πελοποννήσου \(1806\). \(17'\)](#)

[V3.2.5: Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου και η Επανάσταση του '21. \(13'\)](#)

[V3.2.6: Πλευρές της στάσης των Πελοποννησίων προυχόντων κατά τον Αγώνα. \(9'\)](#)

[V3.2.7: Οι νησιώτες και ο Αγώνας: Η Σάμος. Οι Κυκλάδες. Τα νησιά του Αργοσαρωνικού. \(12'\)](#)

3.3: Έλληνες και Αλβανοί στο '21

[V3.3.1: Οι Σουλιώτες. \(10'\)](#)

[V3.3.2: Οι Αρβανίτες του ελληνικού χώρου. \(8'\)](#)

[V3.3.3: «Σουλιωτοαλβανική» και «Ελληνοαλβανική» συμμαχία στις παραμονές του Αγώνα. \(13'\)](#)

[V3.3.4: Έλληνες και Αλβανοί. \(7'\)](#)

[V3.3.5: Προνομιούχες περιοχές και άτομα επί Τουρκοκρατίας, στον αγώνα του '21. \(8'\)](#)

3.4: Οι Φαναριώτες

[V3.4.1: Φαναριώτες: οι κατ' εξοχήν «ετερόχθονες». \(5'\)](#)

[V3.4.2: Αλ. Μαυροκορδάτος \(14'\)](#)

[V3.4.3: Δ. Υψηλάντης \(14'\)](#)

[V3.4.4: Ποιος θα μπορούσε να ήταν δυνάμει ο αρχηγός; \(9'\)](#)

Η Επανάσταση του 1821.

Ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας

Πόλεμος της Ανεξαρτησίας- Επανάσταση:

Προσεγγίσεις και ερμηνείες

3: Τα πριν επηρεάζουν τα μετά: Η ελληνική κοινωνία σε μετάβαση και ζύμωση

3.1: Στερεά Ελλάδα: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση

V3.1.1: Οι αρματολοί της Στερεάς Ελλάδας ως διοικητικοί οθωμανοί υπάλληλοι

Απομαγνητοφώνηση: **Roy**

Οι πολιτικές και οικονομικές πραγματικότητες της Στερεάς Ελλάδας, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, τουλάχιστον τα διακόσια τελευταία χρόνια πριν την επανάσταση του 1821 αλλά και πριν, σχετίζεται με ένα φαινόμενο που ονομάζεται το φαινόμενο του αρματολισμού.

Καθώς η περιοχή αυτή είναι εξαιρετικά ορεινή με δύσκολα και δυσπρόσιτα βουνά με αποτέλεσμα οι Οθωμανοί, όπως είχαν πράξει και σε άλλες ορεινές περιοχές των Βαλκανίων, βορειότερα από την Στερεά Ελλάδα, να αποφασίσουν εκεί στον 15ο και 16ο αιώνα, ότι δεν θα δώσουν τελικά προσπάθεια, και δεν θα ξοδέψουν στρατό, και χρήμα, και κόπο για να ελέγξουν με πληρότητα τα ψηλά βουνά και να στείλουν εκεί κανονική οθωμανική διοίκηση και να έχουν φρουρές και στρατεύματα κ.τ.λ., αλλά θα αφήσουν τα ψηλά βουνά, τα ψηλά βουνά όχι τα ημιορεινά, τα ψηλά βουνά που είναι δύσκολο να τα φθάσει κανείς από τις πεδιάδες όπου βρίσκονταν τα στρατεύματά τους, οι φρουρές τους κ.τ.λ., αρκεί τα ψηλά βουνά να τους πληρώνουν έναν φόρο κατ' αποκοπήν που θα πει έτσι συνολικά βγαλμένο, που ήταν εξαιρετικά ευμενές αυτό, διότι τα βουνά πλήρωναν στην ουσία έναν υποτυπώδη φόρο, *maktu*, όπως λεγόταν κατ' αποκοπήν, ο οποίος δίδονταν στις οθωμανικές αρχές που βρίσκονταν στις πεδιάδες, τις πόλεις δηλαδή και κωμοπόλεις των πεδιάδων.

Λόγω του γεγονότος ότι τα ψηλά βουνά έμεναν εκτός οθωμανικού οφθαλμού, μια και δεν κατοικούσαν εκεί Τούρκοι, οι Οθωμανοί επέλεξαν από τον 15ο αιώνα να ορίσουν ως δικό τους οφθαλμό έναν ντόπιο άνθρωπο, ντόπιους ανθρώπους θα έλεγα, των βουνών δηλαδή, των ψηλών βουνών, που είχε τη γλώσσα των ανθρώπων που κατοικούσαν σ' αυτά τα βουνά, το θρήσκευμα των ανθρώπων που κατοικούσαν σ' αυτά τα βουνά, αλλά ήταν δικός τους δημόσιος υπάλληλος, ονομάστηκε αρματολός, επιλέγονταν με βάση

κριτήρια ρωμαλεότητας, πόσο κύρος είχε στην περιοχή, πόσο ήταν δυνατόν δηλαδή να φέρνει τον έλεγχο της περιοχής. Αυτός ο αρματολός είχε παλικάρια, είχε ένα ένοπλο σώμα που τον περιέβαλε.

Το ένοπλο αυτό σώμα και ο αρματολός, πληρώνονταν από την περιοχή τους πάνω στα βουνά, αυτή την περιοχή όφειλε να την παρακολουθεί συνεχώς, να ελέγχει να μην υπάρχει κινητικότητα κλεφτών, διότι οι Οθωμανοί τοποθέτησαν εκεί πάνω τους αρματολούς για να σταματούν τους κλέφτες, να συλλαμβάνουν τους κλέφτες οι οποίοι είχαν ορμητήριο απ' τα βουνά, χτυπούσαν και περιοχές των βουνών αλλά κατά κύριο λόγο χτυπούσαν οι κλέφτες περιοχές των ημιορεινών, των πεδιάδων και των κωμοπόλεων, περιοχές τις οποίες οι Οθωμανοί έλεγχαν με πληρότητα και ήθελαν να μην εκτίθενται σε κινδύνους, ούτως ώστε να είναι παραγωγικές περιοχές, να έχουν τα εισοδήματα και τέλος πάντων τον έλεγχο των πραγμάτων.

Αυτοί λοιπόν οι αρματολοί ήταν δημόσιοι υπάλληλοι των Οθωμανών, και τα παλικάρια τους ήταν στην ουσία δημόσιοι υπάλληλοι των Οθωμανών, όπως είπα πληρώνονταν από τα χωριά, είχαν διάφορα εισοδήματα από στενά τα οποία φύλαγαν, καθώς μπορούσαν να παίρνουν ένα αντίτιμο για τις υπηρεσίες αυτές από τους διερχομένους, και το οθωμανικό κράτος τους απήλλασσε από την φορολογία, ήσαν αφορολόγητοι, διότι ανήκαν στους *askeri*, ήσαν αφορολόγητοι της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Θυμίζω ότι η ανώτατη διοικητική τάξη της οθωμανικής αυτοκρατορίας και ο στρατός ήσαν αφορολόγητοι. Αυτοί λοιπόν όντας δημόσιοι υπάλληλοι στρατιωτικοί στην ουσία της οθωμανικής αυτοκρατορίας ήσαν αφορολόγητοι και κάποιες φορές η οθωμανική αυτοκρατορία τους έδιδε και τιμάρια στα ημιορεινά, για να έχουν εισοδήματα και από γεωργική παραγωγή.

Αυτοί λοιπόν οι αρματολοί, μετά τα μέσα του 17ου αιώνα είχαν ήδη κάνει έναν κύκλο περίπου διακοσίων χρόνων πάνω στα βουνά εφαρμογής αυτού του συστήματος των αρματολικιών, και αυτό το σύστημα στα μέσα του 17ου αιώνα, είχε ήδη παρουσιάσει ρωγμές καθώς αρματολικές οικογένειες είχαν γίνει πια κληρονομικές πάνω στα βουνά, είχαν αποκτήσει μεγάλα δίκτυα εξουσίας, στην ουσία έλεγχαν με τρόπο απόλυτο τις περιοχές τους, και είχαν μπει σε μια διαδικασία αμφισβήτησης των εντολών της οθωμανικής αυτοκρατορίας, κάποιοι εξ αυτών μετατρέπονταν οι ίδιοι σε ληστρικές ομάδες αντί να προστατεύουν την αυτοκρατορία από τους κλέφτες.

Η αυτοκρατορία προσπάθησε μετά τα μέσα του 17ου αιώνα, τους αρματολούς της Βαλκανικής να τους αντικαταστήσει με Τουρκαλβανούς. Οι αρματολοί των διαφόρων περιοχών συγκρούστηκαν με βία και απέτρεψαν αυτό το γεγονός. Προσπάθησε η οθωμανική αυτοκρατορία να αντικαταστήσει αρματολούς με άλλους αρματολούς του τόπου, και αυτό έφερε πολέμους πάνω στα βουνά και συγκρούσεις μεγάλες, προσπάθησε να καταργήσει το σώμα των αρματολών.

Τελικά δεν κατάφερε τίποτα παρά μόνο να αυξήσει κατά πολύ την βία πάνω στα βουνά, ενώ δημιουργήθηκε μία ζώνη ενόπλων ανδρών, αρματολών και κλεφτών, που βρέθηκαν να είναι σε μία παράξενη ροή συγκοινωνούντων αγγείων, καθώς οποτεδήποτε ένας αρματολός κατάφερνε να κρατήσει την εξουσία του μετά από αυτές τις περιπέτειες της βίας, φέρονταν πολύ άγρια στους τυχόν διεκδικητές της θέσεώς του με βία απόλυτη, οι δε διεκδικητές της θέσεώς του, άλλοι αρματολοί που εξέπιπταν στη θέση του κλέφτη, και έκαναν όσο το δυνατόν μεγαλύτερες κλοπές και βιαιότητες, προκειμένου οι Οθωμανοί, να προτιμήσουν αυτούς για αρματολό.

Έτσι υπήρξε ένας φαύλος κύκλος, ο αρματολός ενόσω είναι αρματολός, γίνεται σκληρός και εξ αυτού διατηρεί την ένταση πάνω στα βουνά, οι δε κλέφτες που θέλουν να γίνουν αρματολοί, γίνονται πολύ πιο άγριοι κλέφτες από το παρελθόν, και όταν γίνουν αρματολοί, αν τους διορίσει η οθωμανική αυτοκρατορία για να μπορέσει να απαλλαγεί από την μεγάλη τους βία, τότε ο πρώην αρματολός γίνεται κλέφτης και προσπαθεί κι αυτός.

Όταν ένας κλέφτης στην περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, τελικά επιλέγεται από τους Οθωμανούς για να γίνει αρματολός, στην ουσία "προσκυνάει" λέμε, δηλαδή δέχεται την οθωμανική εξουσία την οποία μέχρι τότε αμφισβητούσε.

Μέσα σ' αυτό τον φαύλο κύκλο ο κλέφτης συγκρούεται με την οθωμανική αυτοκρατορία, με την οθωμανική διοίκηση. Ποια είναι η οθωμανική διοίκηση με την οποία συγκρούεται; Ο αρματολός, ο εκάστοτε αρματολός, ο οποίος είναι Οθωμανός διοικητής. Και συγκρούεται άμα βρεθεί σε περιοχές οθωμανικών στρατευμάτων και με οθωμανικά στρατεύματα.

Αν όμως τον προσεγγίσει η οθωμανική διοίκηση και πει "ναι, γίνομαι αρματολός" έχει προσκυνήσει. Και γίνεται αρματολός. Και παύει πλέον να συγκρούεται με την οθωμανική πλευρά, αλλά τώρα υπηρετεί την οθωμανική πλευρά. Εξού και ο παράξενος όρος "κλεφταρματολός" ο οποίος, αν τον πάρει κανείς έτσι προσεκτικά, μοιάζει σχιζοφρενής, διότι ο αρματολός στην πραγματικότητα είναι αστυνομικός, ο οποίος κρατά την τάξη και είναι, εκ των πραγμάτων, το αντίθετο του κλέφτη, άρα πώς είναι δυνατόν κάποιος να είναι και αστυνομικός και κλέφτης.

Όμως έγινε πραγματικότητα αυτό πάνω στα βουνά, λόγω της παρακμής της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Του φαινομένου της παρακμής της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Είναι ένα από τα συμπτώματα της παρακμής της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

V3.1.2: “Χτυπώ, εκβιάζω, προσκυνώ, επανακτώ τη θέση μου”. Μία μακρά πρακτική αρματολικής επιβίωσης στην Στερεά Ελλάδα

Απομαγνητοφώνηση: **Evaggelia5**

Έτσι, οι άνθρωποι αυτοί των βουνών είχαν εθισθεί και το θεωρούσαν αυτονόητο το παιχνίδι «εκβιάζω την εξουσία με βία, και τη δέχομαι όταν μου δώσει τον βαθμό τον οποίο θέλω». Αυτό το προσκύνημα, στην περίοδο της επανάστασης του 1821 θα εξακολουθήσει να υπάρχει, αυτό το παιχνίδι θα εξακολουθήσει να υπάρχει. Και είναι κάτι χαρακτηριστικό της επανάστασης, για τη ζωή, για την πορεία της επανάστασης, στην περίοδο των μεγάλων συγκρούσεων [0:39 χάρτης].

Οι αρματολοί, όπως ήδη εξέθεσα... Ήδη ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ο οποίος ήταν σοβαρός ιστορικός, στο σύγγραμμά του στο τέλος του 19ου αιώνα, της «Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους», όταν πραγματεύεται το ζήτημα των αρματολών –ας θυμηθούμε, ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος έζησε την αύρα της επανάστασης, διότι έζησε τις δεκαετίες μετά την επανάσταση, όταν ακόμα ζούσαν άτομα που είχαν μετάσχει, και είναι ο μεγάλος μας ιστορικός ο οποίος συνέγραψε μια ιστορία στην οποία ακόμη καταφεύγουμε για πολλά–, ο Παπαρρηγόπουλος λοιπόν μιλώντας για τους αρματολούς, που θυμίζω ότι έγιναν ήρωες στα μυαλά των ανθρώπων, γράφει γι' αυτούς:

«Ίσως οι άνθρωποι αυτοί, οι πλειότεροι τουλάχιστον εξ αυτών, δεν είχαν συνείδησιν εθνικής και πολιτικής ανεξαρτησίας. Ίσως εμάχοντο κατά των Τούρκων ελαυνόμενοι μάλλον –δηλαδή έχοντας ως βάση τους– υπό σφοδρότατου αυτοματισμού της ατομικής ελευθερίας –τον εαυτό τους δηλαδή υπεστήριζαν– και της χριστιανικής πίστεως, ή έχοντες –παρά έχοντες– το υψηλότερον αίσθημα της όλης πατρίδος».

Με έναν τρόπο προσεκτικό ο Παπαρρηγόπουλος εξηγεί πόσο ατομισμός υπήρχε σε αυτή τη δράση των αρματολών, όχι όλων βέβαια και όχι πάντα, στις σχέσεις τους με τους Οθωμανούς τις περιόδους που ήταν αντίθετοι απ' τους Οθωμανούς γιατί έχαναν το αρματολίκι. Αντιθέτως, όταν γίνονταν οι ίδιοι αρματολοί, δηλαδή όταν ξανάπαιρναν τον τίτλο του αρματολού και τ' όνομά τους γραφότανε στα κατάστιχα των αρματολών στην κεντρική διοίκηση στην Υψηλή Πύλη στην Κωνσταντινούπολη, ήταν με τους Οθωμανούς.

Τώρα, η Στερεά Ελλάδα στην περίοδο της τουρκοκρατίας είχε και μουσουλμάνους κατοίκους [03:30 χάρτης]. Όχι στα ψηλά βουνά, αλλά στις πεδιάδες και στα παραλιακά της σημεία. Η Ανατολική Στερεά είχε περισσότερη αναλογία Τούρκων σε σχέση με χριστιανούς ορθοδόξους απ' ό,τι η Δυτική Στερεά. Γενικά, και όταν γίνεται η επανάσταση και στην πορεία της επανάστασης, εδώ η Ανατολική Στερεά έχει ακόμα πολλούς μουσουλμάνους κατοίκους, και η Εύβοια το ίδιο. Γι' αυτό και η Ελληνική Επανάσταση δεν μπόρεσε ποτέ να καταλάβει την Εύβοια. Σε όλη τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης υπήρξαν κάποιες νίκες στο νησί –που είναι εξάρτημα βέβαια της Ανατολικής Στερεάς– την Εύβοια, αλλά η Εύβοια κρατήθηκε στα χέρια των Τούρκων στην πραγματικότητα.

Η Ανατολική Στερεά λοιπόν διαθέτει περισσότερες πεδιάδες από τη Δυτική Στερεά, και ημιορεινά σημεία, εξ αυτού είχε παρουσία ισχυρού αριθμού Τούρκων κατοίκων στις πεδιάδες, όχι στα ψηλά βουνά. Και στη μεγάλη της πόλη, τη Λιβαδειά, υπήρχε ισχυρός

χριστιανικός πληθυσμός, στον οποίο και είχαν αναδειχθεί σημαντικοί Έλληνες προύχοντες. (Αλλά), στη Λιβαδειά η μεγάλη οικογένεια Ελλήνων προυχόντων ήταν η οικογένεια Λογοθέτη. Την περίοδο της επανάστασης του 1821, ο μεγάλος προύχοντας που παίζει ρόλο και στα πολιτικά πράγματα του επαναστατημένου ελληνισμού, συμμετέχει σε αυτά σθεναρά, είναι ο Ιωάννης Λογοθέτης, ένας ξακουστός προεστός της περιοχής.

Τώρα, λόγω και της διαμόρφωσης του ορεινού όγκου της Στερεάς Ελλάδας, η Στερεά χωρίζεται σε δύο καθαρά τμήματα, όπως είπαμε: τη Δυτική και την Ανατολική Στερεά. Οι αρματολοί της Δυτικής Στερεάς θεωρούν άλλη περιοχή την ανατολική, και της Ανατολικής άλλη περιοχή τη δυτική. Σε όλη δε τη διάρκεια των συγκρούσεων για τον έλεγχο των διαφόρων αρματολικίων, συγκρούονταν αρματολοί της Δυτικής Στερεάς μεταξύ τους κατά κανόνα, και αρματολοί της Ανατολικής Στερεάς μεταξύ τους. Έτσι, όταν φτάνουμε στο 1821, οι αρματολοί, που εξακολουθούν να υπάρχουν πάνω στα βουνά, πρώτα-πρώτα έχουν εχθρότητες μεταξύ τους που έχουν σχέση με το οθωμανικό παρελθόν και τα όσα προείπαμε. Και οι Αρματολοί της ανατολικής Στερεάς έχουν εχθρότητες μεταξύ τους επίσης.

Βέβαια οι αρματολοί ιστορικά φρόντιζαν να ενισχύσουν τη θέση τους με γάμους τους οποίους έκαναν. Διότι κάνοντας το σωστό γάμο με κόρη –ή γαμπρό, ανάλογα τι πάντρευε ο καθένας– του άλλου αρματολού, ενίσχυες τα δίκτυά σου και έτσι μπορούσες να ήσουν πιο ισχυρός όταν συνέβαινε να χάσεις τη θέση σου και εσύ ήθελες να την επαναδιεκδικήσεις. Άρα είχαν δημιουργηθεί δίκτυα εξουσίας μεταξύ των ομάδων των αρματολών της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος και της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος.

Στον χάρτη αυτό [07:59 χάρτης], που δύσκολο είναι να τον δει κανείς σε λεπτομέρεια –εδώ είναι η Στερεά Ελλάδα, εδώ είναι η Πελοπόννησος–, με χρώμα δείχνω τα μεγαλύτερα αρματολίκια τα οποία έπαιξαν ρόλο στην επανάσταση του 1821, στη ζώνη αυτή που μας ενδιαφέρει.

Στην Ανατολική Στερεά, στην περιοχή της Λιβαδειάς, ο σημαντικός αρματολός είναι ο Θανάσης Διάκος. Τον ξέρουμε όλοι, διότι με την έναρξη της επανάστασης του 1821 ο Διάκος εκτελείται από τους Οθωμανούς. Στην περιοχή του Παρνασσού, στην περιοχή που ονομάζεται Λιάκουρα, στα Σάλωνα, δηλαδή στην Άμφισσα, ο μεγάλος αρματολός, ο ισχυρός αρματολός την ώρα της επανάστασης του '21 είναι ο Πανουργιάς, που έπαιξε ρόλο στα πράγματα. Στην περιοχή της Υπάτης, στην Οίτη, είναι οι Κοντογιανναίοι. Στην περιοχή της Λαμίας είναι ο Δυοβουνιώτης. Στην περιοχή το Καρπενησίου, του Τυμφρηστού δηλαδή, είναι διάφοροι αρματολοί γιατί είναι μεγάλη περιοχή, οι πιο γνωστοί απ' αυτούς ήταν οι Γιολδάσηδες, οι Κοτζιαμάνηδες. Στην περιοχή του Βάλτου, δηλαδή στα ορεινά της Αμφιλοχίας, ήταν ο Καραϊσκος, η οικογένεια Καραϊσκού ως επί το πολύ, η σημαντικότερη. Στο Ξηρόμερο, που είναι η περιοχή μεταξύ Μεσολογγίου και

Αμφιλοχίας προς τη θάλασσα, ο μεγάλος αρματολός την ώρα της επανάστασης είναι ο Γεώργιος Βαρνακιώτης, που ήταν ο πρώτος τη τάξει αρματολός στη Δυτική Στερεά, ο πιο ισχυρός αρματολός την ώρα της έκρηξης της επανάστασης. Στην περιοχή του Αμβρακικού, των υψηλών του Αμβρακικού κόλπου, ήταν ο Τσόγκας. Και στην περιοχή των Τζουμερκών ήταν οι Στορναραίοι. Στον δε Ασπροπόταμο, δηλαδή στα Άγραφα και στα ορεινά, στην Πίνδο, ήταν οι Μπουκουβαλαίοι και ο Ράγκος. Αυτά είναι και τα πιο γνωστά ονόματα αρματολών στην έκρηξη της Επανάστασης του 1821.

V3.1.3: Στερεά Ελλάδα: Αρματολοί στα βουνά, προύχοντες στον κάμπο

Απομαγνητοφώνηση: **VasilkhKI**

Όταν, αυτοί λοιπόν οι αρματολοί, κάποιοι από αυτούς ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας. Ο Ιωάννης Λογοθέτης, ο μεγάλος προύχοντας της Λιβαδειάς, επίσης ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Το χαρακτηριστικό στη Στερεά Ελλάδα [0:20, χάρτης] είναι ότι έχουμε έναν διχασμό της δύναμης. Στα ορεινά της τη δύναμη την έχουν οι αρματολοί. Στα πεδινά τη δύναμη, μεταξύ των χριστιανικών πληθυσμών, έχουν οι χριστιανοί προύχοντες, οι οποίοι βέβαια ζουν, όπως και όλοι, όλη η αυτοκρατορία, κάτω απ' την οθωμανική διοίκηση, διότι στα πεδινά υπάρχει και η οθωμανική διοίκηση παραλλήλως με την αυτοδιοίκηση. Στο Μεσολόγγι, που είναι η σημαντική πόλη της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος μαζί με την Άρτα, στο Μεσολόγγι μεγάλες οικογένειες ήταν η οικογένεια Ραζηκότσικα και η οικογένεια Τρικούπη, που επίσης θα παίξουν ρόλο στην Επανάσταση του 1821. Οι προύχοντες αυτών των μη ορεινών περιοχών της Στερεάς, και της Δυτικής και Ανατολικής, δεν είναι τόσο ισχυροί όσο οι προύχοντες της Πελοποννήσου ή των νησιών του Αργοσαρωνικού. Και τούτο διότι οι αρματολοί είναι ισχυροί στα βουνά, οι προύχοντες του κάμπου και των πόλεων είναι στενά συνδυσασμένοι με την καθημερινότητα αυτής της ζώνης, άρα ζουν κοντά με την οθωμανική εξουσία και γενικά, επειδή υπάρχει ένα δίπολο εξουσίας των χριστιανών ορθοδόξων, βουνά-κάμπους, δεν υπάρχει μια εμφανής υπεροχή δυνάμεως. [ένθετη σημείωση, 02:09: Γενικά, στην Στερεά η δύναμη βρίσκονταν στους αρματολούς και λιγότερο στους προύχοντες. Αντίθετα, στην Πελοπόννησο οι ισχυροί ήσαν οι προύχοντες.]

Μάλιστα, στην περίοδο λίγο πριν την Επανάσταση αυτή όλη η ζώνη, δηλαδή αυτό που σήμερα είναι Αλβανία, Ήπειρος, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, βρέθηκε για πάνω από σαράντα χρόνια υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του πιο σημαντικού πασά της Βαλκανικής την εποχή εκείνη. Απ' το 1788 πασάς σε αυτή την περιοχή στα Γιάννενα είναι ο Αλή Πασάς Τεπελενλής. Ένας ευφυέστατος, ικανότατος, πονηρότατος, ανελέητος, αδυσώπητος πολιτικός άνδρας και στρατιωτικός άνδρας, πασάς της οθωμανικής αυτοκρατορίας, Αλβανός στην καταγωγή, αυτό έχει μεγάλη σημασία, μπεκτασής (μπεκτασής) στο θρήσκευμά του. (Εδώ κάνω μία παρένθεση, οι Αλβανοί είχαν μαζικά μεταστραφεί στο Ισλάμ στο 18^ο αιώνα, περίπου το 70% των Αλβανών μετεστράφη από την Ορθοδοξία στο Ισλάμ στον 18^ο αιώνα, έγιναν μουσουλμάνοι, αλλά όχι μουσουλμάνοι του επίσημου ρεύματος του Ισλάμ, δηλαδή του Σουνιτικού, αλλά μίας θα λέγαμε ιδιότυπης τάσης του Ισλάμ, που είναι ο σουφισμός. Γι' αυτό οι περισσότεροι Αλβανοί που

έγιναν μουσουλμάνοι έγιναν μπεκτασήδες μουσουλμάνοι, επηρεάστηκαν από ένα σώμα δερβίσικο των μπεκτασήδων. Εξ αυτού δεν ήταν φανατικοί μουσουλμάνοι.) Πάντως, ο Αλή Πασάς λοιπόν, επανερχόμαστε σ' αυτό, έλεγξε για μεγάλο διάστημα αυτή την περιοχή. Ο ίδιος είχε υπάρξει φοβερός κλέφτης στα νιάτα του, όπως και ο πατέρας του, με τρομερό σύστημα και φιλοδοξία και μεγάλη πολιτική δεινότητα, κατάφερε τελικά να γίνει πασάς από την οθωμανική αυτοκρατορία (μέσα στον τρόπο που είπαμε πριν, που λέγαμε που συμβαίνει πάνω στα βουνά). Αυτός ήταν ο αριστοτέχνης του πράγματος και έγινε πασάς στα Γιάννενα. Και αφότου πήρε στα χέρια του την εξουσία θεώρησε καλό να εκκαθαρίσει από τους κλέφτες την περιοχή του και να υποτάξει τους αρματολούς. Δηλαδή αυτό που ο ίδιος έκανε πριν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία να το εξαλείψει, για να έχει τον πλήρη έλεγχο των πραγμάτων.

Με επίσης αδυσώπητη δράση και μαεστρία, τα είχε και τα δύο, συγκρούστηκε με τους Σουλιώτες, οι οποίοι ήταν κλέφτες της περιοχής του ελέγχου του, δηλαδή στα ορεινά της Πάργας και εκεί βρήκε μεγάλη δυσκολία να τους συντρίψει. Τελικά τους κατενίκησε. Επωφελήθηκε ο Αλή Πασάς από τις συγκρούσεις, τις ρωσοτουρκικές συγκρούσεις του 1806-1812, οι οποίες έφεραν κινητοποίηση ατόμων που σχετίζονταν με τους αρματολούς και τους κλέφτες, οι οποίοι συνδυάστηκαν με τη ρωσική δύναμη που δρούσε στο Αιγαίο Πέλαγος για να εξοντώσει τυχόν αντιπάλους του αρματολούς. Όπερ και έκαμε. Και γενικά ανάγκασε τους αρματολούς της περιοχής της Στερεάς να υποταχθούν στη δύναμή του και πολλοί εξ αυτών έγιναν και πρωτοπαλικάρά του. Έτσι στην αυλή του Αλή Πασά μαθήτευσαν πολλοί από τους αρματολούς μας, ο Καραϊσκάκης, ο Ανδρούτσος, ο Βαρνακιώτης, ο Ίσκος, ο Ράγκος, πολλοί εξ αυτών ήσαν αληπασαλίδες όπως λέμε, δηλαδή έζησαν στην αυλή του Αλή Πασά. Και ανάμεσα στους άλλους, στην αυλή του Αλή Πασά τελικά αναγκάστηκαν να δουλέψουν, στη δούλεψή του όπως έλεγαν, και Μποτσαράιοι και Τζαβελαίοι, δηλαδή οι μεγάλες φάρες των Σουλιωτών. Ο Αλή Πασάς επομένως, με σιδερένιο χέρι έλεγξε, λίγο πριν την Επανάσταση συνέβησαν αυτά, κάθε άλλη δύναμη η οποία θα μπορούσε να αμφισβητήσει την κεντροποίηση, τον έλεγχο των πραγμάτων. Εξ αυτού την ώρα που γίνεται η Επανάσταση του 1821 οι αρματολοί της Στερεάς είναι αδυνατισμένοι σε σχέση με το παρελθόν. Και για έναν επιπλέον λόγο, διότι ο Αλή Πασάς, προκειμένου να αδυνατίσει τους αρματολούς που είναι δύσκολοι, επειδή είναι πάνω στα βουνά, ενίσχυσε τη δύναμη των προεστών στα πεδινά, όντας σίγουρος ο Αλή Πασάς ότι δεν υπάρχει περίπτωση οι προεστοί στα πεδινά να γίνουν τόσο δυνατοί που να μπορούν να του αμφισβητήσουν τη δύναμη. Έτσι στη ζώνη της Στερεάς Ελλάδος, η ισορροπία δυνάμεων στην περίοδο, την ώρα της έναρξης της Ελληνικής Επανάστασης είναι αρκετά περίπλοκη.

V3.1.4: Οι αρματολοί και τα "καπάκια" τους κατά τον Αγώνα του '21

Απομαγνητοφώνηση: Irik

Για να κατανοήσουμε λοιπόν αυτά που θα ακολουθήσουν και θα εκθέσουμε, δηλαδή την περιπλοκότητα των πολιτικών καταστάσεων στη Στερεά Ελλάδα, Δυτική και Ανατολική, θα πρέπει να έχουμε στο νου μας τα όσα ελέχθησαν και τότε θα κατανοήσουμε ένα

φαινόμενο το οποίο αποδείχθηκε τεραστίας σημασίας για τα πράγματα, και τις πολιτικές, αλλά κυρίως τις στρατιωτικές εξελίξεις στη Στερεά Ελλάδα, καθώς, στη διάρκεια των πολέμων, των συγκρούσεων του 1821, 1822, 1823, 1824, 1825-26, σε αυτή εδώ τη ζώνη [χάρτης 0: 50] οι αρματολοί, παρ' ότι μετέχουν στην ελληνική επανάσταση... Κάνω μία παρένθεση: (Οι αρματολοί της Ανατολικής Στερεάς μπήκαν στην Ελληνική Επανάσταση γρηγορότερα, δηλαδή τον Μάιο, Απρίλιο του 1822, ενώ της Δυτικής Στερεάς καθυστέρησαν πάνω από δύο μήνες να μπουν στην επανάσταση και δίστασαν, αρκετοί εξ αυτών δε μετέσχαν, αλλά οι περισσότεροι μετέσχαν στην Ελληνική Επανάσταση). [Ένθετη σημείωση, 01:07: Η Ανατολική Στερεά επαναστάτησε τον Μάρτιο του 1821 (στα Σάλωνα ο Πανουργιάς, στην Λιβαδειά οι Ι. Λογοθέτης και Αθ. Διάκος κ.λπ.), ενώ η Δυτική Στερεά, τον Μάιο του 1821 (Μεσολόγγι, με Α. Ρατζηκότσικα κ.λπ.)]

Μετέχοντας λοιπόν στην επανάσταση, αν τα πράγματα στρατιωτικά πήγαιναν καλά παρέμεναν στο πλευρό της επανάστασης. Αν τα πράγματα στρατιωτικά δεν πήγαιναν καλά, τότε, φοβούμενοι για την πολιτική τους υπόσταση πάνω στις περιοχές ελέγχου τους και φοβούμενοι ότι οι Οθωμανοί θα ξανακαταλάβουν την περιοχή, πήγαιναν στον κοντινότερο Οθωμανό διοικητή και δήλωναν προσκύνηση, προσκυνούσαν. Αυτό το προσκύνημα, προκειμένου να πάρουν ξανά τον τίτλο του αρματολού λέγεται «καπάκια». Είναι τα περίφημα «καπάκια» των αρματολών της Στερεάς. Η λέξη «καπάκι». «Καπάκι» θα πει πάω στον Οθωμανό και δηλώνω ότι είμαι δικός σου διοικητής. Τέτοια καπάκια έκαναν πολλά οι αρματολοί της Δυτικής και Ανατολικής Στερεάς, κυρίως της Δυτικής, αλλά και της Δυτικής και Ανατολικής, στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Οι ίδιοι έλεγαν (όταν), εάν ξαναεπέστρεφαν στο ελληνικό στρατόπεδο, έλεγαν ότι έκαναν ψευδοκάπακο, δηλαδή κάναμε το καπάκι στα ψεύτικα για να προστατεύσουν τους πληθυσμούς να μη συμβεί κάτι κακό. Είχαν μια τέτοια ερμηνεία των πραγμάτων.

Οι υπόλοιποι Έλληνες μαχητές έμεναν άναυδοι μ' αυτές τις συμπεριφορές των αρματολών της Στερεάς, οι οποίοι δεν καταλάβαιναν ότι είναι κάτι παράτυπο, σε έναν αγώνα εθνικό, δεν μπορεί να είσαι με μια πλευρά και να δηλώνεις με την άλλη και μετά να ξανάρχεσαι στην άλλη πλευρά και ξανά να πηγαίνεις στην άλλη. Εκείνοι όμως το θεωρούσαν φυσικό, γιατί έτσι είχαν ζήσει τους τελευταίους δύο αιώνες στην πραγματικότητα εκεί πάνω στα βουνά. Και είχαν επιβιώσει έτσι, και τα είχαν καταφέρει. Άλλοτε να χάνουν την εξουσία και άλλοτε να την παίρνουν. Και εξ αυτού δεν είχε πρόσημο ανήθικο αυτό που κάνανε. Οι υπόλοιποι όμως Έλληνες δεν μπορούσαν να το πιστέψουν ότι γίνεται και γίνονταν έξαλλοι μ' αυτή την πρακτική η οποία συνέβαινε μόνο στη ζώνη της Στερεάς. Ουδείς στην Πελοπόννησο ή στην Ύδρα την ώρα που τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά σκέφτηκε να πάει να δηλώσει υποταγή στον Τούρκο. Όμως οι αρματολοί της Στερεάς το θεωρούν ότι δεν είναι κανένα πρόβλημα να κάνουν καπάκι.

Θα δούμε όταν προσεγγίσουμε διάφορες μάχες που έγιναν στη Στερεά με ποιο τρομερό τρόπο, π.χ. στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου, ένας μεγάλος αριθμός των

αρματολών της Δυτικής Στερεάς, επειδή είχε προηγηθεί η ήττα στο Πέτα, θεώρησαν ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά και ότι μάλλον οι Οθωμανοί θα υπερισχύσουν, έκαναν καπάκια με τους Οθωμανούς και βρέθηκαν στο στρατόπεδο των Οθωμανών και το Μεσολόγγι στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου έδινε μάχη επιβίωσης και πολεμούσε και τους αρματολούς, τους Έλληνες αρματολούς οι οποίοι ήταν με τον στρατό τον τουρκικό έξω από το Μεσολόγγι. Και οι ίδιοι αργότερα επανήλθαν σαν να μην είχε συμβεί τίποτα, λέγοντας ότι εντάξει, τι να γίνει, έτσι έγινε, δεν είναι και κανένα θέμα, δεν καταλάβαιναν τι είχαν κάνει, με μία λογική εθνικού αγώνος, διότι αυτός ο πόλεμος υποτίθεται ότι ήταν εθνικός. Πολεμούσαν Έλληνες με Τούρκους, χριστιανοί με μουσουλμάνους, άνθρωποι του πολιτισμού ή τέλος πάντων που είναι συνδεδεμένοι με τα οράματα του δυτικού κόσμου, με τους βάρβαρους κατακτητές και τυράννους. Κι όμως αυτό ήταν μια πραγματικότητα.

Να δούμε δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις των ανθρώπων των βουνών. Και οι δύο άντρες στους οποίους θα αναφερθούμε στη συλλογική μνήμη των Ελλήνων αντιμετωπίζονται με το θετικότερο πρόσημο και θεωρούνται λαϊκοί ήρωες, μεγάλοι ήρωες του 1821. Ο ένας εξ αυτών ήταν, ο άλλος λιγότερο. Αλλά γενικά τους αρματολούς της Στερεάς δεν μπορεί κανείς να τους περιγράψει μονοσήμαντα. Κανέναν άνθρωπο δεν μπορεί βέβαια κανείς να τον περιγράψει μονοσήμαντα γιατί όλοι μας είμαστε πολύπλοκοι κι έχουμε πολλές πλευρές, αλλά οι αρματολοί της Στερεάς ήταν στα όρια της υπερβολής στα καλά τους και στα αρνητικά τους.

V3.1.5: Γ. Καραϊσκάκης

Απομαγνητοφώνηση: **Steeve**

Ας δούμε την περίπτωση του Γεωργίου Καραϊσκάκη. Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης μαζί με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη στην συλλογική μνήμη είναι (οι) μεγάλοι στρατιωτικοί μας ήρωες. Ο Κολοκοτρώνης της Πελοποννήσου κατά κύριο λόγο και ο Γεώργιος Καραϊσκάκης της Στερεάς Ελλάδος.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης γεννήθηκε στα Άγραφα, από μητέρα μοναχή, καλογριά. Ήταν ο γιος της καλογριάς. Ο πατέρας του υπήρξε, κατά πάσαν πιθανότητα, ο Δημήτριος Καραϊσκος ο οποίος ήταν αρματολός. Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης λοιπόν ήταν γιος της καλογριάς. Νόθο παιδί. Χωρίς πατέρα. Χωρίς οικογένεια να τον στηρίζει. Αυτό ήταν πολύ βαρύ. Διότι στην περίοδο την προεπαναστατική και όχι μόνο, οι άνθρωποι στηρίζονταν σε προστασίες και η μεγαλύτερη προστασία τους ήτανε το σόι τους, η οικογένειά τους. Πόσο μάλλον για τους ενόπλους των βουνών, των οποίων η δύναμη εν πολλοίς στηριζόταν στα συγγενικά δίκτυα που όπως είχα πει πριν είχαν στήσει. Ο Καραϊσκάκης ήταν ένας πάρα πολύ δυνατός χαρακτήρας, ένας σκληραγωγημένος άνθρωπος ο οποίος έγινε αληπασιαλής, δηλαδή βρέθηκε στην αυλή του πασά, να υπηρετεί τον Αλή Πασά, πρωτοπαλικάρο του Αλή Πασά. Ο Αλή Πασάς είδε τις ικανότητές του γιατί ήτανε στρατηγικό μυαλό.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ήταν προικισμένος στρατιωτικός. Δεν ήταν απλώς γενναίος άνδρας και στιβαρός, ήταν προικισμένος στρατιωτικός, είχε αυτό το χάρισμα. Να καταλαβαίνει πώς θα πάει η μάχη, πού θα πρέπει να σταθεί ο στρατός. Δεν ήταν αυτονόητο καθόλου ότι πολλοί εκ των στρατιωτικών μας είχαν και στρατηγικό μυαλό. Εκείνος το είχε. Όταν άρχισε η Επανάσταση του 1821, ο Καραϊσκάκης έρχεται στον νότο, όπου οι αρματολοί του νότου, της περιοχής που ξέρει, που είναι η περιοχή η Δυτική Στερεά από την οποία κατάγεται, και Κεντρική και Δυτική Στερεά και διστάζει να μπει στον αγώνα των Ελλήνων. [Ένθετη σημείωση, 02:36: Ο Καραϊσκάκης κατέβηκε στην Στερεά πριν το τέλος του Αλή Πασά και βρίσκονταν, κατά το 1821 και 1822, σε αντιμαχία με τους Γ. Ράγκο και Γ. Μπουκουβάλα για τη διεκδίκηση του αρματολικιού των Αγράφων]. Είναι φορές που τον βλέπουμε να μετέχει, (και) φορές που δεν τον βλέπουμε καθόλου να μετέχει. Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης δεν είχε αρματολίκι ποτέ, γιατί παρότι γιος αρματολού ήτανε παράνομος γιος αρματολού και εκ των πραγμάτων ήταν μεν γιος αλλά δεν ήταν. Και δεν είχε δικαίωμα σε κανένα αρματολίκι αλλά ο ίδιος επειδή ήταν ένας φιλόδοξος άνθρωπος και είχε ζήσει μέσα σε ένα ανδρικό πολεμικό περιβάλλον στο οποίο περιλαμβάνονταν αρματολοί, μαζί τους είχε ζήσει στην αυλή του Αλή Πασά, πολλοί αρματολοί όπως είπαμε της Στερεάς Ελλάδος ήταν στη αυλή του Αλή Πασά, είχε ζήσει μαζί τους και είχε επιθυμία να είναι σαν αυτούς, να έχει αρματολίκι. Γιατί να μην έχω εγώ αρματολίκι; Μάλιστα. Δεν είναι κακή αυτή η σκέψη αλλά οι προδιαγραφές του οι οικογενειακές και τα δίκτυά του ήταν αδύναμα στην περιοχή για να γίνει αρματολός.

Πριν την επανάσταση του '21 εξ άλλου ήταν στην αυλή του Αλή Πασά, έρχεται η Επανάσταση του 1821 και βρίσκεται στην περιοχή των μαχών, αλλά δεν μετέχει στην πραγματικότητα συχνά, έως καθόλου, δεν έχει και κάποια συγκεκριμένη θέση, παρότι έχουν αρχίσει να αναγνωρίζονται οι ικανότητές του. Ο Καραϊσκάκης, όταν συμβαίνει η πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου δεν βρίσκεται μέσα στο Μεσολόγγι. Δεν μετέχει στην υπεράσπιση του Μεσολογγίου και γενικά προσπαθεί να καταλάβει προς τα πού θα γείρει το πράμα. [Ένθετη σημείωση, 04:02: παρότι το 1822 και 1823 ο Καραϊσκάκης «έπαιζε καπάκια» κατά καιρούς με τον Χουρσίτ Πασά και με τον Σούλτζε Κόρτζα, έδωσε τον Ιανουάριο του 1823 μάχη δυναμική κατά των Τούρκων στην περιοχή Σαβολάκου των Αγράφων]. Το 1823, που είναι μια χρονιά καμπής της Επανάστασης του 1821, αρχίζουν τα προβλήματα και σε στρατιωτικό και σε εσωτερικό πεδίο γιατί οι εμφύλιοι πόλεμοι είναι προ των πυλών, ο Καραϊσκάκης θεωρεί ότι βρήκε την ευκαιρία του να γίνει αρματολός και πηγαίνει στις οθωμανικές αρχές, δηλώνει προσκύνηση, προσκύνημα και γίνεται αρματολός στα Άγραφα, το 1823, μέσα στην Ελληνική επανάσταση. [Ένθετη σημείωση, 04:59: Μάλιστα ενόσω ήταν ο Byron στο Μεσολόγγι, ο Καραϊσκάκης συγκρούονταν το 1824 με τον Ράγκο στα βουνά για την επαναδιεκδίκηση του αρματολικιού των Αγράφων].

Έρχονται οι εξελίξεις όμως που θα τον κάνουν να εγκαταλείψει αυτή τη θέση των Αγράφων, όπως έκαναν και οι άλλοι αρματολοί και να γυρίσει στην ελληνική πλευρά, η

οποία και τον περνά από δίκη. Ο Καραϊσκάκης πέρασε από δίκη διότι έκανε αυτή την κίνηση, έγινε αρματολός, στην ουσία πήγε στο αντίπαλο στρατόπεδο και καταδικάστηκε σ' αυτή τη δίκη αλλά τέλος πάντων δεν είχε βαριές επιπτώσεις αυτή η ιστορία. [Ένθετη σημείωση, 05:32: Η μεταστροφή του Καραϊσκάκη μετά το 1824 είναι σταδιακή και οριστικοποιείται μετά την δεινή του ανάμειξη (κατά το 1824 και τον Εμφύλιο Πόλεμο) στη λεηλασία της Πελοποννήσου].

Το 1825 ο Καραϊσκάκης έχει αρχίσει να δείχνει ότι έχει συνείδηση, πλέον, εθνική. Ότι καταλαβαίνει δηλαδή ότι αυτός ο αγώνας που γίνεται δεν είναι παιχνίδια Τούρκος – Έλληνας, Έλληνας – Τούρκος, είσαι Έλληνας, είσαι με το ελληνικό στρατόπεδο. Έτσι, απ' το 1825, ο Καραϊσκάκης γίνεται ο Καραϊσκάκης μας. Αυτός ο ήρωας που θαυμάζουμε. Και τον θαυμάζουμε διότι από την ώρα που κατενόησε ότι πρέπει να πάψει ένα διπλό παιχνίδι, μπήκε με καταπληκτικό τρόπο στον αγώνα, ακόμη κι όταν μπήκε ο Καραϊσκάκης πια στον αγώνα με όλη του τη συνέπεια η επανάσταση ζούσε τις πιο δύσκολες χρονιές της. Διότι ο Ιμπραήμ σάρωνε, το Μεσολόγγι βρίσκονταν πολιορκημένο, τελικά θα χαθεί, ο Καραϊσκάκης θα δείξει την ιδιοφυΐα του εκεί σ' αυτή τη ζώνη και ιδιαίτερα μετά την πτώση του Μεσολογγίου, όταν όλα έμοιαζαν ότι ήταν χαμένα, εκείνος θα σταθεί όρθιος και θα δίνει ανάσες και (06:28 μη κατανοητό σημείο) και αίσθημα αντοχής στους υπόλοιπους Έλληνες.

Ο Καραϊσκάκης ήταν ένας πολύ ανθεκτικός άνδρας, ήταν φυματικός, κάθε τόσο έπεφτε βαριά άρρωστος με αιμοπτύσεις, πολλές φορές οι αιμοπτύσεις τον έβρισκαν στα πεδία των μαχών, όμως παρόλα αυτά, κρατούσε δυνατά, προσπαθούσε να παραμερίσει την αδυναμία του σώματός του, την αντικαθιστούσε με τη δύναμη της θέλησής του, έκανε έναν κύκλο ο Καραϊσκάκης. Και φυσικά το αποκορύφωμα της δράσης του ήταν η μάχη για την Αθήνα, για την Ακρόπολη των Αθηνών το 1827, η μάχη του Φαλήρου, όπου έδρασε με τρόπο στρατιωτικά άψογο και σκοτώθηκε σε μια αψιμαχία. Δεν είμαστε βέβαιοι ποιος σκότωσε τον Καραϊσκάκη ακριβώς, υπάρχει υποψία ότι ήταν και από ελληνικό βόλι, τέλος πάντων, αυτό είναι μια άλλη ιστορία, ο Καραϊσκάκης λοιπόν σκοτώνεται το 1827 και η Ελλάδα χάνει τον σπουδαιότερο πολεμιστή της στη Στερεά Ελλάδα. Αλλά ήταν ο Καραϊσκάκης δικός της στην ουσία, μετά από κύκλους επαμφοτερίζουσας στάσης και συνειδητοποίησης. Σ' ένα θαυμάσιο άρθρο του ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, χρησιμοποιεί πυκνό και μεστό (λόγο), εστιάζει στην ιστορία της ζωής του Γεωργίου Καραϊσκάκη και την αναδεικνύει λέγοντας ότι ο Καραϊσκάκης και η πορεία του εικονογραφεί την πορεία πολλών πολεμιστών της επανάστασης του 1821, ιδιαίτερα της ζώνης της Στερεάς Ελλάδος από την πορεία συνειδητοποίησης και περάσμάτους από τον αρματολό τον Οθωμανό στον Έλληνα πολεμιστή, πολιτικό και πολίτη.

Η δεύτερη προσωπικότητα στην οποία θα σταθούμε, είναι ο άλλος ισχυρός πολεμιστής της ανατολικής Στερεάς, ο Οδυσσέας Ανδρούτσος. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος ήτανε όπως

είπαμε αρματολός στην περιοχή της ανατολικής Στερεάς, στην Λειβαδιά και ήταν ένας σκληροτράχηλος άνδρας. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος ήταν εξαιρετικά ευκίνητος. Θαυμαστός στο σώμα του. Σε αντίθεση με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη που ήταν ασθενικός γιατί ο άνθρωπος ήταν φυματικός. Ο Ανδρούτσος ήταν η επιτομή της δύναμης. Επρόκειτο για ένα φαινόμενο ρωμαλεότητας. Ήτανε όχι απλώς ρωμαλέος, ευκίνητος, θαυμαστός, για να τον θαυμάζουν οι όμοιοί του, γιατί άνδρες ολόγυρα ήταν όμοιοί του εκεί πάνω στα βουνά, φανταζόμαστε τι εντυπωσιακής αλκής άνδρας ήταν, αυτός ήταν μια ιδιότυπη προσωπικότητα, πραγματικά ιδιότυπη.

Εξαιρετικά φιλόδοξος άνθρωπος, ο οποίος θεωρούνταν ότι είναι μουσουλμάνος από πολλούς, γιατί του άρεζαν πάρα πολύ οι τεκέδες των δερβίσηδων και, πού τον έχανες, πού τον έβρισκες, ήταν σε τεκέδες δερβίσηδων, του άρεσαν οι χοροί και τα τραγούδια των δερβίσηδων, όμως δεν ήταν μουσουλμάνος, ως φαίνεται, ήταν χριστιανός ορθόδοξος, αλλά δεν έδινε και μεγάλη έμφαση στα θρησκευτικά ζητήματα, ήταν Αρβανίτης, δηλαδή μιλούσε Αλβανικά και Ελληνικά. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος το 1821 μπαίνει δυναμικά στον αγώνα, έχει ενισχυθεί η θέση του από το γεγονός ότι ο Αθανάσιος Διάκος εκτελείται και έτσι ισχυροποιούνται άλλοι αρματολοί της περιοχής χωρίς να το επιθυμούν αλλά έγινε εκ των πραγμάτων και δοξάζεται γρήγορα στην Ελληνική Επανάσταση. Στην περίπτωση του έχουμε το αντίστροφο απ' τον Καραϊσκάκη. Δοξάζεται γρήγορα διότι επιτυγχάνει την αναχαίτιση των Οθωμανικών δυνάμεων παρά πάσαν ελπίδα διότι όλα φαινόταν χαμένα στο Χάνι της Γραβιάς. Έτσι η φήμη του κατοχυρώνεται και ενισχύεται.

V3.1.6: Οδ. Ανδρούτσος

Απομαγνητοφώνηση: **Nag7**

Δίναμε δύο παραδείγματα ανδρών της Δυτικής και της Ανατολικής Στερεάς, αναφερθήκαμε στην προσωπικότητα και στον κύκλο ζωής του Γεωργίου Καραϊσκάκη και αναφερόμαστε τώρα στον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Ο Ανδρούτσος λοιπόν γρήγορα αποκτά ισχύ στην Ανατολική Στερεά λόγω της μεγάλης του επιτυχίας στο Χάνι της Γραβιάς. Όμως καθώς το 1822 κατεβαίνει μια μεγάλη στρατιά από την Λάρισα και διασχίζει την Ανατολική Στερεά για να χτυπήσει την Πελοπόννησο, είναι η στρατιά (Στερεά) του Δράμαλη η οποία θα χτυπήσει το '22 την Πελοπόννησο και τελικά θα την αναχαιτίσει όπως όλοι γνωρίζουμε ο Κολοκοτρώνης στην περιοχή των Δερβενακίων, στην περίφημη μάχη των Δερβενακίων. Η Ανατολική Στερεά δεν καταφέρνει να αναχαιτίσει το πέρασμα, την διέλευση αυτής της στρατιάς, η οποία στο πέρασμα της καίει την Θήβα, οι Οθωμανοί ανακαταλαμβάνουν πολλές από τις περιοχές που είχαν καταληφθεί από τους Έλληνες στις πεδιάδες και στα ημιορεινά. Γενικά οι αρματολοί της Στερεάς, της Ανατολικής Στερεάς ξαναχάνουν την αίγλη τους διότι αποδεικνύονται ότι δεν μπορούν να

αναχαιτίσουν οθωμανικές στρατιές. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος θεωρεί ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά στον αγώνα των Ελλήνων.

Στο μεταξύ έχουν πάρει εξέλιξη οι εσωτερικές διαδικασίες των Ελλήνων και ενώ ο Οδυσσέας είχε ισχυροποιήσει την θέση του στο Χάνι της Γραβιάς, προσπαθούσε έτσι και αλλιώς να σταματήσει κάθε δυνατότητα δημιουργίας ενός άλλου οργάνου διοίκησης της Ανατολικής Στερεάς που δεν θα ήταν στα χέρια του. Το αποτέλεσμα είναι να έρθει σε δυσарέσκεια και να έρθει σε σύγκρουση με πλευρές της κεντρικής διοίκησης του ελληνικού αγώνα. Και εξ αυτού το 1822, πάλι το 1823 θυμηθείτε την χρονολογία (και στην άλλη πλευρά) έρχεται σε συνεννόηση με τους Τούρκους και κάνει καπάκι. Κάνει καπάκι το οποίο όμως στην περίπτωση του θα τον φέρει σε δεινές εξελίξεις ενώ στην περίπτωση του Καραϊσκάκη τα πράγματα επανήλθαν, στην περίπτωση του Ανδρούτσου ο οποίος περνάει από δίκη γιαυτό που έκανε θα πάρει βαριά εξέλιξη, διότι θα ενταθεί η σύγκρουση του έτσι και αλλιώς με την κεντρική διοίκηση. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος θα σκοτώσει τους απεσταλμένους της κεντρικής διοίκησης στην Ανατολική Στερεά δηλαδή πλέον θα κάνει κινήσεις που μοιάζουν να είναι τουρκικές (*εχθρικές*) εναντίον των Ελλήνων. Θα κατηγορηθεί επί προδοσία και τελικά θα συλληφθεί, η κυβέρνηση θα παραδώσει τον Οδυσσέα Ανδρούτσο στον Γκούρα, έναν άλλον ισχυρό στρατιωτικό παράγοντα της Ανατολικής Στερεάς. Και ο Γκούρας, ο οποίος σε παλαιότερους χρόνους είχε υπάρξει πρωτοπαλικάρο του Οδυσσέα Ανδρούτσου, θα βρει την ευκαιρία να τον σκοτώσει γκρεμίζοντας τον από τα βράχια της Ακρόπολης των Αθηνών. Έτσι ο Οδυσσέας Ανδρούτσος θα πεθάνει ως προδότης και παρόλη την αίσθηση του λαϊκού ήρωα που έχουμε για εκείνον δεν έχει καμία σχέση με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη τελικά στο ισοζύγιο.

Θέλω να σας διαβάσω το εξής. Ο George Finley υπήρξε Σκωτσέζος φιλέλληνας, συμμαχητής των Ελλήνων ο οποίος γνώρισε τον Οδυσσέα Ανδρούτσο και γράφει γι' αυτόν. Ο George Finley μετά την ελληνική επανάσταση διέμεινε στην Ελλάδα, παρέμεινε στην Ελλάδα για αρκετό διάστημα γύρισε στην Σκωτία ξαναήρθε ξαναέφυγε και έγραψε και την ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης και την ιστορία της Ελλάδας, ήταν λόγιος. Και γράφει για τον Οδυσσέα Ανδρούτσο (το έχω στα Αγγλικά αλλά το μεταφράζω διαβάζοντας): *«Όπως και άλλοι καπετάνιοι του αρματολισμού ο Οδυσσέας αισθάνθηκε αμφιβολίες για την τελική επιτυχία της Επανάστασης και δεν είχε μεγάλο ενθουσιασμό για ελευθερία. Τα αισθήματά του ήταν αυτά ενός Αλθανού μισθοφόρου και δεν είχε εμπιστοσύνη στις ικανότητες των Ελλήνων οι οποίοι είχαν πάρει στα χέρια τους την διοίκηση των δημοσίων πραγμάτων της ελληνικής Επανάστασης»*. Και καταλήγει: *«Ο χαρακτήρας του ήταν μία σύνθεση των χειρότερων αδυναμιών των Ελλήνων και των Αλθανών (επειδή ήταν Αρβανίτης το λέει αυτό). Ήταν τόσο απατηλός και διπρόσωπος όπως ο πιο ελεεινός Έλληνας και τόσο εκδικητικός και αιμοβόρος όσο ο πιο αδυσώπητος Αλθανός.»*

Ο δε Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ο εθνικός μας ιστορικός του 19^{ου} αιώνα όταν μιλά για τον Οδυσσέα Ανδρούτσο λέει: «Α, διατί να μην πέσει την ημέραν εκείνην ο Οδυσσεύς;» γιατί να μην σκοτωθεί ο Οδυσσέας στο Χάνι της Γραβιάς; «Επιζήσας ουδέν μεν μέγα διέπραξεν έκτοτε καίτοι κτησάμενος υπεροχήν ομολογουμένην» παρότι απέκτησε τόση δύναμη τίποτα σπουδαίο δεν έκανε μετά «Περιποιήσας δε εις την φιλαρχίαν αυτού χαρακτήρα όντως προδοτικόν ετελεύτησε δέσμιος οικτρώς». Ο Παπαρρηγόπουλος δηλαδή όπως και οι περισσότεροι ιστορικοί είναι πεισμένοι για την προδοσία του Ανδρούτσου και «ετελεύτησε δέσμιος οικτρώς».

3.2: Πελοπόννησος και νησιά: τα προ της Επανάστασης επηρεάζουν τα κατά την Επανάσταση

V3.2.1 Επισκόπηση της Πελοποννήσου επί Τουρκοκρατίας

Απομαγνητοφώνηση: **Enya**

Ας αφήσουμε [0:02, χάρτης] λοιπόν την Στερεά Ελλάδα, να κινηθούμε νοτιότερα στη ναυαρχίδα της Επανάστασης του 1821 που είναι η Πελοπόννησος. Και να δούμε εκεί τι συσχετισμούς έχουμε, τι κοινωνικές εξελίξεις υπάρχουν τις παραμονές της Επανάστασης του '21 και τι ρόλο παίζουν στην Επανάσταση του 1821.

Η Πελοπόννησος είχε μια ιδιαίτερη ιστορία στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Και τούτο διότι η θέση της είναι καταπληκτική. Η Πελοπόννησος είναι το κάτω άκρο της βαλκανικής χερσονήσου και εξ αυτού κατά κάποιο τρόπο ελέγχει το πέρασμα από την δυτική Μεσόγειο προς την ανατολική, από την Αδριατική θάλασσα προς την ανατολική Μεσόγειο και προς το Αιγαίο και είναι μεγάλη, είναι μια μεγάλη περιοχή, η οποία τα έχει όλα. Η Πελοπόννησος θεωρείται μια θαυμαστή στην ισορροπία του αναγλύφου της περιοχή, με θαυμάσια παράλια και διαμορφώσεις, ψηλά και ωραία βουνά, πεδιάδες, κοιλάδες. Οικονομικά δηλαδή η Πελοπόννησος δίνει την δυνατότητα σε κάθε είδους δραστηριότητα και εξ αυτού απετέλεσε σημαντικότατο σημείο ελέγχου των Βενετών, οι οποίοι μετά το 1204 μαζί με τους Γενοβέζους σε άλλα σημεία, άλλες φεουδαρχικές δυτικές οικογένειες [2:06, χάρτης], έλεγξαν για μεγάλο διάστημα τμήματα του νότου της ελληνικής χερσονήσου, την Εύβοια, τα νησιά του Αιγαίου, την Κρήτη, την Κύπρο, τα Δωδεκάνησα, τα Επτάνησα, για μακρούς αιώνες.

Η Πελοπόννησος λοιπόν ήταν ένα από τα διαμάντια των κτήσεων των Βενετών. Κατελήφθη από τους Οθωμανούς, οι Οθωμανοί δεν την κατέλαβαν όλη την Πελοπόννησο, πήρε χρόνο για να ολοκληρωθεί η κατάληψη. Έστησαν τον μηχανισμό διοίκησής τους για ένα διάστημα και στη συνέχεια οι Βενετοί επέστρεψαν, προσπαθώντας να ανακτήσουν το 1685 τα χαμένα τους εδάφη. Είχαν μόλις χάσει την Κρήτη το 1669 και αυτό στοίχισε πάρα πολύ στους Βενετούς, η πτώση του Χάνδακα, του Ηρακλείου δηλαδή, και έτσι η βενετική δύναμη θεώρησε ότι είναι επείγον, αφού χάσαμε την Κρήτη, να χτυπήσουμε ξανά την Πελοπόννησο, να ανακαταλάβουμε τμήματα, ούτως ώστε να ενισχύσουμε τις θέσεις μας στην ανατολική Μεσόγειο. Έτσι το 1685 μια ισχυρή εκστρατεία των Βενετών [3:52, χάρτης] εκδιώκει τους Οθωμανούς από την Πελοπόννησο και εγκαθίσταται ξανά η βενετική διοίκηση. Οι Βενετοί χτυπούν και την Αθήνα και την Στερεά Ελλάδα. Τότε είναι που ανατινάχθηκε και ο Παρθενώνας κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της πόλης από τους Βενετούς.

Οι Βενετοί ελέγχουν την Πελοπόννησο από το 1685 έως το 1715, οπότε η Οθωμανική Αυτοκρατορία παίρνει την απόφαση να ξανακαταλάβει την Πελοπόννησο. Έτσι, ένας

ισχυρότατος οθωμανικός στρατός ξεκινά από την Μακεδονία και τη Θεσσαλία και φθάνει στην Θήβα, στην περιοχή της Θήβας, όπου και στρατοπεδεύει με στόχο [4:59, χάρτης] να κινηθεί νοτιότερα για να χτυπήσει την Πελοπόννησο. Τότε λοιπόν, οι χριστιανοί ορθόδοξοι υπήκοοι της Βενετίας στην Πελοπόννησο αποφασίζουν να κάνουν μία κίνηση. Συνεννοούνται οι πιο σημαντικές χριστιανικές οικογένειες της Πελοποννήσου, ελληνικές οικογένειες της Πελοποννήσου, σε συνδυασμό με ιερωμένους, και στέλνουν μία αντιπροσωπεία μυστικά στην Θήβα, στο στρατόπεδο του αντιπάλου, δηλαδή των Οθωμανών οι οποίοι πρόκειται να χτυπήσουν τους Βενετούς. Και δηλώνουν στον στρατάρχη την υποταγή τους. Η οθωμανική στρατιά έτσι κι αλλιώς μετά απ' αυτό κινείται προς τον νότο, χτυπά τους Βενετούς, τους κατανικά, καταλαμβάνει την Πελοπόννησο και μεταχειρίζεται τους μεν Βενετούς ως αντισταθέντες, που σημαίνει ότι όχι μόνο με τις βιαιότητες του πολέμου πολλοί σκοτώνονται, δεν το συζητούμε, αλλά εκδιώκονται από την Πελοπόννησο οι Βενετοί και τα κτήματα των Βενετών που ήταν τα πιο πλούσια και μεγάλα τα παίρνουν οι Οθωμανοί στα χέρια τους και έτσι δημιουργούνται μεγάλοι γαιοκτήμονες μουσουλμάνοι, Οθωμανοί, στην Πελοπόννησο, που είχαν τα πιο εύφορα εδάφη.

Όμως στην Πελοπόννησο υπήρχαν ιστορικά περιοχές ημιορεινές στις οποίες είχαν σταθεροποιηθεί μεγάλες ελληνικές οικογένειες. Κάποιες εξ αυτών ήταν απόγονοι του Βυζαντίου. Της βυζαντινής περιόδου. Και είχαν καταφέρει μέσα απ' τις αλληπάλληλες εναλλαγές εξουσίας, βυζαντινοί- δυτικοί, δυτικοί - βυζαντινοί, τμήματα της Πελοποννήσου παραμένουν βυζαντινά, τμήματα παραμένουν βενετικά, Οθωμανοί-Βενετοί, να κρατήσουν τη δύναμή τους και την κοινωνική ισχύ τους, και την οικονομική πλευρά της δύναμης σε ημιορεινές και ορεινές περιοχές της Πελοποννήσου.

V3.2.2: Οι μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου και οι κάποι τους

Απομαγνητοφώνηση: **Enya**

Ειρήσθω εν παρόδω, στην Πελοπόννησο δεν υπήρξε το φαινόμενο του αρματολισμού. Δεν υπήρξαν αρματολοί. Οι Οθωμανοί δεν αισθάνθηκαν ότι χρειάζονται αρματολοί πάνω στα βουνά της Πελοποννήσου, διότι, πρώτα-πρώτα δεν είναι τόσο εκτεταμένοι οι όγκοι και συμπαγείς όπως στην Στερεά και στην Ήπειρο, όπου χρειάζονταν τα αρματολίκια. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να έχει η Πελοπόννησος ψηλά βουνά, αλλά υπάρχουν γρήγορες εναλλαγές με πεδιάδες και κοιλάδες που εκεί υπήρχε οθωμανική εξουσία, κι έτσι μπορούσαν να ελέγχουν τα πράγματα. Δεύτερον, η Πελοπόννησος είχε ένα καταπληκτικό δίκτυο κάστρων, βυζαντινών και κυρίως βενετικών, τα οποία επέτρεπαν στους Οθωμανούς να ελέγχουν τα πράγματα.

Έτσι δεν δημιουργήθηκε ο θεσμός των αρματολών, αλλά στην πελοποννησιακή κοινωνική ιστορία υπήρξε ο θεσμός του κάπου. «Κάπος». Οι κάποι, που καμιά φορά έλεγαν τον εαυτό τους αρματολό αλλά δεν είχαν σχέση με τους αρματολούς του βορρά, ήσαν

έμμισθοι υπάλληλοι αυτών των ισχυρών οικογενειών, είτε ήταν χριστιανικές οικογένειες είτε ήταν μουσουλμανικές, οι οποίοι φύλασσαν την ασφάλεια της περιοχής κυριαρχίας της οικογένειας των κοτζαμπάσηδων. Δεν ήταν δηλαδή υπάλληλοι, δημόσιοι υπάλληλοι της οθωμανικής εξουσίας. Ήταν υπάλληλοι σε ιδιώτες. Σαν να λέγαμε σήμερα security δηλαδή. Οι οποίοι μισθώνονταν, είχαν κι αυτοί ένοπλα παλληκάρια και περιπολούσαν τις περιοχές των οποίων έπρεπε να εξασφαλίζουν την ασφάλεια. Δεν έχει καμία σχέση η κοινωνική δύναμη του κάπου με την δύναμη των αρματολών. Στην Στερεά Ελλάδα την δύναμη την έχουν οι αρματολοί. Άντε στα πεδινά και σε κάποιες πόλεις οι προεστοί. Στην Πελοπόννησο τη δύναμη την έχουν οι μεγάλες αυτές οικογένειες, οι οποίες είναι προυχοντικές οικογένειες. Δεν είναι μόνο ισχυρές οικονομικά και ελέγχουν περιοχές ολόκληρες, αλλά είναι προυχοντικές με την έννοια ότι διοικούν, ως εσωτερική τοπική αυτοδιοίκηση, και τις περιοχές που ελέγχουν οικονομικά. Και είναι αυτό που λέμε οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου. Ίσως το πιο συγκροτημένο σώμα ελληνικής εξουσίας που έχει να επιδείξει ο ελληνισμός πριν από την Επανάσταση του 1821.

Ποιες είναι αυτές οι μεγάλες οικογένειες στην Πελοπόννησο; (να δω αν έχω έναν χάρτη πιο συγκεκριμένο, θα αρκεστούμε σε αυτόν, ελπίζω να τον βλέπουμε καθαρά) [3:41, χάρτης]. Η μεγάλη οικογένεια της Κορινθίας ήταν οι Νοταράδες. Οι Νοταράδες είχαν τη δύναμή τους στην ορεινή Κορινθία και είναι βυζαντινή οικογένεια. Προέρχονται από τη βυζαντινή εποχή και στην περίοδο της Επανάστασης έχουν μεγάλη δύναμη και κύρος στην περιοχή τους. Ο δε Πανούτσος Νοταράς, Πάνος Νοταράς, θα παίξει μεγάλο ρόλο στα πολιτικά πράγματα της Ελληνικής Επανάστασης. Ο Πανούτσος Νοταράς ήταν ο σοφός γέροντας της Επανάστασης. Φαίνεται ότι ήταν μια πάρα πολύ ελκυστική προσωπικότητα. Είχε το κύρος του άρχοντα γιατί ανήκε σε μια από τις ελάχιστες τόσο αρχοντικές οικογένειες της ελληνικής ιστορίας. Οι Νοταράδες υπάρχουν από το 1200. Πολύ σπουδαία οικογένεια, σας λέω χαρακτηριστικά ότι ο Άγιος Γεράσιμος της Κεφαλλονιάς ήταν Νοταράς. Πατριάρχες Ιεροσολύμων ήταν Νοταράδες, μεγάλη οικογένεια στο Βυζάντιο ήταν οι Νοταράδες. Λοιπόν, ο Πανούτσος Νοταράς έχει όλο το κύρος αυτής της μακράς ιστορίας αρχοντικού της οικογένειάς του. Ταυτοχρόνως είναι άνθρωπος με χιούμορ, είναι άνθρωπος χαμηλών τόνων, και είχε το χάρισμα του να απαλύνει τις εντάσεις. Είχε βαθιά συνείδηση της ανάγκης κεντρικής εξουσίας στην Επανάσταση, γι' αυτό υπεράσπισε την κεντρική κυβέρνηση και θεωρούνταν ο απαραίτητος όλων των συνελεύσεων των Ελλήνων, διότι οι Έλληνες στις συνελεύσεις τους ήταν φωνακλάδες, σαματατζήδες, και πολλές φορές εξελίσσονταν τα πράγματα και βίαια. Ο Πανούτσος Νοταράς θεωρούνταν απαραίτητος γιατί μπορούσε να καταλαγιάζει τα πράγματα, στο βαθμό που μπορεί ένας άνθρωπος να καταλαγιάσει τα πράγματα, διότι οι Έλληνες έμοιαζε να είναι ανεξέλεγκτοι μες στα πάθη τους.

[6:06, χάρτης] Στην Αχαΐα, στην περιοχή της Αχαΐας, έχουμε δύο εμβληματικές οικογένειες. Είναι η οικογένεια Λόντου στην περιοχή του Αιγίου, της Βοστίτσας δηλαδή,

και η οικογένεια Ζαΐμη, στα ορεινά της Αχαΐας, στην περιοχή των Καλαβρύτων. Η οικογένεια Ζαΐμη στα ορεινά είναι η πιο ισχυρή, αλλά εκεί στα Καλάβρυτα υπάρχουν κι άλλες ισχυρές οικογένειες, όπως είναι η οικογένεια Φωτήλα, η οικογένεια Πετμεζά, η οικογένεια Χαραλάμπη. Αυτές είναι οι περίφημες αχαϊκές οικογένειες. Οι Λόντοι και οι Ζαΐμηδες μεταξύ τους είχαν ανταγωνισμό. Αλλά στην διάρκεια του αιώνα πριν από την Επανάσταση του 1821 με γάμους μεταξύ τους είχαν συντονίσει τη δράση τους, και έτσι στην Επανάσταση του 1821 ο Ανδρέας Λόντος και ο Ανδρέας Ζαΐμης θα είναι οι πιο σημαντικοί της βόρειας Πελοποννήσου και θα παίξουν πάρα πολύ μεγάλο ρόλο, πολλές φορές συντονισμένα μεταξύ τους. Και ήταν και καλοί πολιτικοί. Ο Ανδρέας Λόντος περισσότερο από τον Ανδρέα Ζαΐμη.

[7:43, χάρτης] Στην περιοχή της Πάτρας οι μεγάλες οικογένειες ήταν η Κανακάρη, Μπενιζέλου Ρούφου, Παπαδιαμαντόπουλου. Επίσης σπουδαίες οικογένειες. Από αυτούς στην διάρκεια της Επανάστασης ο πιο θρυλικός, η πιο θρυλική μορφή είναι ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ο οποίος ανήκει στις ευγενέστερες μορφές του Αγώνα απ' όλες τις πλευρές. Προύχοντας της Πάτρας, ο οποίος έδωσε όλη του την περιουσία στον Αγώνα. Δεν εφείσθη κόπων, πολέμησε σε μάχες, υπερασπίστηκε το Μεσολόγγι και τελικά σκοτώθηκε στην έξοδο του Μεσολογγίου. Ένας θρυλικής εντιμότητας και πατριωτισμού άνδρας, ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος στην Πάτρα.

[8:37, χάρτης] Στην περιοχή της Αρκαδίας έχουμε στην περιοχή της Καρύταινας και στα Λαγκάδια την περίφημη οικογένεια Δεληγιάννη. Οι Δεληγιανναίοι ήταν ένα σόι σημαντικότατο, δεσπόζει και στο κέντρο της Πελοποννήσου, η Αρκαδία βρίσκεται στο κέντρο της Πελοποννήσου, στα ορεινά της Πελοποννήσου, και οι Δεληγιανναίοι είχαν τεράστιας κλίμακας συμμετοχή και στα στρατιωτικά και στα πολιτικά πράγματα της Πελοποννήσου την περίοδο της Επανάστασης. Κοντά, σε άλλο σημείο της Αρκαδίας, βρίσκεται η οικογένεια Παπατσώνη, επίσης μεγάλη οικογένεια κοτζαμπάσηδων. Στην περιοχή των Ιμλακίων, στην περιοχή της Ηλείας, στη Γαστούνη είναι η οικογένεια Σισίνη, η οποία ήταν πολύ πλούσια οικογένεια γιατί ο κάμπος της Ηλείας είναι πολύ πλούσιος και θεωρούνταν και πολύ ψηλομύτηδες και αλαζόνες, απ' όλους, ήτανε κάπως έτσι... τέλος πάντων είχαν μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους και ήταν επιδειξιμανείς για τον πλούτο τους.

Στην περιοχή της Αργολίδας η μεγάλη οικογένεια είναι η οικογένεια Περρούκα. Στην περιοχή της Μεσσηνίας η μεγάλη οικογένεια είναι θρυλική και είναι η οικογένεια Μπενάκη. Τι να πει κανείς γι' αυτήν την τόσο σπουδαία οικογένεια του νέου ελληνισμού; Οι Μπενάκηδες έχουν τη βάση τους στη Μεσσηνία, αλλά είναι διπλά ισχυροί διότι έχουν συμπεθεριάσει με την πολύ σημαντική οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων, που είναι η μεγάλη οικογένεια της Μάνης. Η Μάνη είναι μια ξεχωριστή περιοχή της Πελοποννήσου και διοικητικά δεν ανήκε στον πασά της Πελοποννήσου. Η Μάνη ανήκε διοικητικά στον καπουδάν πασά, δηλαδή στην κεντρική διοίκηση της Πύλης. Θεωρούνταν κάτι σαν νησί η

Μάνη, γιατί ήταν τελείως ιδιότυπη περιοχή της Πελοποννήσου. Μιλάμε για την Πελοπόννησο και μιλάμε για την Μάνη. Άλλο είναι η Μάνη. Μπορεί να είναι τμήμα της Πελοποννήσου, αλλά είναι κάτι άλλο. Είχε δικιά της εσωτερική κοινωνική πραγματικότητα, ήταν χωρισμένη σε σόγια και φάρες, πολεμούσε η μια οικογένεια την άλλη, είχαν το έθιμο της βεντέτας, τα σπίτια τους ήτανε κάστρα, ολουνών, και βέβαια οι μεγάλες οικογένειες της Μάνης είχανε κάστρα μεγαλύτερα, ψηλότερα, και πολεμούσαν μεταξύ τους. Στην Μάνη οι δύο μεγαλύτερες οικογένειες ήταν οι Μαυρομιχαλαίοι, οι Τζανετάκηδες Γρηγοράκηδες και οι Γιατράκηδες και υπήρχε μίσος μεταξύ των Μαυρομιχαλαίων και των Γιατράκηδων.

[12:07, χάρτης] {Ένθετη σημείωση: Σημαντική ήταν και η οικογένεια Κρεββατά, στον Μυστρά} Στην Τρίπολη, στην πρωτεύουσα της Τριπολιτσάς, - αρχικά η πρωτεύουσα της Πελοποννήσου ήταν το Ναύπλιο, αργότερα στην οθωμανική περίοδο έγινε η Τρίπολη – η μεγάλη ελληνική οικογένεια της Τρίπολης που επίσης ανήκει στην Αρκαδία ήταν η οικογένεια Κουγέα.

Αυτές θα λέγαμε ότι είναι οι μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου και θα έχουμε να πούμε γι' αυτές και άλλα.

V3.2.3: Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Πελοπόννησο και ο συνολικότερος πολιτικός ρόλος των κοτζαμπάσηδων στον Μοριά

Απομαγνητοφώνηση: ARTEMIS68

Μιλήσαμε λοιπόν για τις μεγαλύτερες απ' τις μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου, που όλες έπαιξαν ρόλο στα πολιτικά πράγματα της Επανάστασης του '21 και τα στρατιωτικά πράγματα της Επανάστασης του '21. Η Πελοπόννησος είχε, όπως είπαμε, ιδιαιτερότητα και πρέπει να την αναλύσουμε σε σχέση με το 1715 και μετά, οπότε αυτές οι μεγάλες οικογένειες σταθεροποίησαν τη δύναμή τους, δηλαδή η εξέλιξη των πραγμάτων στην Πελοπόννησο σχετίζεται πάρα πολύ με την εκδίωξη των Βενετών και την επανακατάληψη της Πελοποννήσου από τους Οθωμανούς, οι οποίοι όπως είπαμε διατήρησαν στην θέση τους τις μεγάλες οικογένειες, δεν τις πείραξαν, διότι η Πελοπόννησος ολόκληρη είχε υποταγεί σε αυτούς και όχι μόνο αυτό, αλλά οι Οθωμανοί λόγω αυτής της στάσης της εκκλησίας της Πελοποννήσου και των κοτζαμπάσηδων της Πελοποννήσου, τους παρείχαν μεγάλες δυνατότητες πολιτικής συμμετοχής στα τεκταινόμενα όλης της Πελοποννήσου.

Στην Πελοπόννησο υπήρχε, όπως σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, μία διττή κατάσταση. Πρώτα- πρώτα την κεντρική διοίκηση την έχει η οθωμανική πλευρά. Ο σουλτάνος στέλνει στην Πελοπόννησο, στην εκάστοτε πρωτεύουσα, στην περίπτωση μας τώρα που είμαστε κοντά στην Επανάσταση στην Τρίπολη, τον πασά της Πελοποννήσου, που είναι πολύ σπουδαίος πασάς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Θεωρείται η

Πελοπόννησος για την Οθωμανική Αυτοκρατορία σπουδαία περιοχή γι' αυτό και ο πασάς της ήταν πολύ σημαντικός. Ο πασάς με τα συμβούλιά του ολόγυρα διοικεί την Πελοπόννησο, εισπράττει, παίρνει τους φόρους και τους στέλνει στην κεντρική διοίκηση, φροντίζει για την καλή λειτουργία των πραγμάτων, για την ασφάλεια των περιοχών, την ροή της οικονομίας, του εμπορίου κ.τλ., τα λιμάνια, το ένα το άλλο, ό,τι κάνει μία διοίκηση.

Όμως, όπως συνέβαινε και σε όλες τις περιοχές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, υπήρχε και η πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης, δηλαδή επειδή η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ένα θεοκρατικό σύστημα και είχε διαιρέσει εξ αρχής τον κόσμο της σε millet, δηλαδή τους κατοίκους, τους υπηκόους τούς είχε διαιρέσει ανά θρήσκευμα, είχε δώσει τη δυνατότητα στα άτομα του κάθε θρησκεύματος να επιλύουν σε τοπικό επίπεδο τα προβλήματά τους με την σκέπη της δικιάς τους ιεραρχίας της εκκλησίας και έτσι δημιουργήθηκε αυτή η πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία έμοιαζε να είναι ανεξάρτητη από εκείνη της οθωμανικής, καθώς ήξερε τις δικαιοδοσίες της σε τοπικό επίπεδο, επέλυε προβλήματα και συγκέντρωνε τον φόρο για να τον δώσει στους Οθωμανούς που θα τον έδιναν στην κεντρική κάσα, στο υπουργείο των οικονομικών στην Κωνσταντινούπολη.

Μέσα σε αυτή τη λογική της τοπικής αυτοδιοίκησης είχε αναπτυχθεί περαιτέρω η ισχύς των τοπικών προυχόντων και βέβαια στην Πελοπόννησο αυτοί οι προύχοντες είχαν πάρει μέσα στους αιώνες μεγάλη δύναμη. Μετά το 1715 όμως η δύναμη των προυχόντων της Πελοποννήσου (*αυξάνεται*), λόγω του γεγονότος ότι παρεδόθη ο χριστιανικός πληθυσμός στους Οθωμανούς και οι Οθωμανοί έδωσαν αυτά τα προνόμια διοίκησης, και μετέχουν στην κεντρική διοίκηση της Πελοποννήσου, πράγμα το οποίο είναι καταπληκτικό. Είναι έκτακτο, μοναδικό. Πώς μετέχουν στην κεντρική διοίκηση της Πελοποννήσου; [4.28 σχήμα] Το κάθε χωριό εξέλεγε τους προεστούς του. Ανά περιφέρεια ο προεστός κάθε χωριού έστελνε έναν εκπρόσωπο σε μία συνέλευση η οποία εξέλεγε δυο- τρία άτομα που αυτά στέλνονταν σε ένα όργανο το οποίο λειτουργεί κάθε τόσο στην Τριπολιτσά και το οποίο ονομάζεται «Πελοποννησιακή Γερουσία».

Η «Πελοποννησιακή Γερουσία» απαρτίζεται από τους εκπροσώπους των περιφερειών, είναι Έλληνες, είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και βέβαια καθώς στις περιφέρειες είναι τα ισχυρά άτομα, είναι οι μεγάλες οικογένειες που ελέγχουν την οικονομία της περιοχής, η πολιτική εκπροσώπηση είναι έτσι κι αλλιώς στα χέρια αυτών των ισχυρών οικογενειών. Έτσι στην «Πελοποννησιακή Γερουσία» μετέχουν οι εκπρόσωποι των μεγάλων οικογενειών στην ουσία της Πελοποννήσου, οι οποίοι ταυτοχρόνως είναι και οι εκπρόσωποι των περιφερειών της Πελοποννήσου, δημοκρατικά εκλεγμένοι. Αυτοί στην «Πελοποννησιακή Γερουσία» κάθονται γύρω από ένα μεγάλο τραπέζι και συζητούν. Σε αυτή τη συνέλευση παρευρίσκονται- μπορεί να είναι μια, να είναι δυο, να είναι τρεις φορές το χρόνο, ανάλογα το πότε χρειάζεται γίνεται αυτή η συνέλευση- παρευρίσκονται

και ιερωμένοι και έχουν σοβαρό λόγο, διότι (κάποιες) φορές παρευρίσκεται και ο πασάς της Πελοποννήσου.

Η «Πελοποννησιακή Γερουσία» είχε το δικαίωμα να συζητά, να παίρνει πληροφορίες, ο πασάς την πληροφορούσε για το πώς πάει η διοίκηση, τι μέτρα σκέφτεται να πάρει κ.τ.λ. Η «Πελοποννησιακή Γερουσία» μπορούσε να εκφράσει τις ενστάσεις της ή τις κάποιες ιδέες για να βελτιωθεί ένα σχέδιο εδώ, εκεί να συμβεί το άλλο. Μπορούσε η «Πελοποννησιακή Γερουσία» να απορρίψει το ποσό προς είσπραξη φόρων που έστελνε η κεντρική διοίκηση. Άρα είχε αποφασιστικό ρόλο διοίκησης αυτό το σώμα, το οποίο σώμα εκτός των άλλων εξέλεγε και τρεις εκπροσώπους. [7.18, ένθετη σημείωση] Η Πελοποννησιακή Γερουσία εξέλεγε τρία άτομα, δύο Μωραγιάννηδες και έναν βεκίλη/διερμηνέα, οι οποίοι έμεναν μονίμως στην Τρίπολη δίπλα στον πασά και αποτελούσαν σταθερά το περιβάλλον, το διοικητικό περιβάλλον του μαζί με αντίστοιχους μουσουλμάνους της Πελοποννήσου και επιπλέον εκλέγεται και ένα ακόμα άτομο, επιλέγεται, το οποίο πρόκειται να σταλεί ως εκπρόσωπος όλων των χριστιανών της Πελοποννήσου κάθε φορά στην Κωνσταντινούπολη και είναι ο βεκίλης της Πελοποννήσου, ο Μωραγιάννης, αυτός ο οποίος στέλνεται στην Κωνσταντινούπολη.

Αυτές οι τέσσερις θέσεις είναι περιζήτητες. Το λέμε αυτό διότι οι μεγάλες οικογένειες της Πελοποννήσου απ' το 1715 έως το 1821 δεν είναι απλώς σημαντικές για την πολιτική ζωή της περιφέρειάς τους. Είναι σημαντικές για την πολιτική ζωή όλης της Πελοποννήσου και οι οικογένειες αυτές περνάνε μέσα από αυτές τις διαδικασίες από φροντιστήρια εξουσίας, δηλαδή αντιμετωπίζουν αυτό που λέμε πολιτική. Πρέπει να κρατούν ισορροπίες, μεταξύ τους, με τους Οθωμανούς, να κρατούν ισορροπίες και με τις μεγάλες μουσουλμανικές οικογένειες που βρίσκονται στις πεδιάδες. Η Πελοπόννησος στις παραμονές της Επανάστασης του 1821 έχει έναν μουσουλμάνο κάτοικο στους δέκα, δηλαδή οι εννέα κάτοικοι είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και ο ένας είναι μουσουλμάνος. Είναι σαφής πλειοψηφία οι χριστιανοί ορθόδοξοι στην Πελοπόννησο, όμως δεν είναι λίγοι και οι μουσουλμάνοι, διότι η Πελοπόννησος είναι μεγάλη, έχει πληθυσμό, και μπορεί να μην έχει πλειοψηφία ο μουσουλμανικός πληθυσμός, αλλά στην πρωτεύουσα Τριπολιτσά, στο Ναύπλιο, σε διάφορες άλλες πόλεις υπάρχουν μουσουλμάνοι κάτοικοι, και όπως είπαμε τις πεδιάδες, τις πιο εύφορες πεδιάδες, τις ελέγχουν μουσουλμάνοι γαιοκτήμονες.

Άρα για μεγάλο διάστημα οι μεγάλες αυτές οικογένειες μπαίνουν στο νόημα του πώς χειρίζομαι τα πράγματα, γίνονται πιο πολιτικές εξ αυτού από άλλες οικογένειες του ελληνισμού, διότι έχουν αυτό το προνόμιο, δηλαδή να μετέχουν στην κεντρική οθωμανική διοίκηση, και βέβαια ζυμώνονται στη συνωμοσία, που είναι τμήμα των πραγμάτων, διότι μεταξύ τους πολλές ήταν ανταγωνιστικές και διότι καθώς υπάρχει μεγάλη διεκδίκηση [10:26] για τις τρεις αυτές σπουδαίες θέσεις κεντρικής διοίκησης στην Πελοπόννησο, κάθε οικογένεια θέλει δικός της άνθρωπος να τις πάρει και μέσα σε αυτό

μπορούν να συμβούν και συγκρούσεις οι οποίες παίρνουν διαστάσεις και αίματος πολλές φορές, φτάνουν στο αίμα. Η Πελοπόννησος λοιπόν πριν από την Επανάσταση του 1821 παρουσιάζει αυτή την εικόνα η οποία γίνεται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα αν κανείς σταθεί σε μια άλλη πλευρά που σχετίζεται με τους κλέφτες της Πελοποννήσου.

V3.2.4: «Ο καλός καιρός», τα Ορλωφικά (1770) και ο κατατρεγμός των κλεφτών της Πελοποννήσου (1806)

Απομαγνητοφώνηση: **katiapap**

Αναφερόμαστε στην ιδιορρυθμία της Πελοποννήσου και πρέπει να πούμε τα εξής: μετά το 1715 η πορεία των πραγμάτων είναι καλή στην Πελοπόννησο. Στερεώνεται η οθωμανική διοίκηση, παύουν οι συγκρούσεις με τους Βενετούς, δημιουργείται αυτό το σχήμα της διοίκησης, παγιώνεται μια ασφάλεια και αυτό αντανακλάται και στις πλευρές των κοτζαμπάσηδων, των προεστών της Πελοποννήσου, αλλά και των απλών ανθρώπων της Πελοποννήσου· στο βαθμό που υπάρχει ηρεμία και ασφάλεια και ειρήνη, ακόμη και αν τα πράγματα δεν είναι τα ιδανικά, είναι καλά και για τον απλό άνθρωπο.

Η περίοδος αυτή μέχρι το 1770 ονομάζεται «ο καλός καιρός» στην Πελοπόννησο, 1715 με 1770. Το 1770 έγιναν τα Ορλωφικά, συγκεκριμένα το '69 άρχισαν τα πράματα. Να σας διαβάσω πώς περιγράφει τα πράματα ένας από αυτούς τους μεγάλους χριστιανούς κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου στα απομνημονεύματά του. Είναι ο Παναγιώτης Παπατσώνης, προύχοντας στην Αρκαδία, ο οποίος μας γράφει τα εξής: «Ο προπάππος ημών γερο-Στυλιανός Στούπας ήταν από το Καλογερέσι, χωρίον του δήμου Τριπύλης της επαρχίας Τριφυλίας. Κατά το 1715 ότε εκυρίευσαν την Πελοπόννησον οι Οθωμανοί Τούρκοι, όταν ήταν στρατοπεδευμένοι εν Θήβα της Αττικής, υπήρχαν τινές εκ της Πελοποννήσου πρόκριτοι και τινές ηγούμενοι των μοναστηρίων εις προσκύνησιν αυτών», των Οθωμανών (προσκύνημα θα πει δηλώνω υποταγή, στον όρο της εποχής), «και επρότειναν τινά συνθήκην μετ' αυτών, όπως και οι κάτοικοι της Πελοποννήσου συνδράμουν αυτούς, διότι επιέζοντο πολύ οι Πελοποννήσιοι παρά των Ενετών και ιδίως από αγγαρείας δυσθαστάκτους» άρα εξηγεί γιατί στράφηκαν προς τους Οθωμανούς, γιατί οι Ενετοί, οι Βενετοί, έβαζαν πολλές αγγαρείες «και οι Οθωμανοί Τούρκοι παρεδέχθησαν όλες τα συμφωνίας όσας τους επρότειναν και έμειναν κατά πάντα σύμφωνοι και ευχαριστημένοι οι χριστιανοί...» και συνεχίζει λέγοντας: «κατακτηθείσης της Πελοποννήσου δευτέραν φοράν από τους Τούρκους, ετοποθετήθησαν εις μεν την Κόρινθο ο στρατάρχης Χαλίλμπεης του Κιαμίλμπεη (Κεμιλμπέη) κυριεύσας όλα τα μεγάλα κτήματα όσα είχαν οι προνομιούχοι Ενετοί. Ο δε Μουσάγας εκατοίκησεν εις Ανδρούσαν εν Μεσσηνία, στρατάρχης, και ούτος επίσης εκυρίευσεν τα καλύτερα μέρη των Ενετών, και ιδίως τα σαράντα τέσσερα χωρία της επαρχίας των Εμπλάκικων και άλλα μέρη. Ο δε Χοτομάνης, Οθωμανός στρατάρχης και ούτος, εκατοίκησεν εις την Γαστούνην της Ηλίας, κυριεύσας και ούτος τα των Ενετών κτήματα όσα ήταν εκείσε. Κατοίκησαν και πολλοί Τούρκοι εις τα μέρη ταύτα. Επίσης και άλλοι Τούρκοι πολλοί εκατοίκησαν εις την Αργολίδα και Ναύπλιον και εις Τρίπολιν και εις Λακεδαιμόνα, τα Μπαρδουνοχώρια λεγόμενα» τα Μπαρδουνοχώρια ήταν Τουρκαλβανοί, δηλαδή μουσουλμάνοι

Αλβανοί «Επίσης και εις το Λεοντάρι της Μεγαλουπόλεως, εις Κυπαρισσίαν τινές, το Φανάρι Ολυμπίας πάντοτε εις τα καλύτερα μέρη της Πελοποννήσου και στην Μονεμβάσιαν. Αποκατασταθέντων των Τουρκών, ευημερούσαν και οι χριστιανοί, φυλάττοντες ακριβώς τας συνθηκολογίας, όσας έκαμαν εις τας Θήβας μέχρι το 1769 και όλοι οι τότε Χριστιανοί έλεγον: εις τον «καλόν καιρόν, μέχρι του 1769» είχε μείνει δηλαδή «ο καλός καιρός».

Τι έγινε το 1769; Έγιναν τα Ορλωφικά. Δηλαδή άρχισαν οι συγκρούσεις στην Πελοπόννησο, που είχαν παρωθηθεί από την δράση των πρακτόρων της Αικατερίνης της Μεγάλης, η οποία και επιθυμούσε να δημιουργηθεί δεύτερο μέτωπο στο νότο της Βαλκανικής, ενόσω η ίδια συγκρούονταν με τους Τούρκους στη Μαύρη Θάλασσα και στις περιοχές της Βλαχίας και της Μολδαβίας και τις περιοχές της σημερινής νότιας Ουκρανίας. Πολλοί προύχοντες της Πελοποννήσου συνεμάχησαν με τους Ρώσους, αυτό έχει ενδιαφέρον, και φυσικά και οι Μανιάτες. Έγιναν τα Ορλωφικά, δηλαδή έγινε η εξέγερση εναντίον των Οθωμανών, η οποία πνίγηκε στο αίμα.

Η Πελοπόννησος βρέθηκε μετά το 1770-71 σε μια δεινή κατάσταση. Η βία ήταν τεράστια. Οι Οθωμανοί για να καταπνίξουν την εξέγερση κάλεσαν Τουρκαλβανούς, Αλβανούς μισθοφόρους δηλαδή, η λέξη «Τουρκα», Τούρκος, μπροστά στο Αλβανός δεν σημαίνει Τούρκος, δεν είναι εθνικό πρόσημο, είναι θρησκευτικό. Οι Τουρκαλβανοί, δηλαδή μουσουλμάνοι Αλβανοί, οι οποίοι ήρθαν και κατέπνιξαν την επανάσταση των Ελλήνων· αλλά καθώς αυτοί οι Τουρκαλβανοί είναι περίεργες ομάδες πολύ δυνατών πολεμιστών αλλά σκληρότατων και απείθαρχων και άναρχων, τελικά, και είναι εξαιρετικά λεηλάτες, ενώ κατέπνιξαν την επανάσταση επιδόθηκαν στη λεηλασία όλης της Πελοποννήσου και όλων των ανθρώπων, είτε ήταν χριστιανοί είτε ήταν μουσουλμάνοι. Οπότε η οθωμανική διοίκηση συνεργάστηκε, ζήτησε τη βοήθεια του οθωμανικού στρατού για να καταπνίξει τους Αλβανούς, να σκοτωθούν οι Αλβανοί, και όπως και έγινε με μεγάλη σφαγή και ξαναστηρίχθηκαν – τώρα πλέον όλοι μαζί ήταν εχθροί των Τουρκαλβανών, και οι χριστιανοί κάτοικοι και η μουσουλμανική διοίκηση– και προκειμένου να καταπνιγούν οι Τουρκαλβανοί, έκαναν κοινές κινήσεις. Έτσι στο τέλος, κάποια στιγμή, ηρεμεί η Πελοπόννησος, στο τέλος της δεκαετίας του '70, ξαναρχίζει πλέον μια κανονικότητα, και το ενδιαφέρον είναι ότι οι προύχοντες, παρότι είχαν συμμετάσχει στην εξέγερση εναντίον των Οθωμανών, έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα, ξαναβρίσκονται να λειτουργούν κανονικά, όπως και πριν στον «καλό καιρό».

Εκείνοι οι οποίοι θα βρουν όμως την μεγάλη τους δυσκολία θα είναι οι διάφοροι κλέφτες της Πελοποννήσου. Και στην Πελοπόννησο μέχρι εκείνη την εποχή υπήρχαν κλέφτες. Κλέφτες υπήρχαν όχι μόνο στην Πελοπόννησο και στην Στερεά Ελλάδα και στην Ήπειρο, σε όλη την οθωμανική Αυτοκρατορία και σε όλο τον κόσμο υπήρχαν κλέφτες, ήταν μια κανονικότης αυτή, πάνω στα βουνά κυρίως. Λουπόν και στην Πελοπόννησο υπήρχαν κλέφτες. Υπήρχαν ο Ζαχαριάς, υπήρχαν οικογένειες κλεφτών, οι Κολοκοτρωναίοι κλπ, με παράδοση, κλεφτουριά.

Αυτοί οι κλέφτες της Πελοποννήσου, οι διάφοροι κλέφτες της Πελοποννήσου, στη διάρκεια της μεγάλης αναστάτωσης και εναλλαγής των κυριάρχων επί της βίας στην

Πελοπόννησο, βρήκαν την ευκαιρία να δρουν ως κλέφτες, κλέφτες ήταν, και να λεηλατούν πόλεις, χωριά, νοικοκυριά. Οι κλέφτες συνήθως χτυπούσαν – παντού, όχι μόνο στην Πελοπόννησο – γενικά όχι τόσο τους δυνατούς, τους πολύ πλούσιους και δυνατούς, διότι ήξεραν ότι και φύλαξη υπάρχει και ότι αν χτυπήσουν δυνατούς τα αντίποινα θα είναι βαριά. Χτυπούσαν μεσαίου εισοδήματος ανθρώπους ή λεηλατούσαν ένα ολόκληρο χωριό κι ας ήταν οι άνθρωποι φτωχοί· απ’ όλους αν πάρεις πράγματα, αρκετά έπαιρνες. Όμως καθώς είχαν αποθρασυνθεί, κατά κάποιον τρόπο, από την έκταση της βίας, οι κλέφτες της Πελοποννήσου άρχισαν να χτυπούν, μετά τα Ορλωφικά, και προύχοντες και κοτζαμπάσηδες και Τούρκους κοτζαμπάσηδες και Έλληνες κοτζαμπάσηδες κ.λπ., οπότε κάποια στιγμή η πελοποννησιακή διοίκηση, [*Ενθετη σημείωση*, (09:56): σημαντικό πόνημα για την Πελοπόννησο είναι το έργο του Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου «Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821)»] δηλαδή όλοι οι χριστιανοί κοτζαμπάσηδες, η Εκκλησία η χριστιανική της Πελοποννήσου, ο πασάς της Πελοποννήσου και ολόκληρη η μουσουλμανική διοίκηση της Πελοποννήσου – το 1804 άρχισαν τα πράγματα αλλά κορυφώθηκαν το 1806 – απεφάσισαν να εκκαθαριστεί η Πελοπόννησος από τους κλέφτες: «Δεν πάει άλλο, θα τελειώσει αυτή η ιστορία». Αυτή ήταν μια από κοινού απόφαση που πήραν και οι ιθύνοντες της χριστιανικής πλευράς και οι ιθύνοντες της μουσουλμανικής πλευράς και φυσικά η κεντρική διοίκηση, η οθωμανική διοίκηση.

Οι προύχοντες της Πελοποννήσου, οι χριστιανοί προύχοντες, και οι ιερωμένοι και ο πασάς της Πελοποννήσου ζήτησαν από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως να αποστείλει μια επιστολή που να διαβαστεί σε όλη την Πελοπόννησο, σε όλες τις εκκλησίες της Πελοποννήσου, με την οποία να ζητείται η συνδρομή κάθε χριστιανού στην καταδρομή εναντίον των κλεφτών και να απειλείται με αφορισμό όποιος δεν μετάσχει, όποιος χριστιανός κάτοικος δεν μετάσχει. Πράγματι, το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως έστειλε αυτό το αφοριστικό και έτσι το 1806 άρχισε ο περίφημος κατατρεγμός των κλεφτών της Πελοποννήσου, ο οποίος ήταν πάνδημος, σε αυτόν δηλαδή μετείχαν όλοι, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, χωρικοί και στρατιωτικοί, και κατέληξε στην πλήρη εκκαθάριση της Πελοποννήσου από τους κλέφτες.

Σας διαβάζω από τα απομνημονεύματα του Κολοκοτρώνη. Ο Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του είναι γενικά ολιγόλογος, δεν δίνει μεγάλη έκταση για τον κατατρεγμό των κλεφτών, τον οποίο έζησε ο ίδιος στο πετσί του, δίνει αρκετές σελίδες. Θα σας διαβάσω αποσπάσματα από αυτές τις περιγραφές του:

«Εμάθαμεν ότι ήλθεν το συνοδικό και το φερμάνι...» την εποχή αυτή ο Κολοκοτρώνης είναι κλέφτης, «εμάζωξα όλους, έως 150, και τους είπα να αναχωρήσομεν, να πάμε εις την Ζάκυνθον. Αυτοί με αποκρίθηκαν όλοι με ένα στόμα: “ημείς δεν πηγαίνομεν εις την Φραγκιά και θέλομεν να αποθάνωμεν επάνω εις την πατρίδα μας.” Ο αδελφός μου ο Γιάννης με είπε: “θέλω να με φάγουν τα όρνια του τόπου μας.” [...] Τους φίλους όπου είχαμε εις την Μάνην τους είχαν εξορίσει ο Ντανάνμπεης εις την Ζάκυνθον και δεν είχομεν πλέον καταφύγιον εις την Μάνην, και τα βουνά ήσαν γεμάτα χιόνια και δεν ημπορούσαμε να πάμε. Αμ οι 30 εχωρίστηκαν κατά τα πηγάδια και άλλοι ανοίξαμεν

μπαϊράκι και ετραβήξαμεν κατά τον Άγιον Πέτρον», ο Άγιος Πέτρος είναι στην Αρκαδία, στην Τσακωνιά. «Εστείλαμεν εις τα Βέρβενα», προσέξετε, γιατί τα Βέρβενα είναι περιοχή που είχε σχέση το Κολοκοτρωνάικο «να μας στείλουν ψωμί και ζωοτροφίες», όταν λένε την εποχή εκείνη ζωοτροφίες, εννοούν τρόφιμα, τρόφιμα για να επιζήσουμε, όχι για τα ζώα τρόφιμα, τρόφιμα για να ζήσει κανείς «ψωμί και ζωοτροφίας, και αυτοί μας αποκρίθηκαν: "έχομεν βόλια και μπαρούτι"» που είναι επιθετική φράση, δηλαδή για σας έχουμε βόλια και μπαρούτι, ελάτε να σκοτωθούμε· έτσι τους απάντησαν τα Βέρβενα. Τα Βέρβενα ήταν μέσα, θερμά, στην εξόντωση των κλεφτών «...και επήγαμεν και τους εχαλάσαμεν» εδώ γίνεται πόλεμος...οι κλέφτες μπαίνουν στα Βέρβενα και χαλάνε μια κωμόπολη. «...από εκεί περάσαμε εις τα Σαμπάζικα [...] τότε επρόσταξεν ο πασάς όλες τις επαρχίες δια να έβγουν Τούρκοι και Ρωμαίοι να μας βαρέσουν» και συνεχίζει και λέει πόσες χριστιανικές περιοχές τους κυνηγούσαν κλπ «από τους δεκαεννιά, δύο μου πρώτα ξαδέρφια μη μπορώντας να βαστάξουν την πείνα και τους κόπους, την αποστασία, εκρύφτηκαν, τους βρήκαμε και εμείναμε δεκαεπτά». Κάθε τόσο σκοτώνονταν και σκοτώνονταν. «Την νύχτα επήγαμεν εις το Ανεμοδούρι δια ψωμί», άλλο χωριό, «εβρήκαμεν μόνο τις γυναίκες και οι άντρες ήταν στα διάσελα και φύλαγαν με τους Τούρκους για μας. Τα σκυλιά όπου αλύχταγαν έδωσαν υποψίαν. Ήρθαν οι Τούρκοι και μας πολιορκήσαν. Όταν εξύγωσαν άρχισαν τα σκυλιά να γαυγίζουν. Εκατάλαβα κι εγώ ότι ήρθαν οι Τούρκοι. Τότε επήρα τις φαμίλιες μαζί έως ότου ήβρα τον δρόμον, τις αφήκαμε και πήγαμε στην δημοσιά της Τριπολιτσάς και πήγαμε στο Βαλτέτσι επάνω να λημεριάσουμε» στο Βαλτέτσι «οι γυναίκες του χωριού» του Βαλτετσίου «μας γνώρισαν και ευθύς έδωκαν παντού την είδηση: "εδώθε πάγει ο Κολοκοτρώνης". Χτυπούσαν τα σήμαντρα και μας πήγαν κυνηγώντας». Δηλαδή όπου και να πήγαιναν, οι απλοί άνθρωποι, άντρες και γυναίκες, χτυπάγανε και δίνανε σήμα ότι εδώ είναι ο Κολοκοτρώνης, να 'ρθούν οι ένοπλοι να τους πιάσουν και να τους εκτελέσουν. Η εκτέλεση των κλεφτών όπως είπαμε ήτανε με απαγχονισμό.

Τότε εξολοθρεύτηκε όλη η κλεφτουριά της Πελοποννήσου, όλη, και ο Κολοκοτρώνης με λίγους απ' τους συντρόφους του όλοι γνωρίζουμε ότι διασώθηκε φτάνοντας στην Κυλλήνη, όπου έφτασε τρέχοντας από βουνά σε πεδιάδες, έφτασε στην Κυλλήνη, πήρε ένα πλεούμενο και πέρασε στη Ζάκυνθο. Κι έτσι, ο Κολοκοτρώνης έζησε στη Ζάκυνθο και επέστρεψε το 1821, για την Επανάσταση του 1821.

V3.2.5: Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου και η Επανάσταση του '21

Απομαγνητοφώνηση: **XarAth**

Μιλούσαμε λοιπόν για την περίφημη εξολόθρευση των κλεφτών της Πελοποννήσου του 1806. Έχει ενδιαφέρον ότι περίπου την ίδια εποχή ο Αλή Πασάς [Ένθετη σημείωση, 00:09: Ο Αλή Πασάς εξόντωσε τους κλέφτες της περιοχής του μεταξύ περίπου του 1800-1810] εξοντώνει κλέφτες και αρματολούς στην περιοχή του, δηλαδή στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία, στη Δυτική Μακεδονία, στη Στερεά Ελλάδα. Είναι μια ζώνη χρόνου εκεί στην πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα που συμβαίνουν σημαντικές αλλαγές σε αυτόν τον τομέα.

Πάλι από τα απομνημονεύματα του Παπατσώνη, ο Παπατσώνης περιγράφει το πώς κυνηγήθηκαν οι Κολοκοτρωναίοι και πώς κυνηγήθηκαν και οι άλλοι κλέφτες και πώς τα μοναστήρια τούς κατέδιδαν στους Τούρκους κ.λπ. και λέει *«ότι εμβήκεν ο Κολοκοτρώνης πλέον εις την Αγγλικήν δούλευσιν»* γιατί πήγε στη Ζάκυνθο και καταλήγει: *«τοιούτον τέλος έλαβαν οι κλέφτες άπαντες, οίτινες ελυμαίνοντο τους χριστιανούς πάντοτε. Εις Τούρκον ποτέ δεν έβανον χέρι, διότι τότε οι Τούρκοι εσκληρύνοντο και τους κατεδίωκον. Ευχαριστούντο και οι Τούρκοι ότι οι κλέφται ελήστευαν τους ομοθρήσκους των χριστιανούς και δεν τους έμελλε τίποτε. Αλλά όταν έβαλαν χέρι και εις τους προεστούς, τότε επήλθεν η καταστροφή των»*. Αυτή είναι η ερμηνεία ενός προύχοντα της Πελοποννήσου για όσα συνέβησαν το 1806.

Έτσι το 1806 αδυνατίζει και η θέση των κάπων, διότι δεν υπάρχουν κλέφτες σοβαροί τελοσπάντων και επικίνδυνoi και επομένως είναι η ασφάλεια πολύ μεγαλύτερη, δεν έχουν να φυλάξουν και τίποτα σπουδαίο· και βέβαια ενισχύεται η θέση των κοτζαμπάσηδων, των προεστώτων και της κεντρικής αρχής της Πελοποννήσου. Τώρα, μέσα στο κλίμα της Πελοποννήσου, αυτές οι μεγάλες οικογένειες παραμένουν ισχυρές, όχι μόνο δεν μειώνεται η ισχύ τους, αλλά και με τούτα και με τ' άλλα τα γεγονότα παραμένει και πολλές φορές και ισχυροποιείται και παραμένουν και οι μεγάλες εχθρότητες που έχουν οι οικογένειες μεταξύ τους [χάρτης, 02:37]. Δηλαδή το περίφημο «Αρκαδικόν κόμμα», του οποίου επικεφαλής είναι ο Δεληγιάννης, έχει βαρύτατο ανταγωνισμό με το «Αχαϊκόν κόμμα», που είναι ο Λόντος και ο Ζαΐμης π.χ. Είπαμε για τις αντιμαχίες μεταξύ οικογενειών στη Μάνη. Μιλήσαμε για τις αντιμαχίες μεταξύ αρματολών στη Δυτική, στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα μεταξύ των δυτικής και ανατολικής Στερεάς Ελλάδας, προύχοντες της Δυτικής με αρματολούς, προύχοντες της Ανατολικής με αρματολούς. Το τοπίο δεν ήταν απλό, ήταν περίπλοκο, γι' αυτό και όταν θα έρθει η ώρα της Ελληνικής Επανάστασης, τα πράγματα θα πάρουν τεράστια τροπή.

Είπαμε ότι η Αριστερά για τους προύχοντες της Πελοποννήσου είχε δώσει την ερμηνεία μέχρι τη δεκαετία του '70 ότι ήταν ενάντιοι στην Επανάσταση του 1821, γιατί ήτανε ένα με τους Τούρκους, στην ουσία επειδή συνδιοικούσαν την Πελοπόννησο, και εξ αυτού μπήκαν στην Επανάσταση ίσα ίσα για να ελέγξουν τα πράγματα. Δεν φαίνεται ότι είναι έτσι. Όπως πρωτοστάτησαν οι προεστοί της Πελοποννήσου στα Ορλωφικά του 1770, έτσι πρωτοστάτησαν και στην Επανάσταση του 1821. Και δεν μπήκαν στην Επανάσταση (μόλις) το 1821, αλλά όλοι οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου ήταν ήδη μέλη της Φιλικής Εταιρείας. Δεν είναι ότι έμαθαν για την Επανάσταση έκτακτα, αιφνιδιάστηκαν το 1821 και μπήκαν στην Επανάσταση. Τίποτα δεν αποδεικνύει αυτό. Οι προύχοντες της Πελοποννήσου ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας και οι συζητήσεις που γίνονται και προσπαθούν να δοθούν ερμηνείες, γιατί οι προύχοντες της Πελοποννήσου ήταν έτοιμοι για Επανάσταση, ενώ είχαν τέτοιες συνθήκες ζωής ως πούμε στην Πελοπόννησο, παίρνουν υπόψη τους αυτό ως γεγονός.

Δίδονται διάφορες απαντήσεις: μία είναι η ερμηνεία του ετοιμοπόλεμου και του έτοιμου για σύγκρουση με τους Οθωμανούς κοτζάμπαση της Πελοποννήσου, ότι επειδή οι Τούρκοι νέμονταν τα καλύτερα και πιο εύφορα τμήματα της Πελοποννήσου, οι προύχοντες αυτοί ενδεχομένως ευελπιστούσαν ότι σε μια ανατροπή των πραγμάτων θα μπορούσαν να έχουν τα μεγάλα εύφορα κτήματα, να πάρουν τα κτήματα των Τούρκων προυχόντων· είναι μια ερμηνεία που έχει δοθεί. Μια άλλη ερμηνεία που έχει δοθεί είναι ότι -και αυτό σχετίζεται με στοιχεία- (ότι) αυτή η πλευρά- οι προύχοντες της Πελοποννήσου, οι μεγάλες αυτές οικογένειες, επειδή διοικούσαν τις περιφέρειές τους, ήταν υπεύθυνοι για την απόδοση των φόρων της περιφέρειάς τους στους Οθωμανούς. Όταν έλειπαν τα χρήματα που ζητούσε η Οθωμανική κυβέρνηση, έπρεπε να συμπληρωθούν. Και πολλές φορές τα συμπλήρωναν οι ίδιοι από δικά τους χρήματα για να μην βρεθεί η επαρχία τους σε δυσμένεια και σε κυκεώνα αντίδρασης από πλευράς του οθωμανικού στρατού και της διοίκησης. Ως φαίνεται, στις παραμονές της Επανάστασης του '21 αρκετοί προύχοντες είχαν αναγκαστεί να δανειστούν από τουρκικές μεγάλες οικογένειες χρήματα για τις ανάγκες τους και φαίνεται - αυτό το γνωρίζουμε, τα στοιχεία μάς το δείχνουν - ότι είχαν χρέη σε τουρκικές οικογένειες, άρα κάποιοι μελετητές θεωρούν, φέρνουν μια εικασία ότι, γιατί πρωτοπόρησαν οι προύχοντες της Πελοποννήσου στην εξέγερση του '21; Αυτοί είναι οι τελείως αντίθετοι από αυτό που έλεγαν οι διανοούμενοι της Αριστεράς μέχρι το 1970, (ότι αυτοί) πρωτοπόρησαν, αυτό το λέμε πλέον, γιατί δεν μπορούμε να το αρνηθούμε, τα στοιχεία όλα αυτό δίνουν. Τώρα πρέπει να απαντήσουμε γιατί πρωτοπόρησαν, διότι, λένε κάποιοι, είχαν χρέη και έτσι πίστευαν ότι θα απαλλαγούν από αυτά τα χρέη. Τέλος πάντων, ό,τι και να' ναι, πιθανότατα να είναι απλώς και μόνο πατριώτες, τι να πει κανείς, αυτό δεν ανιχνεύεται. Αλλά άλλα πράγματα ανιχνεύονται.

Και πρέπει να πούμε στο σημείο τούτο το εξής: οι προύχοντες της Πελοποννήσου πήραν συντεταγμένα μέρος στην Επανάσταση. Όχι απλώς πήραν μέρος στην Επανάσταση, αλλά συνέβη το εξής ενδιαφέρον. Στην Επανάσταση, επειδή στην Πελοπόννησο δεν υπήρχαν άλλοι ένοπλοι, δεν υπήρχαν οι αρματολοί της Στερεάς, τα ένοπλα σώματα της Επανάστασης δημιουργήθηκαν από τους ίδιους τους προύχοντες ανά περιφέρεια. Δηλαδή ο κάθε προύχοντας με την έκρηξη της Επανάστασης κάλεσε τους αγρότες της περιοχής που έλεγχε στα όπλα, τους έδωσε όπλα και δημιούργησε δικό του στρατιωτικό σώμα.

Έτσι στην Πελοπόννησο συμβαίνει το εξής παράξενο: η πολιτική εξουσία, οι προύχοντες δεν είναι μόνο πολιτικοί, είναι και στρατιωτικοί ταυτοχρόνως. Βέβαια από πόλεμο δεν ξέρουν και πολλά, αλλά μάθανε (τελικά). Η Πελοπόννησος όταν άρχισε η Επανάσταση βρέθηκε να μην ξέρει από πόλεμο, διότι ούτε κλέφτες είχε ούτε βέβαια αρματολούς είχε. Τι είχε; Κάπους. Οι Πλαπούταίοι ήταν οικογένεια κάπων, οι Κολοκοτρωναίοι κατά καιρούς είχαν υπάρξει κάποι, στο παρελθόν ήτανε άλλοτε κάποι, άλλοτε κλέφτες. Μόνο

οι κάποι ξέρουν από πόλεμο στην Πελοπόννησο. Γι' αυτό και στην αρχή ο πόλεμος στην Πελοπόννησο, η έκρηξη της Επανάστασης στην Πελοπόννησο, είχε μεγάλα προβλήματα, διότι στην Πελοπόννησο μόνο οι Μανιάτες ξέρουν από πόλεμο. Αυτή η παράξενη ομάδα εκεί κάτω στον νότο της Πελοποννήσου. Οι Μανιάτες θεωρούν τον εαυτό τους Σπαρτιάτη, όπως είπαμε, και συνδέονται με τη Μεσσηνία και επομένως δρούσαν και στη Μεσσηνία, και οι πρώτες μάχες κρατήθηκαν από κλέφτες που ξαναήρθαν στην Πελοπόννησο το 1821 σαν τον Κολοκοτρώνη. Από σώματα ένοπλα που πολεμούσαν χωρίς να ξέρουν τί τους γίνεται και από τους Μανιάτες οι οποίοι έδιναν το σχήμα και το μήνυμα.

Αντιθέτως η Στερεά Ελλάδα είχε ανθρώπους που ήξεραν από πόλεμο, οι αρματολοί ήξεραν από πόλεμο, από αυτή την πλευρά ήταν πολύτιμοι. Από την άλλη πλευρά οι αρματολοί ήταν πάρα πολύ επικίνδυνο τμήμα, διότι δεν ήξερες ποια στιγμή θα πάνε με τους Τούρκους. Στην περίπτωση της Πελοποννήσου οι προύχοντες της Πελοποννήσου ούτε μια στιγμή δεν σκέφτηκαν να στραφούν προς τους Τούρκους. Μέχρι τέλους της Επανάστασης πολεμούσαν ως Έλληνες, δηλαδή δεν σκέφτηκαν να κάνουν κάποιο είδος προσκύνημα. Το ίδιο και ο Κολοκοτρώνης στην Πελοπόννησο, το ίδιο και οι Μανιάτες στην Πελοπόννησο. Η Πελοπόννησος δεν ταλαντεύτηκε επί αυτού του σημείου. Μπορεί να μην είχε την γνώση του πολέμου αρχικά, σταδιακά αποκτήθηκε γνώση. Εξάλλου στον πρώτο χρόνο της Επανάστασης, αν θυμάστε και από τα στοιχεία που δόθηκαν και σε προηγούμενη ενότητα, ήλθαν οι περισσότεροι φιλέλληνες για να πολεμήσουν με τους Έλληνες και από τους φιλέλληνες που ήρθαν να πολεμήσουν με τους Έλληνες οι περισσότεροι ήρθαν στην Πελοπόννησο, ήτανε στρατιωτικοί εξ επαγγέλματος πολλοί από αυτούς, κάποιοι από αυτούς ήταν πρώην στρατιώτες του Ναπολέοντα, άλλοι είχαν πολεμήσει στην Ιταλία, γενικά ήταν άτομα που είχαν πολεμήσει και ήξεραν από πόλεμο και βοήθησαν και αυτοί στην εκπαίδευση τη στρατιωτική. Έτσι, μέσα στη ροή των πραγμάτων. Έτσι οι Πελοποννήσιοι προύχοντες πέρασαν όλο τον κύκλο της Επανάστασης του '21 ως πολιτικοί και στρατιωτικοί παράγοντες και αυτό θα παίξει ρόλο στις ισορροπίες των πραγμάτων, στις εξελίξεις του Αγώνα και φυσικά στους εμφυλίους πολέμους. Αυτά θα τα αναλύσουμε σε επόμενες ενότητες.

V3.2.6: Πλευρές της στάσης των Πελοποννησίων προυχόντων κατά τον Αγώνα

Απομαγνητοφώνηση: Irik

Με το τέλος της Επανάστασης του 1821 οι προύχοντες της Πελοποννήσου, επειδή σε όλον τον αγώνα πρέπει να χρηματοδοτούν τα στρατιωτικά τους σώματα, το πρώτο διάστημα με δικά τους χρήματα, σταδιακά τα δικά τους χρήματα τέλειωσαν και χρειάζονταν χρήματα από τη κεντρική κυβέρνηση. [*Ένθετη σημείωση*, 0:23: Στα 1821, 1822 οι προύχοντες και οι οπλαρχηγοί πλήρωναν τους άνδρες τους από δικά τους χρήματα και από τα λάφυρα. Αργότερα, τα χρήματα και τα λάφυρα στέρεψαν. Έτσι, χρηματοδοτούνταν οι ποικίλοι αρχηγοί ενόπλων σωμάτων από το κράτος, καθώς και με την οικειοποίηση των φόρων περιφερειών.] Και αυτό έγινε ευρέως στην περίπτωση της

Ελληνικής Επανάστασης διότι από ένα σημείο και πέρα, όταν τέλειωσαν τα χρήματα των караβοκυραίων, των προεστών και της Πελοποννήσου και της Στερεάς, έπρεπε να χρηματοδοτείται ο πόλεμος από την κεντρική κυβέρνηση, γι' αυτό και πήρανε δάνεια, όπως ξέρετε, από την Αγγλία για να μπορεί να τροφοδοτείται το πράγμα. Και πάλι όμως, όταν τέλειωσε η Επανάσταση του 1821, οι προύχοντες της Πελοποννήσου είχαν πτωχεύσει. Δεν είχαν πλέον σχέση τα οικονομικά τους με εκείνα που ήταν το 1821. Παρέμεναν άνθρωποι με κύρος και πολιτική δύναμη κι αυτό το αξιοποίησαν στο νέο ελληνικό κράτος, εξαργύρωσαν κατά κάποιο τρόπο όπως και όλοι- εδώ εξαργύρωσαν και άλλοι που δε μετέσχαν καθόλου στον αγώνα- όλοι δήλωναν μετά το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης ότι έχουν μετάσχει στην Ελληνική Επανάσταση, [Ένθετη σημείωση, 01:31: Ήδη, από το 1823 και εξής, ένοπλοι «ανταμείβονταν» κατά χιλιάδες με βαρύγδουπους χωρίς αντίκρισμα και ουσία τίτλους («στρατηγός», «χιλίαρχος», «αξιωματικός» κ.λπ.). Μόνον από τους Μανιάτες 40 ήσαν «στρατηγοί» και «αντιστράτηγοι»!!!] όλοι, όλοι οι άνθρωποι εδήλωναν ότι έχουν μετάσχει, ενώ δεν είχαν μετάσχει όλοι.

Στην περίπτωση τώρα των Πελοποννησίων προυχόντων είχαν όλοι μετάσχει στην Επανάσταση, και όταν τελείωσε ο κύκλος αυτός οι Πελοποννήσιοι προύχοντες βρέθηκαν να είναι οικονομικά σε δυσμενή θέση, χωρίς αμφιβολία, αλλά διατηρούσαν την πολιτική τους δύναμη. Διότι είχαν πορευτεί σε όλη την Επανάσταση ως αρχηγοί σωμάτων ενόπλων της περιφέρειάς τους κι όλης της Πελοποννήσου. Έτσι αυτό μετά την Επανάσταση εξαργυρώθηκε σε μερίδιο στην εξουσία του νέου ελληνικού κράτους. Ακούστε τι λέει ο Κανέλλος Δεληγιάννης στα απομνημονεύματά του- το Δεληγιαννέικο είναι μεγάλη οικογένεια της Πελοποννήσου- με περηφάνια για την κοινωνική του τάξη, τους προύχοντες της Πελοποννήσου: «*Ας κρίνουν λοιπόν οι αναγνώσται των επερχομένων γενεών του υπομνήματός μου τούτου, ποίοι ήσαν οι πρωταίτιοι και αρχηγοί της Ελληνικής Επαναστάσεως. Ποίοι εθυσίασαν πλούτον, δόξαν, ιδιοκτησίας, αναπαύσεις, ευδαιμονίας, οικογενείας. Οι λεγόμενοι κλέπται, οι προ χρόνων εξόριστοι, οι ακτήμονες, οι έξωθεν της Ελλάδος ελθόντες απάτριδες τυχοδιώκται; Είναι δε μοναδικόν φαινόμενον εις την ιστορία των άλλων εθνών και απορίας άξιον να βλέπει τις εκείνους οίτινες εγεννήθησαν και ανετράφησαν εις τας μεγαλυτέρας τρυφάς, ανθρώπους μεγαλοκτήμονας, μη έχοντας ουδεμίαν ανάγκη, ενδεδυμένους ασιατικώς και πολυτελώς, να τρέχουν αυθόρμητοι εις τας πλέον επικινδύνους μάχας, πρώτοι από τους στρατιώτας, να αντέχουν αογγύστως, οίτινες εθυσίασαν πλούτον, δόξαν δια μόνην την απελευθέρωσιν και σωτηρίαν της πατρίδος*». Ο Κανέλλος Δεληγιάννης δηλαδή, όταν γράφει τα απομνημονεύματά του μετά την Επανάσταση του 1821 -τα περισσότερα απομνημονεύματα των αγωνιστών του '21 γράφτηκαν στη δεκαετία του '40, του '50, δηλαδή μετά τον κύκλο του '30- θέλει να υπογραμμίσει τον πατριωτισμό των προεστών της Πελοποννήσου, να υπερασπίσει την κοινωνική του ομάδα και να εξηγήσει ότι όλοι οι άλλοι είχαν λόγους ενδεχομένως να κάνουν επανάσταση, αλλά εμείς γιατί κάναμε

επανάσταση, για την πατρίδα μας και τα θυσιάσαμε όλα, πού αλλού έγινε στον κόσμο, λέει ο Δεληγιάννης ως προς αυτό.

Έτσι λοιπόν στην Πελοπόννησο αυτή η κατάσταση δημιουργεί ένα ειδικό κλίμα το οποίο και φυσικά θα παίξει τον ακρογωνιαίο ρόλο στην περίοδο των γεγονότων του αγώνα. Τώρα μία άλλη ομάδα στην οποία πρέπει να αναφερθούμε είναι οι νησιώτες του Αργοσαρωνικού και του Αιγαίου πελάγους. [05:20, χάρτης] Εδώ πρέπει να λάβουμε υπόψη μας δύο θέματα. Το ένα είναι ότι στο Αιγαίο πέλαγος υπάρχει διείσδυση του καθολικισμού. Από την περίοδο των Βενετών υπάρχει αυτή η διείσδυση, αλλά στον 16ο αιώνα, κυρίως στον 17ο αιώνα, έχουν έρθει σ' αυτές τις περιοχές, στα νησιά του Αιγαίου, μεγάλες ιεραποστολές καθολικές. Βενεδικτίνοι, Ιησουίτες, Ουρσουλίνες, Καπουκίνοι, οι οποίες και εγκαταστάθηκαν στα νησιά του κέντρου του Αιγαίου, στις Κυκλάδες ως επί το πολύ, στη Χίο, στη Σμύρνη, στο Ναύπλιο, σε αρκετά σημεία, αλλά στα νησιά των Κυκλάδων ιδιαιτέρως και δημιούργησαν σχολεία, πολλά σχολεία, δράσεις ιεραποστολικές κ.λπ. με αποτέλεσμα ένας αριθμός καθόλου ευκαταφρόνητος των κατοίκων των νησιών του κεντρικού Αιγαίου να αλλάξει δόγμα και να μεταστραφεί στον καθολικισμό. Το νησί το οποίο έγινε η ναυαρχίδα του καθολικισμού στο Αιγαίο είναι η Σύρος, ακολουθεί η Τήνος. Η Σύρος ήταν ολόκληρη καθολική με ελάχιστες εξαιρέσεις μέχρι την Επανάσταση του '21, οπότε τα πράγματα άλλαξαν, η Τήνος ήταν κατά το ήμισυ χριστιανοί καθολικοί και κατά το ήμισυ χριστιανοί ορθόδοξοι και από κει και πέρα υπήρχε ένας γερός αριθμός καθολικών στη Νάξο, στη Σαντορίνη, στην Σέριφο, στην Πάρο, στην Κίμωλο, γενικά σ' αυτή την περιοχή των Κυκλάδων. Οι καθολικοί κάτοικοι του Αιγαίου δεν είχαν καμία θέρμη για επανάσταση. Και γενικά ήταν από επιφυλακτικούς έως αρνητικούς για την επανάσταση που ετοιμαζόταν από τους χριστιανούς ορθοδόξους κατοίκους του Αιγαίου. Αυτό ήταν ένα θέμα στην Επανάσταση, σ' όλη τη διάρκεια της Επανάστασης, και απασχολούσε την κεντρική διοίκηση του επαναστατημένου χώρου.

Το νησί το οποίο μπήκε άμεσα στην Επανάσταση είναι εκείνο το οποίο και είναι η πιο ενδιαφέρουσα περίπτωση κι η πιο έκτακτη, η πιο παράξενη περίπτωση από όλες τις περιπτώσεις των περιοχών που πήρανε μέρος στην Επανάσταση· είναι το νησί της Σάμου. [Ένθετη σημείωση, 08.22: Η Σάμος μπήκε στον Αγώνα τον Απρίλιο του 1821]. Το νησί της Σάμου δεν κατακτήθηκε ποτέ, επαναστάτησε και δεν κατακτήθηκε ποτέ, δεν νικήθηκε ποτέ από τους Οθωμανούς. Κι αυτό κι αν είναι θαύμα, διότι η Σάμος είναι το νησί που βρίσκεται πιο κοντά από κάθε άλλο στις μικρασιατικές ακτές, δηλαδή στην περιοχή όπου υπάρχουν συντεταγμένοι, συμπαγείς μουσουλμανικοί πληθυσμοί, διοίκηση μουσουλμανική κ.λπ. Πέρασαν εννέα χρόνια πολέμου και οι Σαμιώτες άντεξαν, μόνοι τους, στην άκρη του Αιγαίου, κάθε επίθεση του οθωμανικού στόλου για την κατάκτηση του νησιού, ενώ η απόσταση του νησιού από τις μικρασιατικές ακτές είναι τόσο μικρή που την κολυμπάει κανείς ανέτως.

V3.2.7: Οι νησιώτες και ο Αγώνας: Η Σάμος. Οι Κυκλάδες. Τα νησιά του Αργοσαρωνικού.

Απομαγνητοφώνηση: **staxtis**

Μιλήσαμε στην προηγούμενή μας ενότητα για την Πελοπόννησο και τους προύχοντες της Πελοποννήσου, τη σημασία τους, τους κλέφτες, οι οποίοι εξεδιώχθησαν το 1806, τις ισορροπίες γενικά της Πελοποννήσου. Εδώ είναι το αρχοντικό [00:24, εικόνα] των Μπενάκηδων στην Καλαμάτα, της μεγάλης οικογένειας της Μεσσηνίας. Οι Κρεββατάδες, επίσης, ήταν μεγάλη οικογένεια στη Μεσσηνία, κοντά σ' αυτούς κι οι Μαυρομιχαλαίοι.

Συνεχίσαμε προς τα νησιά του Αιγαίου. Μιλήσαμε για τον καθολικισμό, ο οποίος είχε βάσεις σε νησιά του κεντρικού Αιγαίου και αυτοί οι καθολικοί Έλληνες απεδείχθη ότι καθ' όλη τη διάρκεια της Επανάστασης δεν συγκινήθηκαν από το εθνικό πρόσταγμα. Επηρεάζονταν κι από τη Γαλλία, η οποία ήταν ο άτυπος προστάτης των καθολικών της περιοχής και της οθωμανικής αυτοκρατορίας και, όπως κι όλες οι άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, στο ξεκίνημα της Ελληνικής Επανάστασης ήταν πολύ επιφυλακτική έως αρνητική με την Ελληνική Επανάσταση. Άρα μεταφέρθηκε και στους καθολικούς κατοίκους, οι οποίοι γενικά -μας μεταφέρει κι ο Κωνσταντίνος Μεταξάς στα απομνημονεύματά του το κλίμα, - διότι διορίστηκε από την επαναστατική κυβέρνηση διοικητής της περιοχής και έζησε τα πράγματα από κοντά, - ανησυχούσαν πάρα πολύ για το ενδεχόμενο να δημιουργηθεί μία Ελλάδα, η οποία θα διοικούταν από χριστιανούς ορθοδόξους, και τότε φαντάζονταν ότι οι τύχες τους, ως καθολικών, θα ήταν δεινές.

Μιλήσαμε, επίσης, και για το νησί της Σάμου, το οποίο ήταν ένα εξαιρετικά προνομιούχο νησί στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Του είχαν δοθεί στον 16ο αιώνα φορολογικά και διοικητικά προνόμια. Απαγορευόταν η κατοίκηση Τούρκου πάνω στο νησί της Σάμου, με φερμάνι του σουλτάνου. Όμως οι Σαμιώτες είχαν μια παράξενη εσωτερική ιστορία, διότι χωρίστηκαν σε δύο μεγάλες μερίδες – στις εξής τέσσερις, τέλος πάντων σε δύο μεγάλες μερίδες – που στην ουσία εκπροσωπούσαν την περιοχή του Καρλόβασι και την περιοχή του Βαθέος. Και χωρίστηκαν επίσης και με τρόπο θα έλεγε κανείς ταξικό, δηλαδή κάποιες οικογένειες γαιοκτημονικές αντετίθεντο σε οικογένειες οι οποίες σχετίζονταν με το ναυτικό πιο πολύ. Η διάστασή τους αυτή πήρε και τοπικό και πολιτικό χρώμα. Τελικά οι συγκρούσεις τους οδήγησαν σε σημείο να επέμβει ο οθωμανικός στρατός – ο οποίος εκλήθη για να επέμβει - και από όλη αυτή την ιστορία άλλοτε επικρατούσε η μία παράταξη, άλλοτε η άλλη.

Της μίας παράταξης, αυτής που θα λέγαμε πιο ριζοσπαστικής, την περίοδο λίγο πριν την Επανάσταση του 1821, προΐστατο μια θρυλική μορφή, ο Λυκούργος Λογοθέτης, ο οποίος είχε εξοριστεί απ' το νησί, διότι ανήκε στην ηττημένη σε κάποια φάση πριν την Επανάσταση μερίδα. Επανήλθε όμως στο νησί μετά την Επανάσταση και είναι εκείνος ο οποίος πήρε πάνω του την αντίσταση των Σαμιωτών, αυτή τη θρυλική αντίσταση την

οποία αναφέραμε. Η Σάμος όχι μόνο αντιστάθηκε στους Οθωμανούς, όχι μόνο δημιούργησε τα δικά της κείμενα της Επανάστασης, αλλά εξήγαγε Επανάσταση, και οι Σαμιώτες είναι εκείνοι οι οποίοι μετέφεραν την Επανάσταση στη Χίο, ένα νησί το οποίο δεν είχε επαναστατικό κλίμα, παρά μόνο λίγοι Χιώτες συνετάσσοντο στο κλίμα της Επανάστασης. Οι Σαμιώτες, λοιπόν, εξήγαγαν την Επανάσταση στη Χίο. Πήγαν οι ίδιοι στη Χίο και δημιούργησαν επαναστατική κατάσταση και έτσι έγινε η τρομερή αυτή καταστροφή της Χίου. Μέχρι σήμερα οι Χιώτες δεν το συγχωρούν στους Σαμιώτες αυτό που έγινε στο νησί τους το 1822, τη μεγάλη σφαγή της Χίου. Στην ουσία έγινε λόγω της εξαγωγής της Επανάστασης απ' τους Σαμιώτες.

Ένα άλλο νησί το οποίο έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για την Επανάσταση είναι τα Ψαρά. Τα Ψαρά βρίσκονται κοντά στη Χίο. Ήταν νησί το οποίο και μπήκε δυναμικά στον τομέα του εμπορίου, του θαλασσιού εμπορίου στον 18ο αιώνα. Την εποχή της χρυσής ανάπτυξης της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας τα Ψαρά είχαν το μερτικό τους, πάντα, όμως, σαν εξάρτημα των Ελλήνων εμπορευομένων της Χίου. Η Χίος ήταν πάρα πολύ δυναμική στο εμπόριο και είχε παράδοση κι από την περίοδο των Γενοβέζων και των Οθωμανών.

Τα νησιά όμως τα οποία έπαιξαν τον μεγαλύτερο ρόλο στην Επανάσταση του 1821 είναι τα νησιά του Αργοσαρωνικού. Οι Σπέτσες, η Ύδρα, η Αίγινα, δευτερευόντως κι ο Πόρος, αλλά φυσικά το νησί των Σπετσών και της Ύδρας είναι τα πιο σημαντικά, με την Ύδρα να είναι το σημαντικότερο νησί απ' όλα. Η Ύδρα και οι Σπέτσες ήταν νησιά που επίσης επωφελήθηκαν όσο κανείς απ' την λαμπρή εποχή της εμπορικής ναυτιλίας, μετά το 1770. Απέκτησαν πλούτη. Τα νησιά διοικούσαν στην ουσία από τους караβοκυραίους τους, δηλαδή τους εφοπλιστές τους. Η Ύδρα ήταν κατά πολύ ισχυρότερη των Σπετσών, ο στόλος της Ύδρας μεγαλύτερος κι οι ναύτες δηλαδή πολύ περισσότερες χιλιάδες. Οι Ύδραίοι ήταν εκείνοι οι οποίοι στην περίοδο της τουρκοκρατίας είχαν εξαιρετικές σχέσεις με τους Οθωμανούς. Προμήθευαν μεγάλο αριθμών ναυτών για το στόλο τον οθωμανικό, για την κίνηση του οθωμανικού στόλου, όπως και άλλα νησιά, αλλά κανένα νησί δεν έστελνε τόσους πολλούς ναύτες για την κίνηση του πολεμικού στόλου των Οθωμανών. Ήταν μέσα στις υποχρεώσεις των νησιωτών αυτά βέβαια, αλλά η Ύδρα είχε το μεγαλύτερο μερίδιο σ' αυτήν την υποχρέωση, που ήταν ταυτόχρονα, όμως, και μια δίοδος για την προσοχή την οποία έδιδε η Οθωμανική Αυτοκρατορία στο ναυτικό της Ύδρας και τις διευκολύνσεις τις οποίες τους έδινε.

Την ώρα της Επανάστασης στην Ύδρα υπήρχαν ήδη επίσης οικογένειες οι οποίες αντιμάχονταν μεταξύ τους. Αυτό είχε συμβεί λόγω της παρουσίας του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο. Κάποιες οικογένειες της Ύδρας συνετάγησαν με τον ρωσικό στόλο, άλλες όχι. Γι' αυτό υπήρχε κι εκεί μία εσωτερική διαίρεση. Μία αντιπαλότητα μεταξύ δύο οικογενειών, της οικογένειας Κουντουριώτη και της οικογένειας Μπουντούρη. Οι Κουντουριώτηδες θα αναδειχθούν η σπουδαιότερη οικογένεια του νησιωτικού χώρου.

Εξάλλου, εικάζεται ότι την ώρα της Επανάστασης η οικογένεια Κουντουριώτη είναι η πιο πλούσια οικογένεια όλου του επαναστατημένου χώρου. Έχει τα περισσότερα αποθέματα χρυσών λιρών και έμελλε η οικογένεια Κουντουριώτη να παίξει ακρογωνιαίο ρόλο στην Επανάσταση του '21. Πρώτα – πρώτα, ο Λάζαρος Κουντουριώτης, ο οποίος ήταν ο σοφός της οικογένειας Κουντουριώτη, ένας εξαιρετικός έμπορος, ένας προικισμένος έμπορος και ναυτικός και εφοπλιστής, ο οποίος θεωρούνταν ένας πολύ συνετός και ζυγισμένος άνθρωπος. Εκείνος χρηματοδότησε για ένα διάστημα, όπως κι όλη η οικογένεια Κουντουριώτη, την κίνηση του υδραϊκού στόλου. Στηρίχθηκε δηλαδή η κίνηση του στόλου στις κασέλες της οικογένειας Κουντουριώτη, όπως και των άλλων πλουσίων Υδραίων και Σπετσιωτών εφοπλιστών. Οι οποίοι, όπως συνέβαινε με τους αρματολούς που πλήρωναν τα παλληκάρια τους κι όπως συνέβαινε με τους προεστούς της Πελοποννήσου που πλήρωναν τους αγρότες τους ως στρατιωτικό σώμα, έτσι κι οι μεγάλοι εφοπλιστές των νησιών πολεμούσαν, τον πρώτο καιρό τουλάχιστον, πληρώνοντας τους ναύτες τους από δικά τους αποθέματα, μια και δεν υπήρχε κρατικό ταμείο για να πληρώνει τη δράση του στρατού. Όμως, παρότι ο Λάζαρος Κουντουριώτης ήταν το σημαντικό μέλος της σημαντικότερης όλων των οικογενειών, δηλαδή των Κουντουριωτών, εκείνος ο οποίος βρέθηκε στην πολιτική κονίστρα δραστήριος ήτανε ο αδελφός του ο Γεώργιος Κουντουριώτης, που βλέπουμε εδώ [10:42, εικόνα], ο οποίος και έγινε πρόεδρος του Εκτελεστικού, δηλαδή πρωθυπουργός της χώρας, και διοίκησε τις επαναστατημένες ελληνικές περιοχές στις πιο δύσκολες εποχές τους, δηλαδή το 1824 – 1825, τότε που οι εμφύλιοι πόλεμοι και η πρόοδος του Ιμπραήμ ήταν τόσο δεινή. Ο Γεώργιος Κουντουριώτης δεν είχε σχέση με τις ικανότητες και τα χαρίσματα του αδελφού του Λάζαρου. Ήτανε ως φαίνεται ένας άνθρωπος και χαμηλής ευφυΐας και κενοδοξίας και δυστυχώς αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις, ακριβώς την εποχή που οι ελληνικές επαναστατικές δυνάμεις χρειαζόνταν στο πηδάλιο ανθρώπους του μεγέθους του αδελφού Λαζάρου κι όχι του αδελφού Γεωργίου.

3.3: Έλληνες και Αλβανοί στο '21

V3.3.1: Οι Σουλιώτες

Απομαγνητοφώνηση: **staxtis**

Για να συνεχίσουμε την συζήτησή μας, πρέπει να βάλουμε στα πράγματα μία άλλη ομάδα, η οποία δεν ανήκει στον χώρο που δείξαμε, δηλαδή στον χώρο στον οποίο κρατήθηκε η Επανάσταση. Πρόκειται για τους Σουλιώτες.

Οι Σουλιώτες κατοικούσαν στην ορεινή περιοχή της Πάργας, στα βουνά του Σουλίου, και ήσαν Αρβανίτες, δηλαδή η καταγωγή τους σχετίζεται με τους Αλβανούς που βρίσκονται κοντά, μιλούσαν Αλβανικά. Οι άνδρες γνώριζαν πολύ καλά τα Αλβανικά, γνώριζαν αρκετά καλά τα Ελληνικά. Αυτοί ήσαν ξακουστής αλκής πολεμιστές. Μοιάζουν σε πολλά με τους Μανιάτες οι Σουλιώτες. Ήταν κι αυτοί οργανωμένοι σε οικογένειες, [Ένθετη σημείωση, 01:20: οργανωμένοι σε φάρες] διηρημένοι σε φατρίες, αλληλομαχόμενες οικογένειες και φατρίες. Και ήταν στην ουσία ένας πληθυσμός πολεμιστών, επαγγελματιών πολεμιστών, οι οποίοι, όπως κι οι Μανιάτες, ασκούσαν στον πόλεμο σε εσωτερικές συγκρούσεις ή σε επιθέσεις – στην περίπτωση των Σουλιωτών- (εναντίον) των χωριών που βρίσκονταν στον κάμπο. Οι Μανιάτες ήταν ξακουστοί πειρατές και ληστές, κι αυτό ήταν ένα είδος εκπαίδευσης στον πόλεμο, ανελέητοι ήταν οι Μανιάτες. Το ίδιο ανελέητοι ήταν κι οι Σουλιώτες. Στα βουνά τους, στα οποία ζούσαν, εκπαιδεύονταν στον πόλεμο από μικρά παιδιά. Ήταν ξακουστοί νυχτομάχοι, δηλαδή εκπαιδεύονταν να πολεμούν στο σκοτάδι και να στοχεύουν στο σκοτάδι. Ήταν ξακουστοί όχι μόνο στη Βαλκανική, αλλά η φήμη τους είχε διαδοθεί και εκτός. Σας διαβάζω τι έγραφε Ιταλός φιλέλληνας γι' αυτούς: «καλοκαμωμένοι καθ' όλα, είναι γενναίοι σαν λιοντάρια κι ευκίνητοι σαν τραγιά. Είδα τους περήφανους Γρεναδιέρους του Ναπολέοντα και γνωρίζω τις περήφανες αγγλικές φρουρές, μα μου φαίνεται πως οι Σουλιώτες ξεπερνούν κι εκείνους κι αυτούς». Οι Σουλιώτες λοιπόν είναι πολεμιστές, κτηνοτρόφοι πάνω στα βουνά, και είχαν την εξής πρακτική: Από τα βουνά τους κάνανε επιδρομές όπως είπαμε στα χωριά του κάμπου, από τα οποία ζητούσαν χρήματα για να μην τους επιτίθενται. Είναι αυτό το ποινικό έγκλημα που υπάρχει σήμερα στην καθημερινή ζωή και που ονομάζεται «πουλώ προστασία». Δηλαδή, τα χωριά του κάμπου γύρω από τα Σουλιωτοχώρια αναγκάζονταν να πληρώνουν τους Σουλιώτες, για να μην ορμούν οι Σουλιώτες και να τους λεηλατούν.

Αυτό έφερνε τους Σουλιώτες σε σύγκρουση με την οθωμανική αυτοκρατορία και φυσικά τους έφερε σε σύγκρουση με τον πασά των Ιωαννίνων, τον Αλή-πασά, ο οποίος και θεωρούσε ότι οι Σουλιώτες φέρνουν την αναταραχή μέσα στην περιοχή του και λεηλατούν τους πολίτες, τους οποίους κανονικά εκείνος ως πασάς πρέπει να προστατεύει. Έτσι βρέθηκε ο Αλή-πασάς σε αλληπάλληλες συγκρούσεις με τους Σουλιώτες, κατά τις οποίες οι Σουλιώτες πολλές φορές ενίκησαν. Τελικά υπετάγησαν, έχασαν τη μάχη. Εξορίστηκαν, οι περισσότεροι κατέφυγαν στα Επτάνησα. Στη συνέχεια

προσπάθησαν να επωφεληθούν από τις εξελίξεις, επέστρεψαν, ξαναέφυγαν και βρέθηκαν να είναι σύμμαχοι του Αλή-πασά, την ώρα της σύγκρουσής του με την κεντρική οθωμανική δύναμη. Όταν δηλαδή ξεκινά την αποστασία του ο Αλή-πασάς το 1820 εναντίον της κεντρικής εξουσίας, της κεντρικής οθωμανικής εξουσίας, οι Σουλιώτες βρίσκονται μαζί του.

Αποτέλεσμα είναι, όταν ο Αλή-πασάς χάσει τον πόλεμο κι εκτελεστεί από τους Οθωμανούς, οι Σουλιώτες να βρεθούν στο έλεος των εξελίξεων και στον φόβο της καταστροφής της γης τους. Έτσι, κινούνται προς το νότο, στην περιοχή της Ηπείρου, μια κι έχει ξεκινήσει η Ελληνική Επανάσταση, γιατί εκείνοι ως πολεμιστές σκέφτονται ότι μπορεί να βρουν εκεί ένα καταφύγιο. Ο σύμμαχός τους στην Ελληνική Επανάσταση, ο άνθρωπος ο οποίος τους χρησιμοποίησε και για την πολιτική εσωτερική ισορροπία των πραγμάτων και ήταν ο υπερασπιστής τους σε όλες τις πλευρές, ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Οι Σουλιώτες, ως κάτοικοι καταγωγής από περιοχή που δεν περιλαμβανόταν στις περιοχές της Επανάστασης, θεωρούνταν από τους υπόλοιπους Έλληνες της Στερεάς Ελλάδας, της Πελοποννήσου, των νησιών που μετέσχαν, ως ξένοι. Στην Επανάσταση του 1821 όποιος δεν είναι από την περιοχή αυτή, των εξεγερμένων περιοχών, θα είναι ξένος, ακόμη κι αν προέρχεται από περιοχές με πάρα πολύ έντονο ελληνικό στοιχείο, στο οποίο υπήρξε Επανάσταση και χάθηκε και καταπνίγηκε. Για τους Έλληνες του επαναστατημένου κορμού θεωρούνται ξένοι, ετερόχθονες, διότι η πατρίδα τους, της γέννησής τους, δεν βρίσκεται σ' αυτό το τμήμα. Έτσι οι Σουλιώτες ήταν η μία πλευρά των ξένων, ενώ η άλλη πλευρά των ξένων ήταν εκείνοι οι οποίοι ήρθαν από άλλες περιοχές, που υπέστησαν μεγάλες σφαγές, και ήρθαν να συμμετάσχουν με τους Έλληνες στην Επανάστασή τους. Και αυτοί θεωρούνταν ξένοι, ετερόχθονες, παρότι ήταν Έλληνες, θεωρούνταν ξένοι, και βέβαια ήρθαν και πολλοί φιλέλληνες, οι οποίοι ήταν αυτοί πραγματικοί ξένοι. Εδώ, έχουμε μια περίπλοκη επίσης συναισθηματική κατάσταση, του ποιος είναι ξένος και του ποιος δεν είναι. Και πριν προχωρήσουμε σ' αυτήν την ιστορία, μια και είμαστε στην πλευρά των Σουλιωτών, θα πρέπει να πούμε, να μιλήσουμε, για ένα άλλο σκέλος των πραγμάτων που είναι συναφές με αυτά που λέμε και που σχετίζεται με τους Σουλιώτες.

Οι Σουλιώτες, όπως είπαμε ήταν Αρβανίτες, δηλαδή δίγλωσσοι. Οι άνδρες ήταν δίγλωσσοι. Οι γυναίκες μιλούσαν πιο πολύ Αλβανικά, γνώριζαν ελάχιστα Ελληνικά. Και οι άνδρες ήταν δίγλωσσοι γιατί ήταν κινητικοί, βρίσκονταν στην περιφέρεια, η οποία είχε κι ελληνοφώνους πληθυσμούς, κανονικά ελληνοφώνους πληθυσμούς και οι άνδρες έζησαν και στην αυλή του Αλή-πασά, όπου υπήρχαν πολλοί Έλληνες αρματολοί και κλέφτες. Άρα, είχαν ζυμωθεί με τους ελληνοφώνους κι έτσι ήταν δίγλωσσοι. Οι γυναίκες πάλι, απομονωμένες πάνω στα βουνά, γνώριζαν ελάχιστα Ελληνικά.

V3.3.2: Οι Αρβανίτες του ελληνικού χώρου.

Απομαγνητοφώνηση: **Stalker70 (Vangelis Dar)**

Οι Σουλιώτες λοιπόν, για όλους τους Έλληνες, όταν πήραν μέρος στον αγώνα, ήσαν πολύτιμοι, ακριβώς διότι, όπως και οι Μανιάτες, ήταν εξαιρετικά άλκιμοι πολεμιστές. Με πρακτική εξάσκησης στον πόλεμο και εξ αυτού έπαιξαν ρόλο και στα πολεμικά αλλά και στα πολιτικά πράγματα, διότι στην πραγματικότητα προσεταιρίστηκαν από τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, τον πιο σημαντικό πολιτικό άντρα της επανάστασης, για τον οποίο θα μιλήσουμε σύντομα.

Το ότι οι Σουλιώτες είναι Αρβανίτες θεωρείται αυτονόητο από τους Έλληνες των επαναστατημένων περιοχών, οι οποίοι εξάλλου γνωρίζουν πολύ καλά από Αρβανίτες, διότι δίγλωσσοι αλβανόφωνοι και ελληνόφωνοι πληθυσμοί υπήρχαν [Ενθετη σημείωση, 01:10: από τον 14^ο αι.] τον 15ο αιώνα και 16ο αιώνα εκτεταμένοι στην Πελοπόννησο, στην περιοχή της Κορινθίας, της Αχαΐας, εκεί (ήταν οι) περισσότεροι, αλλά και στη Μεσσηνία και στην Αρκαδία, υπήρχαν Αρβανίτες στην Πελοπόννησο. Στα νησιά του Αργοσαρωνικού ήταν Αρβανίτες, οι Υδραίοι και οι Σπετσιώτες γνώριζαν πολύ λιγότερα Ελληνικά από Αλβανικά και Αρβανίτες κατοικούσαν και στην Τζια και στην Άνδρο και στη Νότια Εύβοια και στη βόρεια Άνδρο και στις περιοχές της Βοιωτίας και σε περιοχές της Δυτικής Στερεάς, δηλαδή η διγλωσσία αυτή δεν ήταν καμία έκπληξη για τους Έλληνες, ήταν αυτονόητη, όλοι ήταν Έλληνες και μάλιστα οι Αρβανίτες θεωρούνταν αυτονοήτως Έλληνες και στην ώρα της επανάστασης και οι ίδιοι θεωρούσαν τον εαυτό τους αυτονοήτως ως συμπολεμούντες για την ελληνική υπόθεση, που πρωτοστάτησαν μαζί με τους μόνο ελληνόφωνους για την ανεξαρτησία της χώρας και δεν ετίθετο ζήτημα. Σας λέω χαρακτηριστικά, στα απομνημονεύματά του ο Αρτέμιος Μίχος όταν περιγράφει την έξοδο του Μεσολογγίου λέει: «Οι αρχηγοί των Σουλιωτών ελκύσαντες τα ξίφη και εκβαλόντες την συνήθη παρά τους Σουλιώτες πολεμική κραυγήν: Ω ντέρα, ω μπούρα, μπιτάαα», που είναι Αλβανικά, «όρμησαν κατά των εχθρών και έτρεψαν αυτούς εις τα οπίσω».

Επίσης ο Τζορτζ Φίνλεϊ (George Finlay), ο Σκωτσέζος συμπολεμιστής των Ελλήνων, γράφει στην ιστορία της Επανάστασης του '21 αναφερόμενος στους Σουλιώτες και γενικά λέει (μεταφράζω από τα αγγλικά): «Η εθνικότητα ήταν δευτερεύων παράγοντας στην ελληνική Επανάσταση κατά την έναρξή της. Οι Έλληνες παρείχαν το μεγαλύτερο κομμάτι των στρατιωτών που πολεμούσαν εναντίον των σουλτάνων, αλλά τα αλβανικά πλοία και οι Αλβανοί ναυτικοί δημιούργησαν τα δύο τρίτα του ελληνικού ναυτικού». Τι εννοεί ο Φίνλεϊ σε αυτή του την εκτίμηση, ότι οι Υδραίοι και οι Σπετσιώτες (και οι Ποριώτες) που ήταν Αρβανίτες και ένα τμήμα των Ανδριωτών, της Άνδρου δηλαδή, των Ανδριωτών, που ήταν και αυτοί σπουδαίοι ναυτικοί, ήταν Αρβανίτες.

Ο Φωτάκος, ο πολεμιστής της Πελοποννήσου και γραμματικός του Κολοκοτρώνη στα απομνημονεύματά του γράφει σε ένα σημείο: *«Κατά δυστυχίαν όμως με τους τελευταίους - λέγοντας ένα θέμα - εσυμφώνησε όλη η φυλή των Αλβανών Ελλήνων Σουλιωτών. Αλβανών, Ελλήνων, Σουλιωτών. Εννοεί Αρβανίτες. Και πρώτοι όλων τούτων, η νήσος Ύδρα έδωκεν εις αυτούς την ηθικήν και υλικήν δύναμιν. Που ήταν και αυτοί Αρβανίτες. Όσο κι αν θέλει τις να εξυμνήσει τον ηρωισμόν και τον πατριωτισμόν της φυλής αυτής, θα την εύρει πάντοτε να αγαπά μάλλον τα υλικά συμφέροντα, παρά την αθάνατον δόξαν»*. Εδώ είναι ένα σημείο που έχει ενδιαφέρον και θα το βρούμε μπροστά μας στην εξέλιξη των πραγμάτων, οι Σουλιώτες, επειδή είχαν παράδοση στην οργανωμένη ληστεία, όπως σας είπα πριν, θεωρούνταν εξαιρετικά ληστροί και αργυρώνητοι. Δηλαδή, παρείχαν τις υπηρεσίες τους, μόνο εάν έπαιρναν μισθό. Αυτό το είχαν πάγια στην ιστορία τους και έτσι όταν ήρθαν και στην ελληνική πραγματικότητα, ποτέ δεν πολέμησαν χωρίς αμοιβή. Και αν δεν έπαιρναν την αμοιβή, δεν πολεμούσαν. Αυτό σχετίζεται εξάλλου και με άλλες πλευρές, τις οποίες θα πούμε. Μάλιστα ο Φωτάκος όταν μιλάει για τους Σουλιώτες λέει την εξής φράση: *«Ο μισθός ήταν η πατρίς των»*. Δηλαδή δεν έχουν πατρίδα, όποιος τους πληρώνει, οι Σουλιώτες αισθάνονται ότι είναι η πατρίδα, αλλά πρέπει να τους πληρώνει. Είναι και αυτό ένα από τα χαρακτηριστικά. Θα δούμε και σε άλλα πως μοιάζουν με τους Μανιάτες. Επίσης οι Σουλιώτες όταν πολεμούν δεν δέχονται να πολεμήσουν παρά μόνο υπό τις διαταγές Σουλιώτη. Ακόμη κι αν έχουν μισθωθεί από κάποια άλλη δύναμη. Αυτό ήταν χαρακτηριστικό της δράσης τους. Οι Σουλιώτες λοιπόν, μετέχουν στην Επανάσταση του '21, παίζουν μεγάλο ρόλο, θεωρούνται ξένοι κατά κάποιο τρόπο, ετερόχθονες, δηλαδή από άλλη χθόνα, από άλλη γαία, και πάντοτε το θάρρος τους θεωρείται θρυλικό.

Ο Τόμας Γκόρντον (Thomas Gordon), ο άλλος σπουδαίος φιλέλληνας Σκωτσέζος, ο οποίος πήρε μέρος στην Επανάσταση του '21, γράφει στην ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, που και αυτός συνέγραψε: *«Υστερα από έναν πείσμονα αγώνα, ο Αλής, ο Αλή πασάς δηλαδή, ξερίζωσε από την Ήπειρο τους Σουλιώτες, μια γενναία φυλή χριστιανών Αρβανιτάδων, που υπερασπιζόταν με ηρωικό θάρρος τους βράχους των, την ελευθερία των και το δικαίωμα της λατρείας των, που όμως από υπερηφάνεια, βαρβαρότητα και ιδιότυπο εγωισμό, δεν ήταν σε θέση να συλλάβουν ή να κατευθύνουν οποιοδήποτε γενικό σχέδιο απελευθέρωσης, ενώ υπηρέτησαν την υπόθεση της Ελλάδος αποτελεσματικότερα σαν εξόριστοι, παρά όταν ήταν στον τόπο τους, στο Σούλι»*. Όταν λέει εξόριστοι, εννοεί όταν βρέθηκαν στα ελληνικά εδάφη και πολέμησαν μαζί με τους Έλληνες.

V3.3.3: “Σουλιωτοαλβανική” και “Έλληνοαλβανική” συμμαχία στις παραμονές του Αγώνα

Απομαγνητοφώνηση: **kpasisi**

Οι Σουλιώτες αυτοί στην περίοδο ακριβώς προς το τέλος των μαχών του Αλή πασά και της έναρξης της Ελληνικής Επανάστασης είχαν συνάψει συμμαχία, ενόσω βρίσκονταν ακόμη στην περιοχή, δεν είχαν έρθει στην Ελλάδα απελπισμένοι (πια) να κινηθούν στον ελληνικό χώρο και να πολεμήσουν στις επαναστατημένες περιοχές, (είχαν) συνάψει συμμαχία με τους μουσουλμάνους Αλβανούς της Ηπείρου. Αυτό είναι μια παράξενη ιστορία της ελληνικής επανάστασης που θα είναι σωστό να εκτεθεί στο σημείο αυτό.

Οι μουσουλμάνοι Αλβανοί της Ηπείρου είναι στενά δεμένοι με τον Αλή πασά Τεπελενλή, ο οποίος είναι επίσης μουσουλμάνος Αλβανός, Οθωμανός πασάς και όπως είπαμε κάποια στιγμή αυτός ο Αλή πασάς θέλησε να γίνει ανεξάρτητος από τον σουλτάνο, βρέθηκε στη δίνη που βρέθηκε και τελικά εκτελέστηκε από τον σουλτάνο το 1821. [Ένθετη σημείωση, 01:21 απ’ τον Σουλτάνο τον Ιανουάριο του 1822]. Όμως οι μουσουλμάνοι Αλβανοί που υπερασπίστηκαν και υπερασπίζονταν, ακόμη δεν είχε πέσει η αντίσταση του Αλή πασά, αισθάνονται κοντά με την ελληνική υπόθεση όταν αυτή ξεκινάει, διότι οι Οθωμανοί πολεμούν τους Έλληνες και οι Οθωμανοί πολεμούν και τον δικό τους, τον ήρωά τους, τον Αλή πασά Τεπελενλή. Εξ αυτού θα γίνει συμμαχία μεταξύ των Ελλήνων και των μουσουλμάνων Αλβανών της Ηπείρου.

Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον τμήμα, κομμάτι της ιστορίας της Επανάστασης του 1821, σας λέω χαρακτηριστικά στο σημείο αυτό, ότι στην Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου που έγινε τον Δεκέμβριο του 1821 —Ιανουάριο του 1822 ανάμεσα στους παραστάτες που μετέχουν, δηλαδή τους εκπροσώπους των Ελλήνων από τις περιοχές, μετέχει και ένας εκπρόσωπος των Αλβανών συμμάχων. Επειδή ακόμη ήταν εν λειτουργία η συμμαχία μεταξύ των χριστιανών ορθοδόξων Ελλήνων και των μουσουλμάνων Αλβανών της Ηπείρου. Αυτή δεν κράτησε πολύ είναι αλήθεια, διότι οι Τουρκαλβανοί αυτοί, αυτοί οι Τουρκαλβανοί, αυτό το κομμάτι, όχι όλοι, αυτό το τμήμα των υπερασπιστών του Αλή πασά που μπήκε σε αυτή τη διαδικασία της συμμαχίας με τους Έλληνες είδε τις καταστροφές των τζαμιών και το πώς φέρονταν οι Έλληνες όταν καταλάμβαναν μία περιοχή και θεώρησαν ότι δεν υπάρχει σεβασμός στη μουσουλμανική θρησκεία, εν πάση περιπτώσει δεν θα μπορούσε να κρατηθεί αυτή η συμμαχία, ήταν μία εύθραυστη συμμαχία και τελικά έληξε.

(Σας διαβάζω), εξ άλλου και οι Σουλιώτες είχαν κάνει συμμαχία με αυτούς τους μουσουλμάνους Αλβανούς της Ηπείρου στην κρίσιμη εποχή του τέλους του Αλή πασά. Την έχουμε αυτή την συμμαχία του Ιανουαρίου του 1821. Και γράφει:

«Ημείς οι υπογεγραμμένοι Αλβανοί και Καπετανέοι Σουλιώται ορκωνόμεθα ο καθείς εις την Πίστιν του, να βαστάξωμεν το παρόν γράμμα στέρεον, βέβαιον και αμετάτρεπτον και ότι, επειδή και ο Αφέντης μας Αλή Πασσάς, πολιορκείται στενά από τον Ισμαήλ και τους λοιπούς Πασσάδες, να ήμαστε αδέρφια, ένα κορμί και μία ψυχή, και να χύσωμεν το αίμα μας δια το σελαμέτι αυτού του Αφεντός, δια τη σωτηρία δηλαδή αυτού του αφέντη, του Αλή πασά, και, εάν κανένας από εμάς τους Τούρκους, εννοείται τους μουσουλμάνους Αλβανούς, η λέξη Τούρκος σημαίνει μουσουλμάνος όπως και σε άλλες συνάφειες η λέξη Έλληνας σημαίνει χριστιανός ορθόδοξος, εξ άλλου υπάρχει και ο όρος ελληνορθόδοξος, γένη άπιστος και αρνηθή τον όρκον, να ήναι όξω από το ντιν-ισλάμ, δηλαδή να εκδιωχθεί από τη μουσουλμανική θρησκεία, και να αποθάνη Οθριός, αυτή ήταν η μεγαλύτερη κατάρρα, ειδέ και από ημάς του Ρωμαίους κανένας, δηλαδή τους χριστιανούς ορθοδόξους γίνει άπιστος και αρνηθεί τον όρκο εννοείται, να ήναι αρνητής του Χριστού».¹

Αυτό το κείμενο είναι ενδιαφέρον ότι γράφτηκε στα Ελληνικά. Διότι προφανώς κάποιος γραμματικός που γνώριζε τις δύο γλώσσες ήτανε Αρβανίτης ή γνώριζε καλά και τις δύο γλώσσες το συνέγραψε. Η αλβανική γλώσσα ήταν προφορική γλώσσα, δεν υπήρχε περίπτωση να γραφτεί στα Αλβανικά αυτό. Η αλβανική γλώσσα έγινε γραπτή στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, σχεδόν στο 1900.

Εκτός από την συμφωνία των Σουλιωτών με τους Τουρκαλβανούς αυτούς τους Αλή πασά έγινε και κεντρικότερη ελληνοαλβανική συμμαχία την 1^η Σεπτεμβρίου του 1821 στο Πέτα. Επομένως η αλβανική πλευρά των πραγμάτων δεν είναι μικρή στην Επανάσταση του 21 και έχει σημασία να πούμε σε αυτή τη στιγμή κάτι σημαντικό. Ο τουρκικός στρατός, ο περίφημος τουρκικός στρατός, ο οθωμανικός στρατός του 16^{ου}, του 15^{ου} αιώνα στηριζόταν σε δύο σώματα: το σώμα των σπαχήδων που ήταν υπείς και το σώμα των γενιτσάρων που ήταν επίλεκτο σώμα που προέρχονταν από την υποχρεωτική στρατολόγηση νεαρών χριστιανών ορθοδόξων της Βαλκανικής κατά κύριο λόγο. Το σώμα των γενιτσάρων μετά το τέλος του 17^{ου} αιώνα παύει να έχει τον χαρακτήρα που είχε πριν, δεν αποτελείται από άτομα που προέρχονται από το “ντεβσιρμέ”, το παιδομάζωμα δηλαδή την υποχρεωτική στρατολόγηση, παύει πλέον το παιδομάζωμα στις αρχές του 18^{ου} αιώνα οριστικά και το σώμα των γενιτσάρων μετατρέπεται σε ένα χαλαρό, τεράστιο σώμα, όπου μπαίνουν όσοι μπορούν από τους Τούρκους γιατί ήταν ένα σώμα που αμείβονταν με μισθό και όλοι ήθελαν να παίρνουν μισθό από το κράτος.

Έτσι αυτό το σώμα έπαψε να είναι αξιόμαχο, το σώμα των σπαχήδων και αυτό ήταν σε κρίση με αποτέλεσμα όσο πλησιάζουμε στα μέσα του 18^{ου} αιώνα το πράγμα έχει φανεί, (έτσι) η οθωμανική αυτοκρατορία αναγκάζεται να πληρώνει μισθοφόρους για να πολεμά. Πάντα υπάρχουν οι σπαχήδες, πάντα υπάρχουν οι γενίτσαροι αλλά δεν είναι αξιόμαχοι

¹ Διατηρείται η ορθογραφία του πρωτοτύπου

και (η οθωμανική αυτοκρατορία) έχει ανάγκη από αξιόμαχα σώματα. Ενώ λοιπόν η οθωμανική αυτοκρατορία ξοδεύει πάρα πολλά χρήματα για διεφθαρμένα και ανίκανα πλέον στρατιωτικά σώματα απευθύνεται σε αξιόμαχους και ποιοι είναι αξιόμαχοι, ανάμεσα στους πιο αξιόμαχους της Βαλκανικής είναι οι Αλβανοί, οι οποίοι είχαν πάντοτε την φήμη και όχι μόνο τη φήμη και στην πραγματικότητα ήταν σκληροτράχηλοι, λιτοδίαιτοι, πολεμιστές, πραγματικοί πολεμιστές, ανελέητοι πολεμιστές, σκληραγωγημένοι, οι οποίοι και βοήθησαν έτσι τους Οθωμανούς σε διάφορες πολεμικές περιστάσεις πληρωνόμενοι αδρά. Ήταν μισθοφόροι.

Έτσι στην ελληνική Επανάσταση πολύ συχνά οι αντίπαλοι στα πολεμικά πεδία των Ελλήνων είναι Τουρκαλβανοί, μόνο Τουρκαλβανοί και Τουρκαλβανοί εν πάση περιπτώσει είναι Τουρκαλβανοί [*Ενθετη σημείωση*, 09:15: Αντίπαλοι των Ελλήνων, στο '21, ήσαν Τουρκαλβανοί αλλά, σπανιότερα, και Καθολικοί Αλβανοί (Μιρντίτες)]. Και επειδή και από την ελληνική πλευρά αρκετοί γνωρίζουν καλά ή και λιγότερο καλά την αλβανική γλώσσα, υπάρχουν και οι Αρβανίτες Έλληνες οι οποίοι γνωρίζουν την αλβανική γλώσσα, η επικοινωνία των στρατιωτών συνήθως γίνονταν στα Αλβανικά [*Ενθετη σημείωση*, 09:40: Πάντως, κατά την επανάσταση, στο πλευρό των Ελλήνων πολέμησαν εθελοντικά Σέρβοι, Μαυροβούνιοι και Βούλγαροι πολεμιστές]. Ήταν τα Αλβανικά ένα είδος «Εσπεράντο» των πολεμιστών κατά κάποιο τρόπο. Βέβαια την εποχή που συζητούμε τα Ελληνικά είναι η γλώσσα της παιδείας, είναι η γλώσσα των σχολείων των Ορθοδόξων είναι η γλώσσα της Εκκλησίας είναι η «Εσπεράντο» των μορφωμένων τα Ελληνικά και φυσικά και των ελληνόφωνων απλών πληθυσμών. Να πούμε, σε παρένθεση, ότι στην περίοδο της Τουρκοκρατίας στην περιοχή μας, τον νότο της Βαλκανικής, οι άντρες γνώριζαν τρεις περίπου γλώσσες, συνεννοούνταν σε τρεις περίπου γλώσσες. Ήξεραν όλοι κάποια Ελληνικά, κάποια Αλβανικά, κάποια Τουρκικά γιατί χρειάζονταν στην επικοινωνία καθώς μετακινούνταν, αναλόγως ένας ελληνόφωνος ήξερε πολύ καλά τα Ελληνικά ήξερε και κάποια Αλβανικά και κάποια Τουρκικά, ήτανε όχι αναγκαία σε υψηλό επίπεδο, αλλά για να συνεννοούνται. Έτσι η αλβανική συμμετοχή στην πραγματικότητα της ελληνικής επανάστασης έχει ειδικό βάρος μια και όπως είπαμε πολύ συχνά οι αντίπαλοι των Ελλήνων είναι Τουρκαλβανοί δηλαδή μουσουλμάνοι Αλβανοί.

Να σας διαβάσω πώς περιγράφει τους Αλβανούς ένας φιλέλληνας ο Βουτιέ (Voutier), ο οποίος βρέθηκε στις μάχες και τους είδε: «Οι Αλβανοί διαιρούνται σε τέσσερις φάρες τους Γκέγκηδες, τους Τζαμουριώτες, τους Τοσκαριώτες και τους Χειμαριώτες. Είναι ψηλοί και ευκίνητοι, η μέση τους είναι λεπτή, το βάδισμά τους σταθερό, τα χαρακτηριστικά τους κανονικά και το ξυρισμένο μέτωπό τους κάνει πιο περήφανη τη ματιά τους. Χαρακτηριστικό των Αλβανών ήταν ότι ξύριζαν αυτό το τμήμα της κεφαλής [11:59], τους κροτάφους τους, εδώ. Και για αυτό στις αποτυπώσεις εδώ φαίνεται ένα κενό. Ήταν πολεμική τους συνήθεια. Τους αρέσει να ντύνονται μεγαλοπρεπώς αλλά η μεγαλύτερη πολυτέλεια είναι τα άρματά τους τα οποία συνήθως είναι χρυσά ή ασημένια και δεν τα

εγκαταλείπουν ποτέ. Εκδικητικοί, ασταθείς και άπιστοι στις συνθήκες τους οι ορεσίβιοι αυτοί είναι εχθροί της τάξεως και της πειθαρχίας ωστόσο μπαίνουν μισθοφόροι σε διάφορους πασάδες αλλά πάντοτε υπό την οδηγία των αρχηγών τους, έτοιμοι να αλλάξουν κύριο, δεν ακολουθούνε ποτέ παρά μόνο το συμφέρον τους. Χριστιανοί ή μουσουλμάνοι δεν έχουν καμία ιδιαίτερη προσήλωση στη θρησκεία τους, και συνεχίζει.

V3.3.4: Έλληνες και Αλβανοί

Απομαγνητοφώνηση: **Stalker70 (Vangelis Dar)**

Οι Αλβανοί λοιπόν βρίσκονται στην αντίπερα όχθη, οι Τουρκαλβανοί, και παρότι δεν κράτησε για πολύ, δεν τηρήθηκε για πολύ η συμμαχία μεταξύ Ελλήνων, της ελληνικής πλευράς και των Τουρκαλβανών, εκεί είναι το εντυπωσιακό, γιατί η σύγκρουση το 1821 με το 1830 έγινε εν πολλοίς στη βάση τη θρησκευτική, Χριστιανοί Ορθόδοξοι εναντίον Μουσουλμάνων. Όμως, το πρώτο έτος της επανάστασης υπάρχει Ελληνο-Αλβανική συμμαχία.

Πάντως υπήρχε σταθερά μια εντύπωση ότι οι Αλβανοί και οι Έλληνες θα πρέπει να είναι μια ομάδα, ένα κράτος, μια ενότητα. Αυτό έτρεξε σε όλο τον 19^ο αιώνα, μάλιστα στη δεκαετία του 1870 και '80 που αρχίζει η ανάπτυξη του αλβανικού εθνικισμού, υπάρχουν πρωτοπόροι του αλβανικού εθνικισμού που θεωρούν ότι πρέπει οι Αλβανοί να απελευθερωθούν από τους Οθωμανούς και να ενωθούν με την Ελλάδα. Να γίνει ένα Ελληνο-Αλβανικόν βασίλειον. Αυτό ήταν στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και η ελληνική πλευρά το είχε δεχθεί. Ο Βασιλεύς Γεώργιος ήταν θετικά υπέρ αυτών. Δηλαδή αυτοί οι δύο λαοί, έχουν μέσα στην ιστορία ιδιότυπες σχέσεις. Σας λέω το εξής. Το 1822 που είχε λήξει η κύκλωση των πραγμάτων, ο Οδυσσέας Ανδρούτσος μιλά προς τους Τουρκαλβανούς του Δράμαλη, που κατεβαίνουν για να πνίξουν την επανάσταση και, όπως καταγράφεται στον Φωτάκο, τους λέει (τώρα είναι η εχθρική στρατιά που περνάει μέσα από την Ανατολική Στερεά), ο Ανδρούτσος λοιπόν, ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο οποίος μίλαγε Αλβανικά καταπληκτικά, εξαιρετικά, ήταν Αρβανίτης, και μάλιστα ορισμένες φορές σε μάχες τις οποίες έχασε και βρέθηκε εγκλωβισμένος μέσα στους Τουρκαλβανούς εχθρούς, επειδή έμοιαζε απόλυτα με αυτούς και μιλούσε τα Αλβανικά ακριβώς όπως αυτοί, παρίστανε τον Αλβανό και διέφευγε. Τόσο καλά. Δηλαδή δεν τον ξεχώριζε κανείς από τον Τουρκαλβανό, γιατί φορούσαν και τα ίδια ρούχα. Οι Αλβανοί φορούν φουστανέλα. Και φουστανέλα φορούσαν και στην Στερεά Ελλάδα και τα ρούχα έμοιαζαν. Λοιπόν, τους μιλάει ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στους Τουρκαλβανούς του Δράμαλη στα αλβανικά και τους λέει: «Τους προέτρεπεν να συμμαχήσωσι υπέρ της ελευθερίας με τους Έλληνες. Να ενωθώσι μετά του ελληνικού έθνους, να απολαύσωσι των αυτών δικαιωμάτων της πατρίδος». Και αξίως του Σκεντέρμπεη (Skënderbeu) —ο Οδυσσέας Ανδρούτσος πολύ σωστά χρησιμοποιεί τον Σκεντέρμπεη, γιατί ο ήρώάς τους, που θαύμαζαν οι Αλβανοί και μέχρι

σήμερα θαυμάζουν, πολέμησε ως Χριστιανός εναντίον των Οθωμανών, των Μουσουλμάνων τον 15^ο αιώνα — να στρέψωσι τα όπλα κατά του Σουλτάνου».

Ο δε Κουτσαλέξης, ο οποίος κατάγεται από την Ήπειρο, επίσης στα απομνημονεύματά του, αγωνιστής του '21, γράφει: «Επέπρωτο, ω ιεραί σκιαί, η πατρίς μας να στενάζει ακόμη υπό τον θάρβαρον ζυγόν, αλλά η ώρα έφτασε. Η αλβανική φυλή, Μωαμεθανοί και Χριστιανοί, θα εννοήσουν τι συμφέρει εις την Ήπειρον. Όταν δοθεί σε αυτούς να εννοήσουν ότι στην ελευθέραν Ελλάδα, - δηλαδή το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, - το ένα τρίτο σχεδόν του πληθυσμού είναι αλβανική φυλή και όταν ιδούν πόσο ευτυχούν- οι Έλληνες- δια της ευνομίας, βεβαίως θα απλώσουν φιλικάς χείρας εις στην μητέρα των Ελλάδα». Υπήρχε μία (σχέση ως) συγκοινωνούντα αγγεία, σε αυτούς τους δύο λαούς, που παρότι συγκρούονταν είχαν μέσα στους αιώνες μετακινήσεις ένθεν και ένθεν, μεγάλοι χριστιανικοί ελληνόφωνοι πληθυσμοί βρίσκονταν στις επαρχίες βόρεια από την Ήπειρο, σε αυτό που λέμε εμείς Βόρεια Ήπειρο και σήμερα λέγεται Νότια Αλβανία, όπως και Αλβανοί είχαν κατεβεί στον Νότο.

Άρα οι Σουλιώτες, ως Αρβανίτες και αυτοί, κατέβηκαν προς τον Νότο και έπαιξαν μεγάλο ρόλο στις μάχες του αγώνα, γιατί ήταν εξαιρετικοί πολεμιστές, όπως είπαμε, αλλά είχαν το μεγάλο πρόβλημα να είναι αυτονοήτως ληστρικοί, αυτό ήταν αυτονόητο γι' αυτούς. Ήταν τμήμα της συμπεριφοράς τους, δεν το θεωρούσαν κανένα πρόβλημα μετά το τέλος των μαχών να ορμούν σε γειτονικά χωριά και να τα λεηλατούν, και φυσικά ήταν αμετακίνητοι στο θέμα του μισθού.

Τώρα, αυτοί θεωρούνταν ξένοι για τους Έλληνες, με έναν ιδιότυπο βέβαια τρόπο, γιατί; Γιατί η ιδιαίτερή τους πατρίδα βρίσκονταν εκτός των επαναστατημένων περιοχών. Το είπαμε πριν, είναι ο όρος “ετερόχθων” ο οποίος είναι στο πολιτικό προσκήνιο του ελληνισμού με ένταση, και στην περίοδο της Επανάστασης παίζει τον ρόλο του αυτός ο όρος, αλλά παίζει τον ρόλο και στο νέο ελληνικό κράτος. Και θα πάρει ιδιαίτερη ένταση στην δεκαετία του 1840, όταν θα γίνει το κίνημα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου και θα συνταχθεί το Σύνταγμα· τότε η πολιτική σύγκρουση αυτοχθόνων και ετεροχθόνων, που όλοι ήταν με κάποιον τρόπο Έλληνες, και μάλιστα κάποιοι ετερόχθονες ήταν πιο Έλληνες από τους Έλληνες του επαναστατημένου χώρου. Αλλά εδώ υπάρχουν προβλήματα ιδιότυπων συλλήψεων.

V3.3.5: Προνομιούχες περιοχές και άτομα επί Τουρκοκρατίας, στον Αγώνα του '21

Απομαγνητοφώνηση: **Stalker70**

Εκτός τώρα από αυτούς τους Σουλιώτες που είναι κάποιοι άγριοι πληθυσμοί, πολεμικότατοι, των βουνών, ορεσίβιοι, στην Επανάσταση του 1821 ήρθαν να μετάσχουν και ετερόχθονες τελείως άλλου επιπέδου. Αυτοί οι ετερόχθονες στους οποίους

αναφέρομαι, είναι Φαναριώτες. Όπως θυμίζω, η Ελληνική Επανάσταση εκδηλώθηκε στην Βλαχία και στην Μολδαβία, στις σημερινές περιοχές της Ρουμανίας. Γιατί; Γιατί εκεί υπήρχε ελληνικός πληθυσμός, είπαμε, ήταν κοντά η Ρωσία και όλα αυτά και επιπλέον κατοικούσαν και πολλοί Έλληνες στα παράλια και στις πόλεις που ήταν κατά μήκος των υγρών δρόμων. Η δε διοίκηση της Βλαχίας και της Μολδαβίας, παρότι η υψηλή διοίκηση ανήκε στην οθωμανική Υψηλή Πύλη, στην πράξη ήταν στα χέρια προυχόντων, οι οποίοι εστέλλονταν εκεί από τους Οθωμανούς και ήταν Φαναριώτες. Οι Φαναριώτες των περιοχών της Βλαχίας και της Μολδαβίας με το ξεκίνημα της επανάστασης μετέσχαν στην επανάσταση, χάσαν τη ζωή τους κ.τ.λ.

Μέσα σε αυτούς που συγκινήθηκαν από την Ελληνική Επανάσταση, ήταν και οι Φαναριώτες. Παρατηρούμε κάτι: Στην Επανάσταση αυτή μετέχουν πιο θερμά κιόλας από άλλους, θα έλεγε κανείς, προνομιούχες περιοχές της οθωμανικής διοικήσεως. Η Σάμος προνομιούχος, η Πελοπόννησος προνομιούχος ως προς τα διοικητικά της, οι αρματολοί ήταν υπάλληλοι των Οθωμανών, διοικητικοί υπάλληλοι, *askeri*, και μετέχουν της Επαναστάσεως. Οι Υδραίои, οι οποίοι είχαν μια ειδική σχέση με την οθωμανική αυτοκρατορία, πήραν επάνω τους, μαζί φυσικά και με άλλους, αλλά αυτοί ήταν που πήραν επάνω τους τον αγώνα στη θάλασσα. Και στην συγκεκριμένη στιγμή κάνω μια παρέκβαση, η Επανάσταση του 1821 δεν θα μπορούσε να επιτύχει, εάν δεν υπήρχε αυτό το καταπληκτικό Ελληνικό Ναυτικό. Και βέβαια οι Υδραίои, που ήταν, όπως λεγόταν, ο βραχίων της θαλασσίας μας δυνάμεως, ο βραχίον, και τούτο διότι οι Έλληνες γνώριζαν ότι στην ξηρά, στην στεριά, οι Οθωμανοί μπορεί βέβαια να βρίσκονταν σε παρακμή και ο στρατός τους να μην ήταν ο σπουδαίος στρατός του 16^{ου} αιώνα, αλλά παρέμεναν μια τεράστια αυτοκρατορία, με μεγάλες δυνατότητες και επιστράτευσης και στρατιωτών και μισθοφόρων κ.τ.λ., άρα η νίκη στη στεριά έμοιαζε δύσκολη, έως απίθανη· όχι ότι δεν θα δίδονταν. Σε τι όμως στηρίζονταν η αισιοδοξία των Ελλήνων; Στο ναυτικό. Ότι το ναυτικό μας δηλαδή, θα περιέκλειε και θα προστάτευε τα παράλια και δεν θα επέτρεπε την δίοδο οθωμανικού στρατού για ενίσχυση των φρουρίων της παραλίας, των παραλίων περιοχών και φυσικά την διείσδυσή τους στο εσωτερικό, διότι στο ναυτικό, στη γνώση της θάλασσας, οι Έλληνες υπερείχαν σαφώς στο 1821. Εξ αυτού λοιπόν ο στόλος έπαιξε τεράστιο ρόλο στην έκρηξη και σε όλες τις μάχες της Επανάστασης, η έκβαση της Επανάστασης θα ήταν τελείως διαφορετική, αν δεν υπήρχε αυτή η υπεροχή στη γνώση της θάλασσας και η ύπαρξη των πολλών Υδραϊκών και Σπετσιωτικών πλοίων, που ήταν εμπορικά παλιά πλοία, τα πολλά που είχαν δημιουργήσει στην χρυσή εποχή, και που τα πλοία αυτά τα εμπορικά είχαν κανόνια επάνω τους έτσι κι αλλιώς, διότι δεν μπορούσε ένα εμπορικό πλοίο να μην έχει κανόνι, λόγω της μεγάλης πιθανότητας να υπάρξουν επιθέσεις από πειρατές. Έτσι τα εμπορικά πλοία είχαν και κανόνια. Έτσι μετατράπηκαν σε πολεμικά πλοία με την έκρηξη της Επανάστασης.

Και θα πω και κάτι άλλο σε αυτήν τη στιγμή, η Πελοπόννησος [05.18, χάρτης] είχε τόσο πολύ μεγάλη σημασία για την Επανάσταση του 1821, μεγαλύτερη από κάθε άλλη περιοχή, για πολλούς και μύριους λόγους και γιατί είναι νήσος. Το λέει και το όνομά της: Πέλοπος νήσος. Και επομένως, έχοντας τόσο μεγάλη έκθεση στην θάλασσα, αισθανόταν η Επανάσταση ότι η Πελοπόννησος είναι ασφαλής, καθώς ο στόλος μπορεί να την διασφαλίσει κατοπτεύοντας και περιπολώντας τα παράλια. Και δεν είναι τυχαίο σε αυτή την κατεύθυνση, ότι όλες οι πολιτικές συναντήσεις των Ελλήνων, όλες οι εθνοσυνελεύσεις των Ελλήνων, έγιναν στην Πελοπόννησο. Και σε κανένα άλλο μέρος της Ελλάδος. Και μάλιστα, έγιναν σε μια μικρή περιοχή, θα έλεγε κανείς, στην περιοχή της Αργολίδος, της Ναυπλίας, δηλαδή σε ένα μικρό τρίγωνο που βρίσκεται και κοντά προς την Ύδρα και τις Σπέτσες, ώστε να υπάρχει ασφάλεια ότι δεν θα υπάρξει κάτι έκτακτο και το ναυτικό θα μας καλύψει. Και επίσης, αν προσέξουμε ποιες πόλεις έγιναν πρωτεύουσες του επαναστατημένου χώρου, είναι όλες παραλιακές και κοντά στην Ύδρα και τις Σπέτσες. Έχει σημασία αυτό. Η Κόρινθος, το Ναύπλιο, στη συνέχεια έγινε η Αίγινα πρωτεύουσα, έχει σχέση με την ασφάλεια που ένιωθαν όλοι, λόγω της υπεροχής του ναυτικού σε αυτό. Και επομένως, έλεγα, ότι οι περιοχές οι οποίες είχαν ή φορείς, ή μεμονωμένα άτομα, ή ομάδες ή περιοχές, που είχαν ειδική σχέση με τους Οθωμανούς προνομιούχους, εξελίχθηκαν στους πιο αφοσιωμένους επαναστάτες. Είναι κάτι ενδιαφέρον αυτό.

Τώρα ξεκίνησε αυτή μας η πλευρά από το γεγονός ότι Φαναριώτες πήραν μέρος στην Επανάσταση του 1821. Όχι όλοι, αλλά όχι και λίγοι. Άλλοι βοήθησαν με τον τρόπο τους στις περιοχές της Βλαχίας και της Μολδαβίας, άλλοι όντας στην Κωνσταντινούπολη, και άλλοι ήρθαν στις επαναστατημένες περιοχές. Και πήραν μέρος σε αυτήν τη σύγκρουση.

3.4: Οι Φαναριώτες

V3.4.1: Φαναριώτες: οι κατ' εξοχήν “ετερόχθονες”

Απομαγνητοφώνηση: **Nag7**

Στην Επανάσταση λοιπόν λέγαμε, και εκεί είχαμε αφήσει την προηγούμενη μας ενότητα, με τα λόγια, με μία σκέψη που είναι κάτι που συζητείται μεταξύ των μελετητών της Επανάστασης του 1821 και αναζητείται απάντηση, ότι στην Επανάσταση του 1821 πολέμησαν με ιδιαίτερη ζέση εναντίων των Οθωμανών περιοχές ή ομάδες ή άτομα τα οποία έμοιαζαν πιο προνομιούχα από άλλα. Όπως είπαμε η Σάμος, όπως είπαμε η Ύδρα, όπως είπαμε οι προύχοντες της Πελοποννήσου, οι αρματολοί και οι Φαναριώτες στους οποίους καταλήξαμε.

Οι Φαναριώτες ήταν, επαναλαμβάνω νομίζω το είπαμε σε προηγούμενη ενότητα, κατά καιρούς έπαιρναν υψηλότερες θέσεις στην οθωμανική διοίκηση, (ήταν) Χριστιανοί Ορθόδοξοι πάντα, χωρίς να αλλάξουν το θρήσκευμα τους, γνώστες πολλών γλωσσών κατά κανόνα, εξαιρετικοί γνώστες της ελληνικής γλώσσας, φυσικά γιατί έκαμαν τις καλύτερες σπουδές που θα μπορούσε να κάνει κανείς σε ελληνικά σχολεία εντός της οθωμανικής αυτοκρατορίας στην Ιταλία όμως και στο Παρίσι και στο εξωτερικό ιδιαίτερα στην Ιταλία κάνανε συνήθως σπουδές Ιατρικής ή Νομικής και από αυτούς η οθωμανική αυτοκρατορία από το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα αντλούσε υψηλόβαθμους διοικητές, τους οποίους χρησιμοποιούσε για την διοίκηση των παραδουναβίων περιοχών όπως είπαμε, πρίγκιπες της Βλαχίας ή της Μολδαβίας (υψηλότατος τίτλος), άλλοι από αυτούς εύρισκαν θέση στο υπουργείο ναυτικών θα λέγαμε, κοντά στον καπουδάν πασά ως δραγομάνοι του στόλου, ένα είδος ας πούμε υφυπουργού ναυτικών, και άλλοι από αυτούς αποκτούσαν το αξίωμα του μεγάλου διερμηνέως δηλαδή ένα είδος υφυπουργού εξωτερικών. Μιλάμε για πάρα πολύ υψηλές θέσεις, εκτός αυτού αρκετοί γίνονταν γιατροί σουλτάνων, πασάδων, προσωπικοί γιατροί σουλτάνων, πασάδων κ.τ.λ. επρόκειτο για ένα ισχυρό τμήμα του χριστιανικού ορθόδοξου μιλέτ αλλά και της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Από αυτούς ο πιο σημαντικός απ' όλους, που έπαιξε τον μεγαλύτερο ρόλο στα πράγματα της Επανάστασης είναι ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, πολύ σημαντικός επίσης για τα πράγματα της Επανάστασης είναι ο Δημήτριος Υψηλάντης, αδελφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ο οποίος ως αρχηγός των ελληνικών στρατευμάτων ξεκίνησε την Επανάσταση στην Βλαχία και στην Μολδαβία ήταν επίσης Φαναριώτης, όχι απλός Φαναριώτης, γόνος μιας από τις σημαντικότερες Φαναριώτικες οικογένειες. Ο Δημήτριος Υψηλάντης και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος είναι οι σημαντικότεροι.

Εκτός αυτού και άλλοι Φαναριώτες όπως ο Καρατζάς κ.τ.λ. ήλθαν και έπαιξαν ρόλο στα ελληνικά πράγματα λιγότερο σοβαρό από των δύο που προείπαμε, και φυσικά και ο Θεόδωρος Νέγρης, Φαναριώτης και αυτός, γραμματικός σε φαναριωτικούς κύκλους, ο οποίος έπαιξε ρόλο στα πολιτικά πράγματα.

Και αυτοί οι τρεις στους οποίους θα αναφερθούμε ήταν επίσης ετερόχθονες για τους αυτόχθονες, παρότι μιλούσαν Ελληνικά εξαιρετικά, πιο καλά και από όλους τους Έλληνες των επαναστατημένων περιοχών καθώς μάθαιναν την ελληνική σε υψηλό επίπεδο, ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι, παρόλα αυτά θεωρούνταν ετερόχθονες και αυτό έπαιξε ρόλο στα πράγματα. Ας πάρουμε με την σειρά αυτές τις προσωπικότητες....

V3.4.2: Αλ. Μαυροκορδάτος

Απομαγνητοφώνηση: **Crisie**

Ο Μαυροκορδάτος, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος έμελλε να αποδειχθεί ο σημαντικότερος πολιτικός άντρας της Επανάστασης του 1821. Για τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο μπορεί κάποιος να μιλήσει θετικά, μπορεί κάποιος να μιλήσει αρνητικά, μπορεί κάποιος να μιλήσει αποστασιοποιημένα και αυτό είναι το σωστότερο που πρέπει να γίνει. Το λέω αυτό, διότι η προσωπικότητα του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου ήταν τόσο δυνατή και δυναμική, που ήταν φυσικό να γεννήσει έντονα αισθήματα απέναντί του και, καθώς ήταν ο πληρέστερος πολιτικός της Επανάστασης αυτής -με ό,τι σημαίνει η λέξη πολιτικός- είναι φυσικό να έχει δημιουργήσει θαυμασμό και μίσση. Εξ αυτού, η προσωπικότητα του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου είναι η πιο συζητημένη της ελληνικής Επανάστασης, με τις πιο αντιφατικές εκτιμήσεις και πρόσημα.

Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος μιλώντας για τον Μαυροκορδάτο, στο 2ο μισό του 19ου αιώνα, που τα πράγματα ακόμη ήταν κοντά προς την Επανάσταση, γράφει «*Ήτο αίμυλος, που θα πει ελκυστικός, τους τρόπους, ευφυής περί το λέγειν, επιτήδειος περί το γράφειν, δεξιός, επιδέξιος δηλαδή, περί την χρήσιν των ανθρώπων, ήξερε να χρησιμοποιεί τους ανθρώπους, δεξιός περί την διεξαγωγήν των διεθνών της Ελλάδος συμφερόντων*» και συνεχίζει, υπογραμμίζοντας ότι ήταν από τους ελάχιστους που δεν εκμεταλλεύτηκε το αξίωμά του για να πλουτίσει, σε μια κοινωνία όπου «*κάθε μορφή εξουσίας εθεωρείτο πηγή κέρδους*». Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος σε αυτήν την κοινωνία, όπου κάθε μορφή εξουσίας θεωρείτο πηγή κέρδους, έχει κατηγορηθεί για πολλά πράγματα από τους εχθρούς του, κανείς δεν μπόρεσε να τον κατηγορήσει για προσωπικό πλουτισμό. Δεν διανοήθηκε ποτέ ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος να ακουμπήσει δημόσιο χρήμα για τον εαυτό του. Αυτός, ένας πρίγκιπας, πρίγκιπας κυριολεκτικά, η οικογένειά του ήταν πριγκιπική, είχε μεγαλώσει στο ανώτατο, ας πούμε, κοινωνικό περιβάλλον, μιλούσε απταιστώως επτά γλώσσες, γνώριζε συνολικά έντεκα, μιλούσε και λατινικά και όποτε μιλούσε με Γάλλους, οι Γάλλοι αισθάνονταν ότι ήξεραν λίγα Γαλλικά μπροστά του και όταν μιλούσε με Άγγλους, οι Άγγλοι αισθάνονταν ότι ήξεραν λίγα Αγγλικά μπροστά του. Ήταν ένα άτομο, του οποίου η παιδεία του ήταν υψηλοτάτη, δεν μπορούσε να είναι περαιτέρω. Αλλά με το χρήμα δεν είχε σχέση εξάρτησης, επειδή ήταν άρχοντας, πρίγκιπας. Θα το δούμε αυτό και σε άλλους. Και συνεχίζει ο Παπαρρηγόπουλος: «*Ομολογουμένως ο εξοχώτερος πολιτικός ανήρ ον παρήγαγεν η Επανάστασις*» και προσθέτει όμως, ότι «*στην συλλογικήν μνήμη*

καταγράφηκε ως 'δολοπλόκος', 'φραγκοφορεμένος καλαμαράς' και θεωρήθηκε ότι έδρασε κατά των 'αγνών' πολεμιστών».

Έχει ενδιαφέρον, και αυτό αρκετοί μελετητές το υπογραμμίζουν, ότι οι λαϊκοί ήρωες, οι αγνοί πολεμιστές, τους οποίους αγαπάει η συλλογική μνήμη, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, σε πολλά ήταν εξαιρετικοί, δεν το συζητούμε, αλλά θα δούμε σε επόμενα σημεία ότι ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ένας σπουδαίος στρατηγός και γενναίος άνθρωπος, όταν ήρθε να πολεμήσει στην Επανάσταση του 1821 από την Ζάκυνθο, είχε ελάχιστα, δεν είχε πλούτο μαζί του. Όταν τελείωσε η Επανάσταση του 1821, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης συγκαταλέγονταν στους πλουσίους αυτής της ελληνικής κοινωνίας. Δηλαδή, στην διάρκεια της Επανάστασης του 1821, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης έκανε μία περιουσία, όχι μεγάλη, αλλά περιουσία. Ο Μαυροκορδάτος ήρθε ως άρχοντας με μεγάλο πλούτο. Τον πλούτο του τον ξόδεψε για οπλισμό, για να αγοράσει πλοία με οπλισμό και να έλθουν στον ελληνικό χώρο, ξόδεψε όλα του τα χρήματα και, παρότι έγινε αργότερα και πρωθυπουργός της χώρας, παρέμεινε φτωχός, ζώντας με το καθημερινό.

Αυτή είναι η πλευρά του Μαυροκορδάτου, ο οποίος Μαυροκορδάτος ανήκει στην περίφημη οικογένεια των Μαυροκορδάτων και είναι τρισεγγονος του "εξ απορρήτων" Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, δηλαδή του δραγουμάνου του στόλου, ο οποίος έγινε τόσο σημαντικός στο τέλος του 17ου αιώνα [Ενθετη σημείωση, 06:40: Ο Αλ. Μαυροκορδάτος «ο εξ απορρήτων» υπήρξε Μέγας Διερμηνέας της Υψηλής Πύλης], είναι εκείνος ο οποίος διαπραγματεύτηκε τη συνθήκη του Κάρλοβιτς εκ μέρους της οθωμανικής αυτοκρατορίας το 1699, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ο "εξ απορρήτων". Ονομάστηκε "εξ απορρήτων", δηλαδή ότι είχε την πρόσβαση στα απόρρητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος όταν ήρθε στον ελληνικό χώρο, αισθάνθηκε αμέσως, ήταν ένας ευφυέστατος άνθρωπος, ο οποίος κατάλαβε αμέσως ότι, ενώ επιθυμεί να παίξει πολιτικό ρόλο, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος είχε όραμα για την Ελλάδα, ήθελε η Ελλάδα να γίνει ένα ευνομούμενο κράτος δυτικοευρωπαϊκού τύπου. Θαύμαζε την Αγγλία και τη δημοκρατία, το σύστημα της Αγγλίας και της Γαλλίας, αλλά ιδιαίτερα της Αγγλίας και επιθυμούσε η Ελλάδα να γίνει ένα συγκροτημένο, σύγχρονο κράτος δικαίου. Σε αυτό ο ίδιος ήθελε να παίξει οπωσδήποτε ρόλο, είχε πολιτική φιλοδοξία, άλλοι τον κατηγορούν ότι είχε την κακή πλευρά της πολιτικής φιλοδοξίας, άλλοι θεωρούν ότι είχε την υγιή πλευρά της πολιτικής φιλοδοξίας, διότι κάποιος ο οποίος έχει όραμα, προσπαθεί να το εφαρμόσει και για να το εφαρμόσει πρέπει να πάρει μέρος στα πολιτικά πράγματα και αν είναι μάλιστα τόσων μεγάλων ικανοτήτων σαν τον Μαυροκορδάτο, να πάρει μέρος μέχρι τέλους, για να πετύχει το όραμά του. Εν πάση περιπτώσει, όπως είπαμε, για τον Μαυροκορδάτο υπάρχουν πολλές πλευρές και απόψεις.

Το βέβαιο είναι ότι ο Μαυροκορδάτος όταν ήρθε σε αυτήν την κοινωνία, την επαναστατημένη ελληνική κοινωνία το 1821, με πλοίο γεμάτο όπλα, τα οποία αγόρασε και τα έφερε στην Ελλάδα, κατάλαβε ταχύτατα ότι, ενώ ο ίδιος ήρθε εδώ για να παίξει ρόλο στα πράγματα της Ελλάδος, δεν επρόκειτο εύκολα να παίξει τον ρόλο αυτό, διότι ήταν ξένος για τους ντόπιους. Και κατάλαβε ότι δεν μπορεί να παίξει ρόλο στα πράγματα της Πελοποννήσου παραδείγματος χάριν, διότι στην Πελοπόννησο υπήρχαν οι προεστώτες, οι οποίοι έλεγχαν τα πολιτικά πράγματα και ήταν καλυμμένο το πεδίο. Δεν μπορούσε να παίξει ρόλο αλλού, όπως κατάλαβε, παρά στη Δυτική Στερεά Ελλάδα. Γιατί κατάλαβε, με το οξύτατο κριτήριό του, ότι εκεί πάνω στα βουνά της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος υπάρχουν αυτοί οι άγριοι αρματολοί, οι οποίοι και έχουν μεταξύ τους πολύ μεγάλες διενέξεις, άρα θα μπορεί ο ίδιος να βρει θέση στην κοινωνία αυτή, την έστω την πρωτόγονη κοινωνία και να παίξει ρόλο στην πρωτόγονη αυτή κοινωνία και παραλλήλως οι προύχοντες των πόλεων έχουν δύναμη, αλλά όχι πολύ μεγάλη, και έτσι θα μπορούσε να διεισδύσει στην κοινωνία της Δυτικής Στερεάς. Επέλεξε λοιπόν τη Δυτική Στερεά, επέλεξε το Μεσολόγγι, το οποίο έγινε και η έδρα της δράσεώς του. Η κίνησή του ήταν ευφυής, διότι αποδείχθηκε ότι είχε δίκιο στις εκτιμήσεις του, δηλαδή σε αυτήν την περιοχή της Δυτικής Στερεάς, υπήρχε χώρος για έναν άνθρωπο σαν εκείνον, γιατί μπορούσε να χειριστεί το εύθραυστο κοινωνικό πολιτικό περιβάλλον, που υπήρχε ήδη στην περιοχή αυτή, η οποία -εκτός των άλλων- Δυτική Στερεά, συνορεύει απέναντι με τα Ιόνια νησιά, τα οποία ήταν υπό βρετανική διοίκηση την εποχή αυτή, άρα η Ευρώπη ήταν δίπλα στη Δυτική Στερεά. Τα Επτάνησα θεωρούνταν Ευρώπη. Γι' αυτό και λέει ο Κολοκοτρώνης *«λέγαμε δια τη Ζάκυνθον εις την Φραγκιά, λες και ήταν η Αμερική»*, όπως λέει, αν θυμάστε, στο κείμενο που διαβάσαμε πριν από κάποιες ενότητες.

Έτσι λοιπόν ο Μαυροκορδάτος συνδυάστηκε με τη Δυτική Στερεά Ελλάδα, με την πόλη του Μεσολογγίου. Η αδερφή του παντρεύτηκε Τρικούπη, δηλαδή εντάχθηκε και ως οικογένεια στην πόλη του Μεσολογγίου και μάλιστα σε συνδυασμό με μια από τις πολύ μεγάλες οικογένειες του Μεσολογγίου, όπως ήταν οι Τρικούπηδες. Έτσι έγινε μισο-αυτόχθων κατά κάποιο τρόπο και μέσα από αυτόν τον συνδυασμό κινητοποίησε τους μηχανισμούς για τις πολιτικές δράσεις της ελληνικής Επανάστασης. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ήταν ο μεγάλος πρωταγωνιστής της πρώτης εθνοσυνέλευσης της Επιδαύρου, δηλαδή της πρώτης εθνοσυνέλευσης των Ελλήνων. Πίσω από όλες τις διαδικασίες βρίσκονταν εκείνος, όπως και πίσω από τα κείμενα που παρήχθησαν στην εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, επίσης βρίσκεται ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, όχι μόνο αυτός βέβαια, αλλά εκείνος ήταν ο μεγαλύτερος των πραγμάτων. Και στην εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος εξελέγη πρόεδρος του Εκτελεστικού, που θα πει ότι είναι ο πρώτος πρωθυπουργός, θα λέγαμε, του επαναστατημένου ελληνικού χώρου. Ο Μαυροκορδάτος, δηλαδή, μέσα σε λίγο διάστημα από την έλευσή του στον επαναστατημένο ελληνικό χώρο, κατάλαβε τις ισορροπίες, πήρε τις σωστές για τους στόχους του αποφάσεις, οργάνωσε την εθνοσυνέλευση της

Επιδαύρου και έγινε και πρωθυπουργός (πρόεδρος του Εκτελεστικού) του νέου ελληνικού, ας πούμε του αναδυόμενου ελληνικού ελεύθερου χώρου.

V3.4.3: Δ. Υψηλάντης

Απομαγνητοφώνηση ginath

Συνεχίζουμε με τις ενότητες της επισκόπησης του Ελληνισμού, του επαναστατημένου Ελληνισμού, των πολιτικών του, των ιδεολογικών του, των κοινωνικών του διαστρωματώσεων και πραγματικοτήτων και πώς έπαιξαν ρόλο στην Ελληνική επανάσταση και ολοκληρώνουμε. Τώρα βρισκόμαστε με τον κύκλο της σειράς των ετεροχθόνων, δηλαδή εκείνων που ήρθανε από άλλες περιοχές, με Ελληνικό πληθυσμό, Έλληνες που ήρθαν στην Ελλάδα και μετέσχαν στην επανάσταση του νότιου τμήματος της Ελληνικής χερσονήσου που κρατήθηκε και αναφερθήκαμε εξ αυτού στους Σουλιώτες και τώρα στους Φαναριώτες με πρώτο [0:52, εικόνα] τον σημαντικότερο εκ των Φαναριωτών που ήλθαν να πολεμήσουν στον Ελληνικό χώρο και να παίξουν ρόλο στα πράγματα, τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Τον βλέπουμε και σε αυτή την απεικόνιση εδώ ντυμένο φράγκικα, ο Μαυροκορδάτος φορούσε ρούχα ευρωπαϊκά. Αυτό τον έκανε παράξενο, γιατί οι Έλληνες της εποχής και οι πολεμιστές της εποχής ήταν ντυμένοι με τις παραδοσιακές τους στολές, και ο άνθρωπος αυτός ήταν φραγκοφορεμένος, με γυαλιά, - άλλο παράξενο πράγμα τα γυαλιά, έκανε μεγάλη εντύπωση- και βέβαια έκαναν εντύπωση οι τρόποι του, ο λόγος του, το επίπεδο της γλώσσας του, η επιτηδειότητά του, αυτός ήταν ο Μαυροκορδάτος.

Τόσο του Μαυροκορδάτου, όσο και του Δημητρίου Υψηλάντη, για τον οποίο θα μιλήσουμε αμέσως, οι συγγενείς τους Φαναριώτες της οικογένειάς τους, είχαν εδώ και διάστημα σχέσεις με τους Ρώσους. Αρκετοί κατηγορήθηκαν από τους Οθωμανούς ότι έχουν συμπράξει με τη Ρωσική δύναμη, είτε ως πρίγκιπες της Βλαχίας και της Μολδαβίας, συγγενείς τους, πάπποι, ο πατέρας, οι αδελφοί, θείοι και τα λοιπά, και εξ αυτού στο ιστορικό των οικογενειών τους, αυτές οι δύο, ίσως οι μεγαλύτερες οικογένειες των Φαναριωτών, είχαν πολλούς εκτελεσμένους από τους Οθωμανούς κατά καιρούς, συγγενείς.

Ο δεύτερος Φαναριώτης στον οποίο θα αναφερθούμε είναι ο Δημήτριος Υψηλάντης [2:49, εικόνα]. Ο Δημήτριος Υψηλάντης είχε όλες τις προδιαγραφές να είναι ο πρώτος στον οποίο θα αναφερθούμε και εννοώ το εξής: αυτός ο ετερόχθων, δηλαδή ο Φαναριώτης, ο μη αυτόχθων για τους ντόπιους εκεί κατοίκους, ήταν σχεδόν αυτονοήτως, θα έλεγε κανείς, ο εκ προδιαγραφής ηγέτης των Ελλήνων στην Επανάσταση, μετά τον Μάρτιο του 1821. Τι εννοώ με αυτό; Ο αδελφός του Αλέξανδρος Υψηλάντης, πήρε τη διοίκηση των πραγμάτων στα χέρια του, της Φιλικής Εταιρείας και πήρε επάνω του την έναρξη της Επανάστασης στη Βλαχία και στη Μολδαβία. Σχεδόν την ίδια στιγμή του Ιουλίου, που ο αδελφός του χάνει τον πόλεμο πάνω στη Βλαχία και στη Μολδαβία, Ιούλιο του 1821, ο Δημήτριος Υψηλάντης, ο αδελφός του, έρχεται στον επαναστατημένο χώρο. Καλοκαίρι δηλαδή του 1821. Έρχεται στον επαναστατημένο χώρο απεσταλμένος της Φιλικής Εταιρείας.

Η Φιλική Εταιρεία ετοίμασε την Ελληνική Επανάσταση, ετοίμασε την ηγεσία της Ελληνικής Επανάστασης, τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, τον Δημήτριο Υψηλάντη και τελικά δεν έπαιξε ρόλο στα πράγματα της Ελληνικής Επανάστασης όταν αυτά μεταφέρθηκαν στο νότο. Η δυναμική της Φιλικής Εταιρείας αποδείχθηκε ότι εξαντλήθηκε στην πραγματικότητα με τις περιπέτειες των μαχών στη Βλαχία και στη Μολδαβία. Έκτοτε τα πράγματα του επαναστατημένου Ελληνικού χώρου δεν είχαν σχέση με την Φιλική Εταιρεία. Πήραν τη δικιά τους δυναμική. Και αυτής της πραγματικότητας θύμα ήταν ο Δημήτριος Υψηλάντης.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης ήταν και αυτός γόνος πριγκιπικής οικογένειας. Οι Υψηλάντηδες είχαν μια ασθένεια στην οικογένειά τους, η οποία κάθε τόσο έκανε την εμφάνισή της και είχε κάνει και στην περίπτωση του Δημητρίου Υψηλάντη. Ο Δημήτριος Υψηλάντης ήταν καχεκτικός [5:41, εικόνα], η εμφάνισή του, τον βλέπουμε εδώ σε μια όχι τόσο πιστή απεικόνιση, διότι η εμφάνισή του πρόδιδε τα προβλήματα υγείας τα οποία έφερε. Ήταν καχεκτικός, το πρόσωπό του είχε γραμμές οι οποίες έμοιαζαν να είναι, όχι ακριβώς άσχημες, αλλά παράξενες και το σύνολο της εμφάνισής του δεν βοηθούσε. Το λέω αυτό γιατί δεν βοηθούσε, διότι ο Δημήτριος Υψηλάντης ήλθε απεσταλμένος της αρχής της Φιλικής Εταιρείας για να γίνει αυτονοήτως ο ηγέτης της Ελληνικής Επανάστασης. Αυτονοήτως. Όταν προσορμίστηκε το πλοίο του Υψηλάντη στην Πελοπόννησο, όταν απεβιβάσθη ο Υψηλάντης στην Πελοπόννησο, δεν είχε ερωτηματικό στο μυαλό του εάν είναι ή όχι ο ηγέτης των Ελλήνων. Το θεωρούσε αυτονόητο ότι είναι ο ηγέτης των Ελλήνων. Και δεν το θεωρούσε αυτονόητο γιατί ήταν κανένας αλαζόνας και φιλόδοξος. Ο Υψηλάντης ήταν ένας απλός άνθρωπος. Παρότι ήταν πρίγκιπας και ανήκε σε τέτοια οικογένεια, ήταν έτοιμος για τα πιο απλά πράγματα. Ήταν έτοιμος για τις πιο μεγάλες δυσκολίες, τις μεγαλύτερες δοκιμασίες, να κοιμάται στην πέτρα, να μην έχει να φάει για μέρες, να μην έχει να πιει, χωρίς καμία βαρυγκώμια. Ο άνθρωπος αυτός, όσο έδρασε -και έδρασε επί μακρόν-... Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος έζησε μακρό χρόνο, έζησε και την περίοδο του Καποδίστρια, και του Όθωνα και πήρε θέσεις πολιτικές και στη νέα Ελλάδα. Ο Δημήτριος Υψηλάντης, επίσης έζησε όλη την Ελληνική Επανάσταση και εποχές μετά. Όμως ο άνθρωπος αυτός δεν μπόρεσε, τελικά ποτέ, να παίξει τον ρόλο για τον οποίο και είχε σταλεί. Οι λόγοι είναι πολλοί. Έχει σχέση με το γεγονός ότι, όπως λένε κάποιοι μελετητές, παραήταν ευγενής. Ο Δημήτριος Υψηλάντης δεν μπόρεσε ποτέ να καταλάβει την κοινωνία στην οποία ήρθε. Αυτή την τρέλα των αντιθέσεων που υπήρχε, την ποικιλία την πολιτισμική που υπήρχε, την ωμότητα που μπορούσε να δειχθεί στην α' ή στην β' περίπτωση, το μεγαλείο που μπορούσε να δειχθεί στην α' ή β' περίπτωση. Ήταν για αυτόν τόσο απίστευτα αυτά που έβλεπε, δεν μπόρεσε ποτέ να τα κατατάξει και να τα αξιοποιήσει. Ενώ ο Μαυροκορδάτος, από την έλευσή του στον Ελληνικό χώρο, κατάλαβε τα πράγματα, τα αντιλήφθηκε, τα κατέταξε και τα αξιοποίησε για τον στόχο του. Ο Υψηλάντης παρέμεινε ψηλά. Δεν μπόρεσε να κατεβεί στο επίπεδο των πραγμάτων για να δράσει με ρεαλισμό στα πράγματα. Δεν τον βοηθούσε το παράστημά του. Έπαιζε ρόλο αυτό, μεγάλο ρόλο στα πράγματα της επανάστασης. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην επανάσταση ήταν απλοί άνθρωποι, απλοί άνθρωποι του βουνού, της θάλασσας, της πεδιάδας. Και σε αυτούς, το παράστημα, η δυνατή φωνή, η αλκή της παρουσίας, η φωνή,

έπαιζε ρόλο. Ο Υψηλάντης μιλούσε χαμηλόφωνα, σαν σωστός ευγενής και πρίγκιπας, ήταν ευγενέστατος. Όλοι είχαν μείνει άναυδοι. Καλέ τι κάνει αυτός; Πώς μιλάει έτσι; Δηλαδή αυτή του η υπερβολική ευγένεια, -τού ήταν φυσική, δεν είναι ότι το έκανε... μιλούσε σε όλους με την πιο μεγάλη ευγένεια- δεν ήταν τελικά η εικόνα του ηγέτη. Δεν μπόρεσε να επιβληθεί. Ενώ ο Κολοκοτρώνης, που η φωνή του ακουγόταν από το ένα βουνό στο άλλο, αμέσως είχε ηγετική θέση, εκτός των άλλων ικανοτήτων που είχε. Αλλά η αλκή έπαιζε ρόλο, αυτή η σωματική αλκή.

Ο άνθρωπος αυτός, ο Δημήτριος Υψηλάντης, προσπάθησε να παίξει ρόλο στα πολιτικά πράγματα, με ευκολία παραμερίστηκε από εκείνους που δεν είχαν καμία διάθεση να έρθει κάποιος από αλλού και να πάρει επάνω του τα ζητήματα της ηγεσίας του αγώνα. Και κάθε φορά, την κάθε του ήττα στις προσπάθειές του, ο Υψηλάντης την αντιμετώπιζε με στωικότητα τελικά. Τον πίκραναν πάρα πολύ, έπεφτε άρρωστος από πολλά που τον πίκραναν, από αυτά που έβλεπε, αλλά τελικά τα δέχονταν και παρέμενε απλός πολεμιστής. Ο Υψηλάντης καταγράφεται σαν άνθρωπος αφάνταστης γενναιότητας. Στις μάχες έπεφτε χωρίς να δίνει σημασία στον θάνατό του. Η ανιδιοτέλειά του και ο πατριωτισμός του ήταν πέραν πάσης περιγραφής. Η αντίληψή του για το δημόσιο χρήμα, ο σεβασμός του στα τεκταινόμενα. Ο άνθρωπος αυτός δεν ακούμπησε ποτέ δημόσιο χρήμα. Ήρθε πρίγκιπας και κατέληξε φτωχός. Φτωχός βέβαια, αλλά με κύρος. Αυτό όμως. Μέχρι εκεί.

Ο Κολοκοτρώνης για ένα διάστημα είχε σχέση με τον Υψηλάντη. Όταν αποβιβάστηκε ο Υψηλάντης στην Πελοπόννησο, ο Κολοκοτρώνης τον επισκέφτηκε και για ένα διάστημα είχε μαζί του σχέσεις συμμαχίας, θα έλεγε κανείς. Στα Απομνημονεύματά του, αναφέρεται στο Δημήτριο Υψηλάντη και γράφει ακριβώς αυτά που θα σας πω:

"Ήτον ένας άνθρωπος σταθερός, τίμιος, ανδρείος, μικρόνους —δηλαδή δεν ήταν τόσο ευφυής, ευκολοαπάτητος,— εύκολα τον εξαπατούσες - μικρός εις το ανάστημα, λιγνός, - του έκανε εντύπωση και του Κολοκοτρώνη, γιατί και εκείνος ανήκε σε αυτή την κατηγορία των ανθρώπων που εντυπωσιαζόταν και από το παράστημα. Το όνομα, του εχρησίμευσε πολύ εις την αρχήν. Είχε την φαντασίαν να είναι αρχηγός, πλην το μυαλό του δεν του έσωνε αναλόγως με τας περιστάσεις όπου ευρέθηκε".

Αυτή είναι η περιγραφή του Κολοκοτρώνη για τον Δημήτριο Υψηλάντη.

V3.4.4: Ποιος θα μπορούσε να ήταν δυνάμει ο αρχηγός;

Απομαγνητοφώνηση: **Enya**

Τώρα, ο Δημήτριος Υψηλάντης και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος θα μπορούσαν να είχαν γίνει ηγέτες της Ελληνικής Επανάστασης. Η Επανάσταση του 1821 από πολιτικής πλευράς είχε μεγαλειώδεις στιγμές, αλλά είχε και απογοητευτικές εξελίξεις. Διότι, ενώ ψηφίζονταν από τις εθνοσυνελεύσεις, κυβερνήσεις, βουλευτικό, εκτελεστικό κλπ, ήταν τόση η πολιτική ένταση που υπήρχε, οι ανταγωνισμοί, τα μίση, τα πάθη, οι υπονομεύσεις, οι συνωμοσίες, που στην πραγματικότητα η Επανάσταση κύλησε πιο πολύ ως αναρχία, παρά ως μια προσπάθεια μιας κοινωνίας, η οποία συντηρεί την συνοχή της

και δέχεται τους κανόνες που η ίδια έθεσε. Εξ αυτού ο ελληνικός Αγώνας κύλησε στην ουσία χωρίς ηγέτη. Η σερβική επανάσταση η οποία έγινε το 1804, έγινε σε έναν λαό απλούστερο, όπως γράφουν και οι μελετητές. Η σερβική κοινωνία δεν ήταν τόσο περίπλοκη όπως η ελληνική και ήταν μια παραδοσιακή κοινωνία, η οποία με παραδοσιακούς όρους εξέλεξε τον ηγέτη της. Τον Georgi Karageorgevich. Και στον δεύτερο γύρο της σερβικής επανάστασης τον Milos Obrenovich. Υπήρχε ένας αρχηγός.

Στην ελληνική πλευρά δεν υπήρξε κάτι τέτοιο. Δυνητικά θα μπορούσε να είναι ηγέτης ο Μαυροκορδάτος. Δυνητικά θα μπορούσε να είναι ηγέτης ο Δημήτριος Υψηλάντης. Δυνητικά θα μπορούσε να είναι ο ηγέτης ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Θα μπορούσε να είναι ο Λάζαρος Κουντουριώτης. Δεν ήταν τελικά κανένας από αυτούς. Και αντιθέτως υπήρχαν πολυαρχίες, αναρχίες και ανατροπές συνεχείς του πολιτικού σκηνικού. Στον βαθμό που η Επανάσταση γρήγορα άρχισε να σκέπτεται την λύση του βασιλέως. Βασιλεύς θα μπορούσε να είναι και Έλληνας. Να είχε ορισθεί βασιλεύς ο Μαυροκορδάτος, πρίγκιπας. Θα μπορούσε να είχε ορισθεί βασιλεύς ο Δημήτριος Υψηλάντης. Λέω... να ήταν ένας Έλληνας βασιλεύς. Δεν μπορούσαν όμως οι άνθρωποι αυτοί να έχουν αυτό το αξίωμα, διότι όταν άρχισαν οι Έλληνες να σκέφτονται τη λύση του βασιλέως, και αυτή η λύση του βασιλέως συζητούνταν πλέον πολύ έντονα στα έτη της μεγάλης δοκιμασίας της Επανάστασης, όταν πια φαινόταν ότι τίποτα δεν μπορεί να συγκρατήσει τα πράγματα, άρχισαν οι σκέψεις για την πρόσκληση ξένου βασιλέως, απ' την Πορτογαλία, απ' την Γερμανία, απ' το Βέλγιο κ.λπ. Γιατί; Γιατί ο ξένος βασιλεύς δεν θα 'χε σχέση με όλες αυτές τις πλευρές της πολιτικής ζωής, η οποία είχε τόσο πολύ καταδυναστευτεί (*καταδυνησθεί*) [3.58] στην περίοδο της Επανάστασης. Ουδείς ήταν έτοιμος να δεχθεί κάποιον άλλον για ηγέτη, γι' αυτό και άρχισαν οι συζητήσεις για βασιλέα. Οι συζητήσεις αυτές για ένα διάστημα παρακάμφθηκαν. Ψηφίστηκε ο Ιωάννης Καποδίστριας ως ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδος. Να, ένας κυβερνήτης. Ο Ιωάννης Καποδίστριας ήρθε ως κυβερνήτης. Και στη συνέχεια, ήλθε πλέον βασιλεύς, στην ελληνική περίπτωση.

Εκτός από τον Δημήτριο Υψηλάντη και τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, ένα άλλο πρόσωπο που συνδέεται με τον φαναριωτικό κόσμο, ήταν ο Θεόδωρος Νέγρης. Ένας άνθρωπος ικανοτήτων, ευφυής πολιτικός, ο οποίος όμως χαρακτηρίζεται συχνά ως αρχομανής και ψευδολόγος. Παρ' όλα αυτά ο Θεόδωρος Νέγρης πέθανε, «*απέθανεν*», όπως γράφει ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος «*επί ψάθου, στερούμενος και άρτου. Αυτός, ο χάριν πατρίδος θυσιάσας βίον άνετον και θέσιν επίζηλον*». Αυτοί οι τρεις Φαναριώτες, δηλαδή, Μαυροκορδάτος, Υψηλάντης, Νέγρης, διαφορετικοί άνθρωποι μεταξύ τους και με άλλες δράσεις στον ελληνικό Αγώνα, είχαν ένα κοινό. Ότι δεν οικειοποιήθηκαν δημόσιο χρήμα, ξόδεψαν τα χρήματά τους για τον Αγώνα και πέθαναν φτωχοί. Ο Νέγρης πέθανε νωρίς, πέθανε το 1824, αλλά πρόλαβε μεταξύ του 1821 και του 1824 να παίξει πολιτικό ρόλο στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα, - ο Μαυροκορδάτος στη

Δυτική Στερεά, ο Νέγρης στην Ανατολική Στερεά - όπως και να παίζει ρόλο στην Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, στην οποία και διορίστηκε Μινίστρος των Εσωτερικών και εξ αυτού, και στο 1822 και στο 1823 έχει ρόλο στα πολιτικά πράγματα. [Ένθετη σημείωση: Άλλος Φαναριώτης που μετέσχε στο '21 ήταν ο Κων. Καρατζάς].

Τελευταίος από τους ετερόχθονες είναι ο Ιωάννης Κωλέττης, Βλάχος στην καταγωγή από τα Τζουμέρκα, ο οποίος είχε σπουδάσει Ιατρική στην Ιταλία, υπήρξε ιατρός του Αλή πασά, και ήρθε στην Ελληνική Επανάσταση, μετέσχε δραστήρια στα πολιτικά πράγματα και μετεβλήθη σε μια από τις ηγετικές φυσιογνωμίες και τελικά έπαιξε ρόλο και στα μετα-επαναστατικά χρόνια, γενόμενος και πρωθυπουργός της χώρας. Ήταν ένας άνθρωπος ικανοτήτων, μεγάλης ευφυΐας, λιγόλογος, αλλά θεωρούνταν εξαιρετικά πονηρός, εξαιρετικά δολοπλόκος και διεφθαρμένος. Αυτός, θεωρήθηκε ο Κωλέττης, είχε μια πολιτική που στηριζόταν στην ευνοιοκρατία, στην πελατειοκρατία, στην διαμεσολάβηση και εξ αυτού το πρόσημό του είναι διαφορετικό. Όμως δεν παύει να ισχύει το γεγονός ότι ήταν ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς επίσης του Αγώνα, δεν ήταν Φαναριώτης, όπως είπαμε ήταν Βλάχος, δηλαδή κατήγετο από εθνοτική οικογένεια που ήταν πάνω στα βουνά στα Τζουμέρκα, αλλά ήταν δίγλωσσοι, μιλούσαν και την βλάχικη γλώσσα η οποία είναι λατινογενής γλώσσα.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι αυτές οι τέσσερις προσωπικότητες στις οποίες αναφερθήκαμε [8:21, εικόνα] εδώ είναι ο Ιωάννης Κωλέττης, ήταν οι σημαντικότεροι εκ των ετεροχθόνων, που έπαιξαν ρόλο στα πολιτικά πράγματα της χώρας, με υψηλή παιδεία και υψηλές επαφές με τον ευρωπαϊκό και οθωμανικό χώρο.

Συνεργάστηκαν οι: Roy, Evaggelia8, Βασιλική Κλέτσα, Ειρήνη Κέλλη, Steeve, Νάγκια Γιακουμάκη, Αλεξάνδρα Σαββουλίδου, Τάνια Στεφανόγλου, Κάτια Παπαδοπούλου, Χαρίκλεια Αθανασοπούλου, Staxtis, Stalker70 (VangelisDar), Κατερίνα Πασίση, Χριστίνα Φούρλα, Ginath, Βάνα Ανδρουλάκη, Μαρία Γερογιάννου, Homo ludens, Κατερίνα Φυσάκη.